

RAPORT ROCZNY 2016

GRUPY KAPITAŁOWEJ

BANKU HANDLOWEGO W WARSZAWIE S.A.

MARZEC 2017

WYBRANE DANE FINANSOWE	w tys. zł		w tys. euro**	
	2016	2015	2016	2015
Przychody z tytułu odsetek	1 258 604	1 232 413	287 635	294 497
Przychody z tytułu opłat i prowizji	639 348	709 435	146 113	169 527
Zysk brutto	764 328	790 775	174 676	188 964
Zysk netto	601 580	626 419	137 482	149 689
Całkowite dochody	551 381	410 813	126 010	98 168
Zmiana stanu środków pieniężnych	(1 681 470)	621 437	(384 275)	148 499
Aktywa razem	45 209 916	49 506 792	10 219 240	11 617 222
Zobowiązania wobec banków	2 310 742	6 963 561	522 320	1 634 063
Zobowiązania wobec klientów	33 936 511	31 586 303	7 671 002	7 412 015
Kapitał własny	6 790 450	6 850 656	1 534 912	1 607 569
Kapitał zakładowy	522 638	522 638	118 137	122 642
Liczba akcji (w szt.)	130 659 600	130 659 600	130 659 600	130 659 600
Wartość księgową na jedną akcję (w zł/euro)	51,97	52,43	11,75	12,30
Łączny współczynnik wypłacalności (w %)	17,4	17,1	17,4	17,1
Zysk na jedną akcję zwykłą (w zł/euro)	4,60	4,79	1,05	1,15
Rozwodniony zysk na jedną akcję (w zł /euro)	4,60	4,79	1,05	1,15
Zadeklarowana lub wypłacona dywidenda na jedną akcję (w zł/euro)*	4,53	4,68	1,02	1,10

*Przedstawione wskaźniki dotyczą odpowiednio: zadeklarowanej dywidendy z podziału zysku za 2016 rok oraz wypłaconej w 2016 roku dywidendy z podziału zysku za 2015 rok.

**Kursy użyte do przeliczenia złotych na euro: pozycje skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej wg średniego kursu NBP na dzień 31 grudnia 2016 roku – 4,4240 zł (na dzień 31 grudnia 2015 roku: 4,2615 zł); pozycje skonsolidowanego rachunku zysków i strat, skonsolidowanego sprawozdania z całkowitych dochodów oraz skonsolidowanego sprawozdania z przepływów pieniężnych wg kursu stanowiącego średnią arytmetyczną kursów NBP na koniec każdego miesiąca 2016 roku – 4,3757zł (2015 roku: 4,1848 zł).

ROCZNE SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE FINANSOWE
GRUPY KAPITAŁOWEJ
BANKU HANDLOWEGO W WARSZAWIE S.A.
ZA ROK OBROTOWY KOŃCZĄCY SIĘ 31 GRUDNIA 2016 ROKU

MARZEC 2017

SPIS TREŚCI

Skonsolidowany rachunek zysków i strat	6
Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów	7
Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej	8
Skonsolidowane sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym	9
Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych	10
Noty objaśniające do skonsolidowanego sprawozdania finansowego	11
1. Informacje ogólne o Banku i Grupie Kapitałowej Banku („Grupa”)	11
2. Znaczące zasady rachunkowości	13
3. Sprawozdawczość dotycząca segmentów działalności	26
4. Wynik z tytułu odsetek	27
5. Wynik z tytułu opłat i prowizji	28
6. Przychody z tytułu dywidend	28
7. Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji	28
8. Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	29
9. Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych	29
10. Koszty działania i koszty ogólnego zarządu	29
11. Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych	30
12. Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów	30
13. Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	30
14. Podatek dochodowy	31
15. Zysk przypadający na jedną akcję	32
16. Zestawienie zmian w pozostałych całkowitych dochodach	32
17. Kasa, operacje z Bankiem Centralnym	33
18. Należności od banków	33
19. Aktywa i zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	33
20. Pochodne instrumenty zabezpieczające	35
21. Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	36
22. Inwestycje kapitałowe wyceniane metodą praw własności	36
23. Inwestycje kapitałowe dostępne do sprzedaży	36
24. Należności od klientów	37
25. Rzeczowe aktywa trwałe	39
26. Wartości niematerialne	40
27. Test utraty wartości dla wartości firmy	41
28. Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego	41
29. Inne aktywa	44
30. Zobowiązania wobec banków	44
31. Zobowiązania wobec klientów	44

32.	Rezerwy _____	45
33.	Inne zobowiązania _____	45
34.	Aktywa i zobowiązania finansowe według umownych terminów wymagalności/zapadalności _____	46
35.	Kapitały _____	46
36.	Transakcje repo oraz reverse repo _____	48
37.	Kompensowanie należności i zobowiązań finansowych _____	49
38.	Rachunkowość zabezpieczeń _____	50
39.	Wartość godziwa _____	50
40.	Zobowiązania warunkowe i sprawy sporne _____	54
41.	Aktywa stanowiące zabezpieczenie _____	55
42.	Działalność powiernicza _____	56
43.	Leasing operacyjny _____	56
44.	Sprawozdanie z przepływów pieniężnych _____	56
45.	Transakcje z kluczowym personelem kierowniczym _____	57
46.	Jednostki powiązane _____	57
47.	Świadczenia na rzecz pracowników _____	58
48.	Zarządzanie ryzykiem _____	63
49.	Zdarzenia po dacie bilansowej _____	86

Skonsolidowany rachunek zysków i strat

<i>w tys. zł</i>	Za okres	2016	2015
	Nota		
Przychody z tytułu odsetek i przychody o podobnym charakterze	4	1 258 604	1 232 413
Koszty odsetek i podobne koszty	4	(255 033)	(255 813)
Wynik z tytułu odsetek	4	1 003 571	976 600
Przychody z tytułu opłat i prowizji	5	639 348	709 435
Koszty z tytułu opłat i prowizji	5	(78 119)	(78 085)
Wynik z tytułu opłat i prowizji	5	561 229	631 350
Przychody z tytułu dywidend	6	8 050	7 382
Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji	7	347 197	293 118
Wynik na inwestycyjnych dłużnych papierach wartościowych dostępnych do sprzedaży		44 746	145 246
Wynik na inwestycyjnych instrumentach kapitałowych dostępnych do sprzedaży		95 913	2 232
Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	8	9 553	7 949
Pozostałe przychody operacyjne	9	40 134	40 139
Pozostałe koszty operacyjne	9	(28 929)	(52 309)
Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych	9	11 205	(12 170)
Koszty działania i koszty ogólnego zarządu	10	(1 132 301)	(1 207 875)
Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych	11	(69 922)	(70 422)
Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów	12	116	102
Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	13	(45 768)	17 202
Zysk operacyjny		833 589	790 714
Udział w zyskach netto podmiotów wycenianych metodą praw własności		50	61
Podatek od niektórych instytucji finansowych		(69 311)	-
Zysk brutto		764 328	790 775
Podatek dochodowy	14	(162 748)	(164 356)
Zysk netto		601 580	626 419
W tym:			
Zysk netto należny udziałowcom jednostki dominującej		601 580	626 419
Średnia ważona liczba akcji zwykłych (w szt.)	15	130 659 600	130 659 600
Zysk na jedną akcję (w zł)	15	4,60	4,79
Rozwodniony zysk na jedną akcję (w zł)	15	4,60	4,79

Noty objaśniające zamieszczone na stronach 11-86 stanowią integralną część rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów

<i>w tys. zł</i>	Za okres	2016	2015
	Nota		
Zysk netto		601 580	626 419
Pozostałe całkowite dochody, które mogą być przeklasyfikowane do rachunku zysków i strat:			
Wycena aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (netto)	16	(51 230)	(216 486)
Różnice kursowe		753	(6)
Pozostałe całkowite dochody, które nie mogą być przeklasyfikowane do rachunku zysków i strat:			
Zyski aktuarialne z wyceny programu określonych świadczeń (netto)	16	278	886
Pozostałe całkowite dochody po opodatkowaniu		(50 199)	(215 606)
Całkowite dochody ogółem		551 381	410 813
W tym:			
Całkowite dochody należne udziałowcom jednostki dominującej		551 381	410 813

Noty objaśniające zamieszczone na stronach 11-86 stanowią integralną część rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej

<i>w tys. zł</i>	Stan na dzień	31.12.2016	31.12.2015
	Nota		
AKTYWA			
Kasa, operacje z Bankiem Centralnym	17	665 755	2 170 237
Należności od banków	18	587 087	757 103
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	3 781 405	6 987 284
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	12 244	1 795
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	19 072 371	18 351 259
Inwestycje kapitałowe wyceniane metodą praw własności	22	10 471	7 768
Inwestycje kapitałowe dostępne do sprzedaży	23	22 842	67 744
Należności od klientów	24	18 860 053	18 975 471
Rzeczowe aktywa trwałe	25	342 971	354 080
Wartości niematerialne	26	1 350 861	1 371 879
Należności z tytułu bieżącego podatku dochodowego		13 901	20 673
Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego	28	198 383	161 586
Inne aktywa	29	289 644	277 985
Aktywa trwałe przeznaczone do zbycia		1 928	1 928
Aktywa razem		45 209 916	49 506 792
ZOBOWIĄZANIA			
Zobowiązania wobec banków	30	2 310 742	6 963 561
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	19	1 305 614	3 247 523
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	39 897	112 383
Zobowiązania wobec klientów	31	33 936 511	31 586 303
Rezerwy	32	22 856	23 494
Inne zobowiązania	33	803 846	722 872
Zobowiązania razem		38 419 466	42 656 136
KAPITAŁ WŁASNY			
Kapitał zakładowy	35	522 638	522 638
Kapitał zapasowy	35	3 003 082	3 001 525
Kapitał z aktualizacji wyceny	35	(214 843)	(163 613)
Pozostałe kapitały rezerwowe	35	2 885 044	2 869 509
Zyski zatrzymane		594 529	620 597
Kapitał własny razem		6 790 450	6 850 656
Zobowiązania i kapitał własny razem		45 209 916	49 506 792

Noty objaśniające zamieszczone na stronach 11-86 stanowią integralną część rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Skonsolidowane sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym

<i>w tys. zł</i>	Kapitał zakładowy	Kapitał zapasowy	Kapitał z aktualizacji wyceny	Pozostałe kapitały rezerwowe	Zyski zatrzymane	Udziały nie- sprawujące kontroli	Kapitał własny razem
Stan na 1 stycznia 2016 roku	522 638	3 001 525	(163 613)	2 869 509	620 597	-	6 850 656
Calkowite dochody ogółem, z tego:	-	-	(51 230)	1 031	601 580	-	551 381
zysk netto	-	-	-	-	601 580	-	601 580
różnice kursowe z przeliczenia jednostek zagranicznych	-	-	-	753	-	-	753
wycena aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (netto)	-	-	(51 230)	-	-	-	(51 230)
zyski aktuarialne z wyceny programu określonych świadczeń (netto)	-	-	-	278	-	-	278
Dywidendy wypłacone	-	-	-	-	(611 587)	-	(611 587)
Transfer na kapitały	-	1 557	-	14 504	(16 061)	-	-
Stan na 31 grudnia 2016 roku	522 638	3 003 082	(214 843)	2 885 044	594 529	-	6 790 450

Nota: 16, 35

<i>w tys. zł</i>	Kapitał zakładowy	Kapitał zapasowy	Kapitał z aktualizacji wyceny	Pozostałe kapitały rezerwowe	Zyski zatrzymane	Udziały nie- sprawujące kontroli	Kapitał własny razem
Stan na 1 stycznia 2015 roku	522 638	3 000 298	52 873	2 893 523	941 428	-	7 410 760
Calkowite dochody ogółem, z tego:	-	-	(216 486)	880	626 419	-	410 813
zysk netto	-	-	-	-	626 419	-	626 419
różnice kursowe z przeliczenia jednostek zagranicznych	-	-	-	(6)	-	-	(6)
wycena aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (netto)	-	-	(216 486)	-	-	-	(216 486)
zyski aktuarialne z wyceny programu określonych świadczeń (netto)	-	-	-	886	-	-	886
Dywidendy wypłacone	-	-	-	-	(970 917)	-	(970 917)
Transfer na kapitały	-	1 227	-	(24 894)	23 667	-	-
Stan na 31 grudnia 2015 roku	522 638	3 001 525	(163 613)	2 869 509	620 597	-	6 850 656

Nota: 16, 35

Noty objaśniające zamieszczone na stronach 11-86 stanowią integralną część rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych

	Za okres	2016	2015
<i>w tys. zł</i>			
A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej			
I. Zysk netto		601 580	626 419
II. Korekty do uzgodnienia zysku netto ze środkami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej:		(2 624 803)	228 647
Bieżący i odroczony podatek dochodowy ujęty w wyniku finansowym		162 748	164 356
Udział w zyskach (stratach) netto podmiotów wycenianych metodą praw własności		(50)	(61)
Amortyzacja		69 922	70 422
Zmiana stanu odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych		49 005	(14 416)
Zmiana stanu rezerw		8 426	13 911
Wynik z tytułu odsetek		(1 003 571)	(976 600)
Wynik ze sprzedaży inwestycji		(86)	(77)
Wynik z tytułu niezrealizowanych różnic kursowych		1 813	(14 533)
Inne korekty		(12 102)	7 110
Przepływy wynikające z zysków z działalności operacyjnej przed uwzględnieniem zmian aktywów i zobowiązań z działalności operacyjnej		(723 895)	(749 888)
Zmiana stanu aktywów operacyjnych (wyluczając środki pieniężne)		2 267 213	614 873
Zmiana stanu należności od banków		(6 145)	1 279 141
Zmiana stanu należności od klientów		75 417	(2 187 882)
Zmiana stanu dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży		(932 036)	(4 285 478)
Zmiana stanu inwestycji kapitałowych dostępnych do sprzedaży		656	3 502
Zmiana stanu aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu		3 147 247	5 696 941
Zmiana stanu aktywów z tytułu pochodnych instrumentów zabezpieczających		(10 449)	(1 795)
Zmiana stanu innych aktywów		(7 477)	110 444
Zmiana stanu zobowiązań operacyjnych (wyluczając środki pieniężne)		(4 168 121)	363 662
Zmiana stanu zobowiązań wobec banków		(4 577 923)	1 992 079
Zmiana stanu zobowiązań wobec klientów		2 349 347	1 956 310
Zmiana stanu zobowiązań przeznaczonych do obrotu		(1 941 909)	(3 523 399)
Zmiana stanu zobowiązań z tytułu pochodnych instrumentów zabezpieczających		(72 486)	112 383
Zmiana stanu innych zobowiązań		74 850	(173 711)
Odsetki otrzymane		1 517 624	1 308 427
Odsetki zapłacone		(258 049)	(255 530)
Podatek dochodowy zapłacony		(187 564)	(128 577)
III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej		(951 212)	1 779 386
B. Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej			
Nabycie rzeczowych aktywów trwałych		(28 951)	(34 502)
Zbycie rzeczowych aktywów trwałych		1 358	6 259
Nabycie wartości niematerialnych		(15 441)	(20 873)
Zbycie aktywów trwałych przeznaczonych do zbycia		73	250
Inne wpływy związane z działalnością inwestycyjną		57	58
Przepływy netto związane z działalnością inwestycyjną		(42 904)	(48 808)
C. Przepływy pieniężne z działalności finansowej			
Dywidendy wypłacone		(611 587)	(970 917)
Wydatki na nabycie akcji własnych		(2 711)	-
Wpływy z tytułu zaciągnięcia długoterminowych kredytów od podmiotów sektora finansowego		21 873	56 461
Wydatki z tytułu spłaty długoterminowych kredytów od podmiotów sektora finansowego		(99 610)	(202 379)
Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej		(692 035)	(1 116 835)
D. Różnice kursowe z przeliczenia środków pieniężnych		4 681	7 694
E. Zwiększenie/ zmniejszenie środków pieniężnych netto		(1 681 470)	621 437
F. Środki pieniężne na początek okresu		2 354 352	1 732 915
G. Środki pieniężne na koniec okresu (patrz nota 44)		672 882	2 354 352

Noty objaśniające zamieszczone na stronach 11-86 stanowią integralną część rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Noty objaśniające do skonsolidowanego sprawozdania finansowego

1. Informacje ogólne o Banku i Grupie Kapitałowej Banku („Grupa”)

Bank Handlowy w Warszawie S.A. („Jednostka dominująca”, „Bank”) ma siedzibę w Warszawie przy ul. Senatorskiej 16, 00-923 Warszawa. Bank został powołany aktem notarialnym z dnia 13 kwietnia 1870 roku i jest zarejestrowany w Rejestrze Przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym prowadzonym przez Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy, XII Wydział Gospodarczy w Warszawie, pod numerem KRS: 0000001538.

Jednostce dominującej nadano numer statystyczny REGON 000013037 oraz numer identyfikacji podatkowej NIP 526-030-02-91.

Czas trwania Jednostki dominującej oraz jednostek wchodzących w skład Grupy jest nieoznaczony.

Kapitał zakładowy Banku wynosi 522 638 400 zł i podzielony jest na 130 659 600 akcji zwykłych na okaziciela, o wartości nominalnej 4,00 zł każda. Akcje Banku są notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie S.A.

Grupa jest członkiem Citigroup Inc. Jednostką dominującą dla Banku jest Citibank Overseas Investment Corporation z siedzibą w New Castle, USA. Citibank Overseas Investment Corporation jest podmiotem zależnym od Citibank N.A. z siedzibą w Nowym Jorku, USA, który jest jednostką dominującą najwyższego szczebla.

Bank jest uniwersalnym bankiem komercyjnym, oferującym szeroki zakres usług bankowych w obrocie krajowym i zagranicznym, dla osób fizycznych i prawnych. Dodatkowo poprzez podmioty zależne Grupa prowadzi:

- działalność maklerską,
- usługi leasingowe,
- działalność inwestycyjną.

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A. obejmuje dane Banku - Jednostki dominującej oraz jednostek od niego zależnych (razem zwanych dalej Grupą).

W skład Grupy wchodzi Bank oraz następujące jednostki zależne:

Nazwa jednostki	Siedziba	Udział w kapitale / w głosach na WZ (w %)	
		31.12.2016 r.	31.12.2015 r.
Jednostki konsolidowane metodą pełną			
Dom Maklerski Banku Handlowego S.A.	Warszawa	100,00	100,00
Handlowy-Leasing Sp. z o.o.	Warszawa	100,00	100,00
Handlowy Investments S.A.	Luksemburg	100,00	100,00
PPH Spomasz Sp. z o.o. w likwidacji	Warszawa	100,00	100,00
Jednostki wyceniane metodą praw własności			
Handlowy-Inwestycje Sp. z o.o.	Warszawa	100,00	100,00

Informacje finansowe dotyczące jednostek zależnych 31.12.2016 r.

Jednostki podporządkowane konsolidowane metodą pełną

w tys. zł

Nazwa jednostki	Siedziba	Przedmiot przedsiębiorstwa	Charakter powiązania kapitałowego	Udział w kapitale (w %*)	Aktywa	Zobowiązania	Kapitał	Przychody	Zysk/Strata
HANDLOWY-LEASING Sp. z o.o.	Warszawa	Działalność leasingowa	Jednostka zależna	97,47	44 921	9 022	35 899	7 772	7 691
HANDLOWY INVESTMENTS S.A.	Luksemburg	Działalność inwestycyjna	Jednostka zależna	100,00	19 303	447	18 856	421	(55)
DOM MAKLERSKI BANKU HANDLOWEGO S.A.	Warszawa	Działalność maklerska	Jednostka zależna	100,00	406 650	297 426	109 224	66 034	12 694
PPH SPOMASZ Sp. z o.o. w likwidacji	Warszawa	Nie prowadzi działalności	Jednostka zależna	100,00					Jednostka postawiona w stan likwidacji

* Udział bezpośredni.

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

Pozostałe jednostki

w tys. zł

Nazwa jednostki	Siedziba	Przedmiot przedsiębiorstwa	Charakter powiązania kapitałowego	Udział w kapitale (w %*)	Wartość bilansowa udziałów/akcji	Aktywa	Zobowiązania	Kapitał	Przychody	Zysk
HANDLOWY – INWESTYCJE Sp. z o.o. 1/	Warszawa	Działalność inwestycyjna	Jednostka zależna	100,00	964	10 913	28	10 885	212	50

* Udział bezpośredni.

Objaśnienie zależności pośrednich:

1/ Pośrednie powiązania poprzez Handlowy-Inwestycje Sp. z o.o.

w tys. zł

Nazwa jednostki	Siedziba	Przedmiot przedsiębiorstwa	Charakter powiązania kapitałowego	Udział w kapitale (w %)	Wartość bilansowa udziałów/akcji	Aktywa	Zobowiązania	Kapitał	Przychody	Zysk
HANDLOWY-LEASING Sp. z o.o.	Warszawa	Działalność leasingowa	Jednostka zależna	2,53	414	44 921	9 022	35 899	7 772	7 691

Przedstawione dane finansowe jednostek dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania, pochodzą z niezbadanych sprawozdań finansowych jednostek. Dane finansowe Handlowy Investments S.A. pochodzą ze sprawozdania finansowego sporządzonego na dzień 28 lutego 2017 roku będący dniem bilansowym jednostki.

Informacje finansowe dotyczące jednostek zależnych 31.12.2015 r.

Jednostki podporządkowane konsolidowane metodą pełną

w tys. zł

Nazwa jednostki	Siedziba	Przedmiot przedsiębiorstwa	Charakter powiązania kapitałowego	Udział w kapitale (w %*)	Aktywa	Zobowiązania	Kapitał	Przychody	Zysk	
HANDLOWY-LEASING Sp. z o.o.	Warszawa	Działalność leasingowa	Jednostka zależna	97,47	184 632	45 505	139 127	15 187	3 928	
HANDLOWY INVESTMENTS S.A.	Luksemburg	Działalność inwestycyjna	Jednostka zależna	100,00	44 397	25 764	18 633	1 792	(1 578)	
DOM MAKLERSKI BANKU HANDLOWEGO S.A.	Warszawa	Działalność maklerska	Jednostka zależna	100,00	348 412	234 009	114 403	76 470	19 453	
PPH SPOMASZ Sp. z o.o. w likwidacji	Warszawa	Nie prowadzi działalności	Jednostka zależna	100,00			Jednostka postawiona w stan likwidacji			

* Udział bezpośredni

Pozostałe jednostki

w tys. zł

Nazwa jednostki	Siedziba	Przedmiot przedsiębiorstwa	Charakter powiązania kapitałowego	Udział w kapitale (w %*)	Wartość bilansowa udziałów/akcji	Aktywa	Zobowiązania	Kapitał	Przychody	Zysk
HANDLOWY – INWESTYCJE Sp. z o.o. 1/	Warszawa	Działalność inwestycyjna	Jednostka zależna	100,00	7 768	10 930	37	10 893	222	57

* Udział bezpośredni

Objaśnienie zależności pośrednich:

1/ Pośrednie powiązania poprzez Handlowy-Inwestycje Sp. z o.o.

w tys. zł

Nazwa jednostki	Siedziba	Przedmiot przedsiębiorstwa	Charakter powiązania kapitałowego	Udział w kapitale (w %)	Wartość bilansowa udziałów/akcji	Aktywa	Zobowiązania	Kapitał	Przychody	Zysk
HANDLOWY-LEASING Sp. z o.o.	Warszawa	Działalność leasingowa	Jednostka zależna	2,53	3 125	184 632	45 505	139 127	15 187	3 928

Przedstawione dane finansowe jednostek dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania pochodzą ze zbadanych sprawozdań finansowych jednostek, z wyjątkiem PPH Spomasz Sp. z o.o. w likwidacji. Dane finansowe Handlowy Investments S.A. pochodzą ze zbadanego sprawozdania finansowego sporządzonego na dzień 29 lutego 2016 roku będący dniem bilansowym jednostki.

Dane finansowe jednostki zależnej nieobjętej konsolidacją metodą pełną są nieistotne z punktu widzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Na dzień 31 grudnia 2016 roku stanowią one 0,02% aktywów Grupy (31 grudnia 2015 roku: 0,02%) oraz 0,01% zysku netto Grupy (31 grudnia 2015 roku: 0,01%) bez uwzględnienia eliminacji transakcji wewnątrzgrupowych.

2. Znaczące zasady rachunkowości

Oświadczenie o zgodności

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy zostało sporządzone zgodnie z wymogami Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej („MSSF”), które zostały zatwierdzone przez Unię Europejską, a w zakresie nieregulowanym powyższymi standardami zgodnie z wymogami ustawy z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości (Dz. U. z 2013 r., poz. 330, z późn. zm.) i wydanych na jej podstawie przepisów wykonawczych.

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe zostało zatwierdzone przez Zarząd Banku do publikacji 21 marca 2017 roku. Ostateczne zatwierdzenie sprawozdania finansowego nastąpi przez Walne Zgromadzenie Banku.

Roczne jednostkowe sprawozdanie finansowe zostało zatwierdzone przez Zarząd Banku do publikacji 21 marca 2017 roku. Ostateczne zatwierdzenie sprawozdania finansowego nastąpi przez Walne Zgromadzenie Banku.

Podstawy sporządzenia sprawozdania finansowego

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy zostało przygotowane za okres od 1 stycznia 2016 roku do 31 grudnia 2016 roku, a dla skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku. Porównawcze dane finansowe zostały zaprezentowane za okres od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2015 roku, a dla skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej według stanu na dzień 31 grudnia 2015 roku.

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe zostało sporządzone w złotych polskich (waluta prezentacji) w zaokrągleniu do tysiąca złotych.

W sprawozdaniu zastosowano koncepcję wartości godziwej dla aktywów finansowych i zobowiązań finansowych wycenianych według wartości godziwej przez rachunek zysków i strat, w tym instrumentów pochodnych oraz aktywów finansowych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży, z wyjątkiem tych, dla których nie można wiarygodnie ustalić wartości godziwej. Pozostałe składniki aktywów i zobowiązań wykazywane są w wartości zamortyzowanego kosztu (kredyty i pożyczki, zobowiązania finansowe inne niż wyceniane według wartości godziwej przez rachunek zysków i strat) lub cenie nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu utraty wartości.

Główne zasady rachunkowości zastosowane przy sporządzeniu niniejszego sprawozdania finansowego przedstawione zostały poniżej. Zasady te stosowane były w prezentowanych latach w sposób ciągły.

Sporządzenie sprawozdania finansowego zgodnie z MSSF wymaga od kierownictwa dokonania pewnych szacunków oraz przyjęcia związanych z nimi założeń, które mają wpływ na kwoty prezentowane w sprawozdaniu finansowym.

Szacunki i związane z nimi założenia dokonywane są w oparciu o dostępne dane historyczne oraz szereg innych czynników, które w danych warunkach uznane zostaną za właściwe i które stanowią podstawę do dokonania szacunków odnośnie wartości bilansowych aktywów i zobowiązań, których wartości nie można określić w sposób jednoznaczny na podstawie innych źródeł. Rzeczywiste wartości mogą się jednak różnić od wartości szacunkowych.

Szacunki i związane z nimi założenia podlegają bieżącym przeglądom. Korekty szacunków ujmowane są w okresie, w którym dokonano zmiany szacunku, jeżeli korekta dotyczy tylko tego okresu lub w okresie, w którym dokonano zmiany i okresach przyszłych, jeżeli korekta wpływa zarówno na bieżący, jak i przyszłe okresy.

Standardy i interpretacje zatwierdzone lub oczekujące na zatwierdzenie przez Unię Europejską, które mogą mieć wpływ na sprawozdanie finansowe Grupy to:

- MSSF 9 „Instrumenty finansowe”, zatwierdzony przez Unię Europejską, został opublikowany przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości 24 lipca 2014 r. i stanowi ostateczną wersję standardu, zastępując wcześniej publikowane wersje MSSF 9. Nowy standard wprowadza zmiany w stosunku do MSR 39 w zakresie klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych i zobowiązań finansowych, metodologii utraty wartości, która oparta będzie o model oczekiwanych strat kredytowych oraz rachunkowości zabezpieczeń. MSSF 9 nie obejmuje rachunkowości zabezpieczeń portfela aktywów lub zobowiązań finansowych. Standard będzie obowiązywał od 1 stycznia 2018 roku. Grupa jest w trakcie prac związanych z analizą wymagań nowego standardu, szacowania jego wpływu na sprawozdanie finansowe oraz wdrożeniem MSSF 9 w zasadach rachunkowości i procesach operacyjnych w Grupie. Na obecnym etapie projektu Grupa uważa, że zastosowanie standardu będzie miało wpływ na prezentację i wycenę niektórych instrumentów w sprawozdaniu finansowym oraz na kalkulację utraty wartości aktywów finansowych (opis stanu wdrożenia standardu przedstawiono poniżej).
- MSSF 15 „Umowy z klientami” oczekujący na zatwierdzenie przez Unię Europejską, został opublikowany przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości 28 maja 2014 r. Istotą nowego standardu jest rozpoznawanie przychodów tak, aby wskazać świadczenie usług na rzecz klientów w kwocie odpowiadającej wysokości wynagrodzenia, którego podmiot oczekuje w zamian. Przychód powstaje w momencie, gdy kontrola nad usługami przechodzi na rzecz klienta. Grupa jest w trakcie szacowania wpływu zastosowania standardu na sprawozdanie finansowe.
- MSSF 16 „Leasing”, oczekujący na zatwierdzenie przez Unię Europejską, został opublikowany przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości 13 stycznia 2016 r. Standard ten zastąpi dotychczasowy MSR 17 „Leasing”. Nowy standard wymaga od podmiotu ujmowania umów leasingu w bilansie. Konieczne będzie więc wykazywanie w aktywach prawa do użytkowania składnika aktywów, a w pasywach zobowiązania leasingowego. Grupa jest w trakcie szacowania wpływu zastosowania standardu na sprawozdanie finansowe.
- Pozostałe zmiany standardów oczekujące na zatwierdzenie przez Unię Europejską, w tym:
  - zmiana MSR 40 precyzująca warunki klasyfikacji nieruchomości inwestycyjnych;

- szereg cyklicznych zmian standardów 2014-2016 w tym: MSSF 1 odnośnie określonych wyłączeń przy pierwszorazowym stosowaniu MSSF, MSSF 12 odnośnie doprecyzowania ujawnień dla udziałów w innych podmiotach,
- zmiany do MSSF 2 klasyfikacji i wyceny transakcji płatności w formie akcji, a w szczególności płatności w formie akcji rozliczanych w instrumentach kapitałowych,
- zmiany do MSR 12 w zakresie ujmowania w podatku odroczonym niezrealizowanych strat z tytułu instrumentów dłużnych

nie mają wpływu na sprawozdanie finansowe.

MSSF 9 „Instrumenty finansowe”

Bank dokonał analizy umów posiadanych instrumentów finansowych dla potrzeb oceny ich cech kontraktowych pod względem klasyfikacji i wyceny wg MSSF 9, dla wybranych przypadków trwają jeszcze prace odnośnie finalnej oceny właściwego podejścia do klasyfikacji i wyceny.

W portfelu kredytowym korporacyjnym Bank zidentyfikował niedopasowanie tenoru stopy procentowej do częstotliwości jej aktualizacji i jest w trakcie opracowywania testu SPPI w celu potwierdzenia, czy kontrakty te pozostaną w kategorii wyceny wg zamortyzowanego kosztu. Również zidentyfikowane klauzule umowne modyfikujące oprocentowanie w ocenie Banku uzależnione są od ryzyka kredytowego i traktowane jako zgodne z koncepcją przepływów kapitału i odsetek. Na podstawie wstępnej oceny Bank nie zakłada w związku z tym konieczności wyceny do wartości godziwej umów kredytów korporacyjnych.

W obszarze detalicznym Bank posiada karty kredytowe i programy spłat ratalnych posiadaczy kart kredytowych, w których występuje efekt mnożnikowy. Nie jest wykluczone, że w najbliższym czasie zostanie podjęta decyzja o modyfikacji warunków umowy i formuły zostaną zastąpione konstrukcją zgodną z wymogami MSSF 9 pod względem testu SPPI, by móc prezentować je w sprawozdaniu zgodnie z dotychczasową praktyką i, w opinii Banku, logiką spójną ze sposobem, w jaki są zarządzane oraz wynikami, które generują. Jednak należy zakładać, że Bank będzie dokonywał wyceny ww. portfeli wg wartości godziwej i w najbliższym czasie rozpoczęte zostaną prace, w celu stworzenia odpowiednich modeli umożliwiających realizację tego zamiaru. Na obecnym etapie nie jest możliwa estymacja wpływu tej wyceny na sprawozdanie Banku.

W obszarze produktów skarbowych Bank również na podstawie wstępnej analizy nie identyfikuje konieczności zmian w dotychczas przyjętej logice klasyfikacji i wyceny papierów wartościowych. Należy spodziewać się, że instrumenty dotychczas wykazywane w kategorii dostępnych do sprzedaży pozostaną w trybie wyceny analogicznej w portfelu tzw. FVOCI wg oryginalnego brzmienia standardu, czyli będą dalej wyceniane według wartości godziwej z uwzględnieniem jej zmian w pozostałych całkowitych dochodach.

Na podstawie dotychczasowej oceny historii oraz planowanego i zakładanego podejścia do form zarządzania pod względem sposobu realizacji przepływów z umów kredytowych Bank ocenia, że z tytułu kryterium modelu biznesowego nie zakładane są zmiany w klasyfikacji i wycenie w porównaniu do obecnie obowiązującego podejścia wg MSR 39. Bank udziela kredytów i innych form finansowania dotychczas klasyfikowanych jako kredyty i należności wg MSR 39 w celu pozyskiwania przepływów kapitałowych i odsetkowych. Sprzedaże portfela występują bardzo rzadko. Bank sprzedał istotny portfel wierzytelności detalicznych raz w 2015 i raz w 2016 roku. W 2017 roku sprzedaże nie są planowane. Dla obszaru korporacyjnego sprzedaże są również zdarzeniem bardzo sporadycznym i dotyczą pojedynczych ekspozycji. Wszystkie sprzedaże dotyczyły portfeli o pogorszonej jakości kredytowej. Zatem kryteria oceny modeli biznesowych wskazują, iż właściwa jest wycena wg zamortyzowanego kosztu (przy spełnieniu kryteriów cech kontraktowych).

Bank nie nabywał istniejących portfeli, a w ramach dokonywanej restrukturyzacji nie identyfikował sytuacji wymagających usunięcia składnika aktywów z bilansu. Nie należy zatem na obecnym etapie zakładać, iż wg MSSF 9 Bank wykaże w sprawozdaniu nabyte lub wygenerowane aktywa o pogorszonej jakości kredytowej (tzw. POCI), ani wpływu na przychody odsetkowe, które rozpoznawane będą analogicznie jak wg MSR 39.

Wszystkie powyższe aspekty, w celu uzyskania pewności o prawidłowości wniosków Banku oraz zidentyfikowanych obowiązków będą w pierwszym półroczu weryfikowane przez niezależny profesjonalny podmiot.

Nie wystąpią zmiany w rachunkowości zabezpieczeń w programie stosowanym przez Bank zarówno pod względem charakteru relacji zabezpieczającej, jak również kwotowym. Modyfikacje wynikające z konieczności dostosowania do MSSF 9 sprowadzają się tylko do aktualizacji dokumentacji wewnętrznej i dostosowania właściwych procesów.

Bank rozpoczął wdrażanie standardu MSSF 9 w 2016 roku w pierwszej kolejności skupiając się na sprawdzeniu dopasowania istniejących w Banku narzędzi i modeli do wymagań Standardu w zakresie utraty wartości jak również identyfikacji luk w procesach wykorzystywanych do wyliczania odpisów aktualizacyjnych. Program przeglądu objął wszystkie istniejące w Banku produkty i portfele. W świetle zidentyfikowanych potrzeb Bank przyjął harmonogram porządkujący prace implementacyjne.

W ramach zatwierdzonego planu prace wdrożeniowe obejmują zarówno elementy związane z częścią analityczną rozumianą jako rozwój istniejących i budowa nowych narzędzi / modeli oceny ryzyka jak i pracami jakościowymi, w tym dostosowanie wewnętrznych procesów regulujących zarządzanie ekspozycjami kredytowymi, wyliczania i raportowania rezerwy, a w szczególności przygotowanie wewnętrznych dokumentów regulujących te procesy. Bank, dążąc do optymalizacji nakładu pracy założył, iż większość zadań będzie wykonywana równoległe, co umożliwi efektywny przepływ informacji pomiędzy poszczególnymi komórkami organizacyjnymi instytucji. Prace związane z budową i dokumentacją modeli powinny zakończyć się w drugim kwartale 2017 roku, tak by umożliwić przeliczanie równoległe (parallel run). Druga połowa 2017 roku zostanie przeznaczona na walidację modeli, zmiany procesów kredytowych oraz regulacji wewnętrznych.

Kluczowym założeniem przyjętym przy sporządzaniu harmonogramu było zapewnienie odpowiedniej ilości czasu na przeprowadzenie przez Biuro Walidacji Modeli niezależnego sprawdzenia poprawności przygotowywanych narzędzi. Przegląd ma objąć szeroki wachlarz aspektów, w tym: poprawność metodologiczną przyjętych założeń, ocenę spełnienia wymogów regulacyjnych, adekwatność użytych danych, testy ilościowe oraz poprawność implementacji narzędzi w środowisku produkcyjnym Banku. Publikacja raportu z walidacji, wraz z oceną poprawności wdrożenia do systemów bankowych, przewidziana jest na czwarty kwartał 2017 roku.

Ostatnim punktem harmonogramu zaplanowanym na koniec 2017 roku jest seria szkoleń dla pracowników Banku, których zadaniem będzie poszerzenie wiedzy na temat wprowadzanych zmian.

Całość procesu wdrożenia, zgodnie z oczekiwaniami Europejskiego Organu Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych będzie nadzorowana przez Komitet ds. Audytu.

Według przyjętego przez Bank harmonogramu prace analityczne będą podzielone na dwie główne części. Dla klientów z Sektora Bankowości Korporacyjnej i Przedsiębiorstw Bank koncentruje się na dopasowaniu już istniejących narzędzi używanych do oceny wiarygodności kredytowej klienta do wymagań standardu MSSF 9. Z racji bardzo dobrej jakości portfela kredytowego, a co za tym idzie niskich wskaźników niewypłacalności, największym wyzwaniem jest kalibracja modelu PD Life Time. W tym zakresie Bank nawiązał współpracę z Grupą Citi celem maksymalnego wykorzystania potencjału wspólnych baz danych. Należy jednak podkreślić, iż finalny produkt będzie musiał przejść rygorystyczne wymagania wewnętrznej polityki zarządzania modelami, która kładzie nacisk na poprawność dopasowania modelu do warunków krajowych.

W ramach drugiego strumienia prac, dla Sektora Bankowości Detalicznej, Bank zakłada wykorzystanie istniejących kart scoringowych i na ich bazie zbudowanie nowych modeli do wylizania rezerw. Główny nacisk położony jest na opracowanie spójnej, jednolitej i stabilnej w czasie metodologii obejmującej wszystkie podstawowe portfele Banku, pozwalającej na identyfikację przyczyn zmian w poziomach rezerwy. Jako punkt wyjścia dla nowej metodologii przyjęta została aktualnie obowiązująca w Banku polityka kredytowa, w tym obecne poziomy odcięć (cut-offs) oraz polityka windykacyjna, a w szczególności analizy wyprzedzające portfela kredytowego (early-warning) identyfikujące z wyprzedzeniem klientów o podwyższonym ryzyku.

W związku z wdrożeniem standardu Bank zakłada wzrost rezerw co, zgodnie z oczekiwaniem, zostanie uwzględnione w ciągu najbliższych lat w kapitałach Banku. Przyrost odpisów dotyczy zdrowego portfela i ma dwojake podłoże:

- a) wydłużenie okresu pokrycia dla koszyka pierwszego (Stage 1) z okresu LIP (Loss Identification Period) do 12 miesięcy,
- b) dla rachunków zakwalifikowanych do koszyka drugiego (Stage 2) obowiązek rozpoznawania strat w całym horyzoncie życia produktu.

W związku z powyższym kluczowym staje się położenie dużego nacisku na jasne i przejrzyste kryteria definiujące Istotny Wzrost Ryzyka Kredytowego (Significant Increase in Credit Risk). Kryteria te powinny być niezmiennie w czasie, dzięki czemu możliwa będzie analiza powodów zmian w wysokości rezerwy.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że wdrażanie przedmiotowych przepisów nie powinno mieć wpływu na model biznesowy Banku.

Bank realizuje prace wdrożenia pod kierownictwem Komitetu Sterującego, w którego skład wchodzi m.in. członkowie zarządu odpowiedzialni za obszar finansów i ryzyka. Harmonogram prac jest uzależniony od ostatecznych wniosków wynikających z analizy umów i ich weryfikacji przez profesjonalny podmiot zewnętrzny. Zakładane jest, iż na początku II kwartału 2017 roku Bank będzie dysponował ostatecznymi, zweryfikowanymi wnioskami odnośnie klasyfikacji i sposobu wyceny kluczowych produktów.

W zasygnalizowanym, prawdopodobnym przypadku wyceny wybranych ekspozycji do wartości godziwej, Bank zakłada, że do końca III kwartału b.r. opracowany zostanie model do realizacji tego obowiązku.

W II półroczu 2017 roku dostosowana zostanie dokumentacja wewnętrzna oraz procesy konieczne do realizacji obowiązków wynikających z MSSF 9.

Standardy wymagające zastosowania po raz pierwszy w roku 2016

W roku 2016 po raz pierwszy zastosowania wymagały poniższe standardy, jednak ich wdrożenie nie miało istotnego wpływu na sprawozdanie finansowe:

- zmiana MSR 1 – dotyczy istotności i dekompozycji informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym,
- zmiana MSSF 11 – dotyczy konieczności stosowania rachunkowości połączenia przedsięwzięć przy nabyciu udziału we wspólnej działalności,
- zmiana MSR 16 – wyklucza możliwość amortyzacji rzeczowego aktywa trwałego na podstawie przychodów przez niego generowanych,
- MSR 19 – dotyczy zmiany w ustalaniu stopy dyskonta przy wycenie świadczeń pracowniczych,
- zmiana MSR 38 – wyklucza możliwość amortyzacji wartości niematerialnych na podstawie przychodów przez nie generowanych,
- zmiana MSR 27 – dotyczy umożliwienia stosowania metody praw własności w jednostkowym sprawozdaniu finansowym,
- doroczne zmiany MSSF cykl 2010-2012 oraz 2012-2014 – dotyczy nieistotnych dla Grupy zmian w szeregu standardów.

Inne standardy, zmiany do obowiązujących standardów oraz interpretacje Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej ostatnio przyjęte, w tym oczekujące na zatwierdzenie przez Unię Europejską, nie mają związku z działalnością Grupy albo ich wpływ na sprawozdanie finansowe nie byłby istotny.

W 2015 roku zgodnie z opinią Ministerstwa Finansów i stanowiskiem Komisji Nadzoru Finansowego, w celu zapewnienia zgodności z rekomendowanym podejściem oraz porównywalności sprawozdań finansowych w ramach sektora bankowego w odniesieniu do rozpoznawania opłat na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Bank zdecydował o amortyzowaniu kosztów ponoszonych na rzecz BFG przez cały rok 2015, analogiczne jak w latach poprzednich.

W przypadku gdyby Bank rozpoznał koszty ponoszone na rzecz BFG jednorazowo, zaprezentowane w skróconym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym za I półrocze 2015 roku Koszty działania i ogólnego zarządu zostałyby zwiększone o kwotę 33 672 tys. złotych. W rezultacie skonsolidowany zysk netto Grupy za I półrocze 2015 roku uległby zmniejszeniu o 28 613 tys. złotych.

W 2016 roku nowelizacja ustawy z dnia 14 grudnia 1994 roku o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym zmieniła sposób i terminy naliczania opłat na rzecz BFG z rocznych na kwartalne. Obciążenie wyniku w obydwu okresach jest porównywalne.

Podstawy konsolidacji

Jednostki zależne- definicja

Jednostki zależne to wszelkie jednostki kontrolowane przez Grupę. Grupa sprawuje kontrolę nad jednostką wówczas, gdy posiada władzę nad tą jednostką, jest narażona lub ma prawo do zmiennych zwrotów ze swojego zaangażowania w tę jednostkę oraz ma możliwość wywierania wpływu na te zwroty poprzez sprawowanie władzy nad tą jednostką.

Przejęcie jednostek zależnych przez Grupę rozlicza się metodą nabycia. Koszt przejęcia ustala się jako wartość godziwą przekazanych aktywów, wyemitowanych instrumentów kapitałowych oraz zobowiązań zaciągniętych lub przejętych na dzień wymiany, powiększoną o koszty bezpośrednio związane z przejęciem. Możliwe do zidentyfikowania aktywa nabyte oraz zobowiązania, w tym warunkowe przejęte w ramach połączenia jednostek gospodarczych, wycenia się początkowo według ich wartości godziwej na dzień przejęcia, niezależnie od wielkości ewentualnych udziałów niekontrolujących. Nadwyżkę kosztu przejęcia nad wartością godziwą udziału Grupy w możliwych do zidentyfikowania przejętych aktywach netto ujmuje się jako wartość firmy. Jeżeli koszt przejęcia jest niższy od wartości godziwej aktywów netto przejętej jednostki zależnej, różnicę ujmuje się bezpośrednio w rachunku zysków i strat.

Transakcje i rozrachunki na transakcjach pomiędzy spółkami Grupy są eliminowane. Eliminacji podlegają również istotne niezrealizowane zyski i straty na transakcjach pomiędzy spółkami z Grupy.

Zasady rachunkowości stosowane przez jednostki zależne zostały zmienione tam, gdzie było to konieczne, dla zapewnienia zgodności we wszystkich istotnych obszarach z zasadami rachunkowości stosowanymi przez Grupę.

Jednostki zależne, które nie są konsolidowane metodą pełną ze względu na nieistotność ich sprawozdań finansowych w sprawozdaniu skonsolidowanym Grupy, wykazywane są z zastosowaniem metody praw własności.

Waluty obce

Pozycje sprawozdania z sytuacji finansowej i zobowiązania warunkowe udzielone i otrzymane wyrażone w walutach obcych przelicza się na złote polskie według kursu średniego ustalonego dla danej waluty przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego („NBP”) na dzień sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej.

Transakcje wyrażone w walutach obcych przy początkowym ujęciu przelicza się na walutę funkcjonalną (złoty polski) według kursu obowiązującego w dniu transakcji.

Różnice kursowe wynikające z rewaluacji walutowych pozycji sprawozdania z sytuacji finansowej oraz rozliczenia transakcji walutowych zaliczane są do wyniku z pozycji wymiany, w ramach wyniku na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji.

Kursy podstawowych walut zastosowane przy sporządzaniu niniejszego sprawozdania finansowego są następujące:

w zł	31 grudnia 2016 r.	31 grudnia 2015 r.
1 USD	4,1793	3,9011
1 CHF	4,1173	3,9394
1 EUR	4,4240	4,2615

Aktywa finansowe i zobowiązania finansowe

Klasyfikacja

Grupa klasyfikuje instrumenty finansowe do następujących kategorii:

- składniki aktywów lub zobowiązań finansowych wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy,
- pożyczki i należności,
- aktywa finansowe dostępne do sprzedaży,

- pozostałe zobowiązania finansowe.

W okresie objętym sprawozdaniem Grupa nie klasyfikowała aktywów do kategorii inwestycji utrzymywanych do terminu zapadalności.

Grupa dokonuje klasyfikacji aktywów finansowych do poszczególnych kategorii w dacie początkowego ujęcia.

- (a) Składniki aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy

Kategoria obejmuje (i) aktywa i zobowiązania finansowe klasyfikowane jako przeznaczone do obrotu oraz (ii) aktywa finansowe przeznaczone w momencie ich początkowego ujęcia do wyceny według wartości godziwej z zyskami lub stratami ujmowanymi w rachunku zysków i strat.

Składnik aktywów lub zobowiązań finansowych zalicza się do tej kategorii, jeżeli nabyty został przede wszystkim w celu sprzedaży lub odkupienia w krótkim terminie, jest częścią portfela określonych instrumentów finansowych, którymi zarządza się łącznie i dla których istnieje potwierdzenie aktualnego faktycznego wzoru generowania krótkoterminowych zysków lub, w przypadku aktywów finansowych, jeżeli został zaliczony do tej kategorii na podstawie decyzji kierownictwa jednostki, pod warunkiem spełnienia kryteriów MSR 39. Do kategorii „Przeznaczone do obrotu” Grupa zalicza instrumenty pochodne niebędące instrumentami zabezpieczającymi oraz wybrane dłużne papiery wartościowe.

- (b) Pożyczki i należności

Pożyczki i należności to niezaliczane do instrumentów pochodnych aktywa finansowe o ustalonych lub możliwych do ustalenia płatnościach, nienotowane na aktywnym rynku. Powstają wówczas, gdy Grupa udziela klientowi finansowania w celu innym niż wygenerowanie przez Grupę krótkoterminowych zysków z tytułu obrotu tymi pożyczkami lub należnościami. Do kategorii tej zaliczane są w szczególności należności kredytowe, skupione wierzytelności oraz dłużne papiery wartościowe nienotowane na aktywnym rynku, a także lokaty zdeponowane na rynku międzybankowym. Skupione wierzytelności obejmują nabywane przez Bank krótkoterminowe wierzytelności handlowe pochodzące z obrotu krajowego lub zagranicznego udokumentowane fakturami lub weksłami.

- (c) Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży

Kategoria „Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży” to niezaliczane do instrumentów pochodnych aktywa finansowe, które (i) zostały zaklasyfikowane przez jednostkę do tej kategorii w momencie początkowego ujęcia lub (ii) nie zostały zakwalifikowane do żadnej z pozostałych kategorii aktywów. Do kategorii tej Grupa klasyfikuje wybrane dłużne i kapitałowe papiery wartościowe.

- (d) Pozostałe zobowiązania finansowe

Kategoria „Pozostałe zobowiązania finansowe” obejmuje zobowiązania finansowe niezakwalifikowane do kategorii zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy. Do kategorii tej zaklasyfikowane są przede wszystkim depozyty klientowskie, a także zobowiązania handlowe.

Środki pieniężne

Na środki pieniężne składają się środki w kasie oraz należności z tytułu rachunków bieżących w bankach, opisane szczegółowo w nocie 44 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”.

Ujmowanie i wyłączenie z ksiąg

Transakcje zakupu i sprzedaży aktywów finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy (z wyłączeniem instrumentów pochodnych) oraz transakcje zakupu i sprzedaży aktywów finansowych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży ujmuje się w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej i wyłącza z ksiąg na dzień rozliczenia transakcji, tj. dzień, w którym Grupa odpowiednio otrzymuje lub przekazuje prawo własności do składnika aktywów. Prawa i obowiązki z tytułu zawartej transakcji w okresie pomiędzy datą zawarcia i datą rozliczenia transakcji wyceniane są do wartości godziwej.

Pożyczki i inne należności wykazywane są w momencie uruchomienia środków na rzecz kredytobiorcy.

Aktywa finansowe wyłącza się ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej, gdy prawa do uzyskania przepływów pieniężnych z ich tytułu wygasły lub zostały przeniesione i Grupa dokonała przeniesienia zasadniczo całego ryzyka i wszystkich pożytków z tytułu ich własności.

Zobowiązania finansowe są wyłączone ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej wtedy i tylko wtedy, gdy zobowiązanie wygasło, tj. kiedy obowiązek określony w umowie został wypełniony, umorzony lub wygasł.

Pochodne instrumenty finansowe wykazywane są w wartości godziwej począwszy od dnia zawarcia transakcji, natomiast wyłączone są z ksiąg w dacie rozliczenia.

Wycena

W momencie początkowego ujęcia składnik aktywów finansowych lub zobowiązanie finansowe wycenia się w wartości godziwej, powiększonej w przypadku składnika aktywów lub zobowiązania finansowego nieklasyfikowanych jako wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy o istotne koszty transakcji, które mogą być bezpośrednio

przypisane do nabycia lub emisji składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego.

Po początkowym ujęciu Grupa wycenia aktywa finansowe, w tym instrumenty pochodne będące aktywami, w wartości godziwej, nie dokonując pomniejszenia o koszty transakcji, jakie mogą być poniesione przy sprzedaży lub innym sposobie wyzbycia się aktywów, z wyjątkiem pożyczek i należności, które wycenia się według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej oraz inwestycji w instrumenty kapitałowe nieposiadające kwotowań cen rynkowych z aktywnego rynku i których wartość godziwa nie może być wiarygodnie zmierzona.

Zobowiązania finansowe po początkowym ujęciu są wyceniane według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej, z wyjątkiem zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy. Zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, w tym instrumenty pochodne będące zobowiązaniami, wycenia się w wartości godziwej.

Zyski lub straty wynikające ze zmiany wartości godziwej składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego niestanowiących części powiązania zabezpieczającego, ujmuje się w następujący sposób:

- w przypadku składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego kwalifikowanego jako wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, ujmuje się odpowiednio w przychodach lub kosztach;
- zyski lub straty wynikające z wyceny składnika aktywów finansowych zaliczonego do dostępnych do sprzedaży, ujmuje się w pozostałych całkowitych dochodach. Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży oraz różnice kursowe dotyczące pieniężnych aktywów i zobowiązań, ujmuje się w rachunku zysków i strat. W momencie usunięcia składnika aktywów finansowych z bilansu, skumulowane zyski i straty uprzednio ujęte w kapitale własnym, ujmuje się w rachunku zysków i strat.

Odsetki wyliczone przy zastosowaniu metody efektywnej stopy procentowej ujmuje się w rachunku zysków i strat.

Dywidendy wynikające z instrumentów kapitałowych dostępnych do sprzedaży ujmuje się w rachunku zysków i strat w momencie, kiedy powstaje prawo jednostki do ich otrzymania.

Wartość godziwa akcji i udziałów w jednostkach innych niż zależne i stowarzyszone notowanych na aktywnym rynku wynika z ich bieżącej ceny zakupu. Jeżeli rynek na dany składnik aktywów finansowych nie jest aktywny (a także w odniesieniu do nienotowanych papierów wartościowych), inwestycje takie wykazuje się w cenie nabycia skorygowanej o odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości.

Należności z tytułu leasingu finansowego

Grupa jest stroną umów leasingu, na podstawie których oddaje do odpłatnego używania lub pobierania pożytków składniki aktywów przez uzgodniony okres.

W przypadku umów, na mocy których Grupa przenosi zasadniczo całe ryzyko i korzyści wynikające z posiadania składników aktywów będących przedmiotem umowy leasingu, przedmiot leasingu przestaje być ujmowany w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej. Grupa ujmuje natomiast należność z tytułu leasingu finansowego w wartości równej inwestycji leasingowej netto.

Przychody odsetkowe od umów leasingu finansowego rozliczane są metodą efektywnej stopy procentowej w celu odzwierciedlenia stałej w danym okresie stopy zwrotu na inwestycji leasingowej netto.

Inwestycje kapitałowe- akcje i udziały w pozostałych jednostkach

Akcje i udziały w innych jednostkach niż jednostki podporządkowane co do zasady zaliczane są do kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży oraz aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu.

Instrumenty pochodne

Wartość godziwą instrumentów pochodnych ustala się w oparciu o notowania instrumentów na aktywnych rynkach, w oparciu o ceny niedawno zawartych transakcji oraz w oparciu o techniki wyceny, w tym modele bazujące na zdyskontowanych przepływach pieniężnych oraz modele wyceny opcji, w zależności od tego, który ze sposobów jest w danym przypadku właściwy. Instrumenty pochodne, które nie zostały desygnowane jako instrumenty zabezpieczające zgodnie z zasadami rachunkowości zabezpieczeń, klasyfikowane są jako aktywa lub zobowiązania przeznaczone do obrotu i wyceniane w wartości godziwej.

Wbudowane instrumenty pochodne traktuje się jako oddzielne instrumenty pochodne, jeśli ryzyka z nimi związane oraz ich charakterystyka nie są ściśle powiązane z ryzykami i charakterystyką zasadniczego kontraktu oraz kontrakt zasadniczy nie jest wyceniany w wartości godziwej przez wynik finansowy.

Rachunkowość zabezpieczeń

Grupa wyznacza niektóre instrumenty pochodne jako pozycje zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń. Grupa stosuje rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej (fair value hedge), pod warunkiem spełnienia kryteriów określonych w MSR 39 „Instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena”.

Zabezpieczenie wartości godziwej jest to zabezpieczenie przed wpływem zmian wartości godziwej ujętego składnika aktywów, zobowiązania lub uprawdopodobnionego przyszłego zobowiązania, albo wyodrębnionej części takiego składnika aktywów, zobowiązania, które przypisać można konkretnemu rodzajowi ryzyka i które może wpływać na rachunek zysków i strat.

Zabezpieczenie wartości godziwej ujmowane jest w następujący sposób: zyski lub straty wynikające z przeszacowania

wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego (pochodnego instrumentu zabezpieczającego) wykazuje się w rachunku zysków i strat. Zmiany w wycenie do wartości godziwej instrumentów finansowych wyznaczonych jako pozycje zabezpieczane odnoszone są – w części wynikającej z zabezpieczanego ryzyka – do rachunku zysków i strat. W pozostałej części zmiany wyceny bilansowej księgowane są zgodnie z ogólnymi zasadami dla danej klasy instrumentów finansowych.

Kompensowanie instrumentów finansowych

Aktywa i zobowiązania finansowe kompensuje się i wykazuje w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej w kwocie netto, jeżeli występuje możliwe do wyegzekwowania na drodze prawnej prawo do skompensowania ujętych kwot oraz zamiar rozliczenia ich w kwocie netto lub jednoczesnej realizacji danego składnika aktywów i uregulowania zobowiązania. Obecnie Grupa nie kompensuje i nie prezentuje w kwocie netto aktywów i zobowiązań finansowych.

Konsolidacja sald rachunków

Grupa oferuje swoim klientom usługi zarządzania środkami finansowymi polegające na konsolidacji sald rachunków bankowych w ramach struktury rachunków powiązanych (tzw. cash-pooling). Operacje tego typu polegają na konsolidacji (netowaniu) sald dodatnich i ujemnych rachunków bieżących uczestników produktu na wyznaczonym rachunku podmiotu zarządzającego rozliczeniami. Operacja konsolidacji przeprowadzana jest na koniec dnia roboczego, natomiast następnego dnia roboczego dokonywane są przelewy zwrotne przywracające stan rachunków do sytuacji sprzed konsolidacji. Transakcje konsolidacyjne prezentowane są w ujęciu netto, tylko jeśli spełniają warunki MSR 39 dotyczące wyłączenia składników aktywów i zobowiązań finansowych ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej. Salda należności transakcji prezentowanych w ujęciu brutto, wykazywane są w sprawozdaniu finansowym w pozycji „Należności od klientów”, zaś salda zobowiązań jako depozyty.

Transakcje z przyrzeczeniem odkupu/odsprzedaży

Grupa dokonuje transakcji sprzedaży/zakupu aktywów finansowych z przyrzeczeniem odkupu/odsprzedaży w przyszłości po tej samej cenie powiększonej o z góry ustaloną kwotę odsetek tzw. transakcje typu repo i reverse repo na papierach wartościowych. Papiery wartościowe sprzedane z przyrzeczeniem odkupu nie są wyłączone ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej. Jednocześnie ujmowane są zobowiązania wynikające z udzielonego przyrzeczenia odkupu. W przypadku transakcji zakupu z przyrzeczeniem odsprzedaży nabyte papiery wartościowe prezentowane są jako pożyczki i należności. Różnicę między ceną sprzedaży/zakupu a ceną odkupu/odsprzedaży ujmuje się odpowiednio jako koszty lub przychody odsetkowe z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej. W przypadku sprzedaży papierów wartościowych zakupionych uprzednio w transakcji zakupu z przyrzeczeniem odsprzedaży Grupa wykazuje zobowiązania z tytułu krótkiej sprzedaży papierów wartościowych. Zobowiązania te są wyceniane w wartości godziwej.

Utrata wartości aktywów wycenianych według zamortyzowanego kosztu

Grupa dokonuje podziału składników aktywów wycenianych według zamortyzowanego kosztu ze względu na podejście do zarządzania ryzykiem kredytowym danego zaangażowania na portfel aktywów indywidualnie istotnych oraz portfel aktywów indywidualnie nieistotnych (portfel grupowy). Na każdy dzień bilansowy Grupa ocenia, czy istnieją obiektywne przesłanki utraty wartości składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych. Składnik aktywa finansowego lub grupa aktywów finansowych utraciły wartość, a strata z tytułu utraty wartości została poniesiona, wyłącznie gdy istnieją obiektywne dowody utraty wartości wynikające z jednego lub więcej zdarzeń mających miejsce po początkowym ujęciu składnika aktywów (zdarzenie powodujące stratę), a zdarzenie (lub zdarzenia) powodujące stratę ma wpływ na oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne wynikające ze składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych, których wiarygodne oszacowanie jest możliwe.

Do obiektywnych dowodów utraty wartości składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów zalicza się uzyskane przez Grupę informacje dotyczące następujących zdarzeń:

- znaczących trudności finansowych emitenta lub dłużnika;
- niedotrzymania warunków umowy, np. niespłacenia albo zalegania ze spłaceniem odsetek lub należności głównej;
- przyznania pożyczkobiorcy przez pożyczkodawcę, ze względów ekonomicznych lub prawnych wynikających z trudności finansowych pożyczkobiorcy, udogodnienia, którego w innym wypadku pożyczkodawca by nie udzielił;
- wysokiego prawdopodobieństwa upadłości lub innej reorganizacji finansowej pożyczkobiorcy;
- zaniku aktywnego rynku na dany składnik aktywów finansowych ze względu na trudności finansowe; lub
- obserwacji danych wskazujących na możliwy do zmierzenia spadek oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych związanych z grupą aktywów finansowych od momentu początkowego ich ujęcia, mimo że nie można jeszcze ustalić spadku dotyczącego pojedynczego składnika grupy aktywów finansowych, w tym:
  - negatywnych zmian dotyczących statusu płatności pożyczkobiorców w grupie, lub
  - krajowej lub lokalnej sytuacji gospodarczej, która ma związek z niespłacaniem aktywów w grupie.

Nie ujmuje się strat oczekiwanych w wyniku przyszłych zdarzeń bez względu na stopień prawdopodobieństwa ich zajścia.

Kredyty uznane za nieściągalne (tj. takie, dla których Grupa nie spodziewa się przyszłych przepływów pieniężnych oraz które na podstawie oddzielnych przepisów podatkowych spełniły warunki niezbędne do zaliczenia straty do kosztów uzyskania przychodu lub które zostały bezwarunkowo umorzone na mocy umowy z klientem) są na podstawie decyzji Grupy spisywane w ciężar odpisów z tytułu utraty wartości. W przypadku odzyskania uprzednio spisanej kwoty

przychody z tego tytułu prezentowane są w pozycji „Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne”.

Forbearance

W przypadku przyznania przez Grupę pożyczkobiorcy udogodnienia, jeśli nie zmienia ono w znaczący sposób istotnych warunków oraz oczekiwanych przepływów pieniężnych z aktywa finansowego, wówczas oczekiwane przyszłe przepływy z aktywa finansowego, którego dotyczy udogodnienie, Grupa ujmuje w wycenie tego aktywa, stosując pierwotną efektywną stopą procentową dla danego instrumentu.

Jeśli udzielone udogodnienie w znaczący sposób zmienia istotne warunki lub oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne, wówczas takie aktywo finansowe jest wyłączone z bilansu, a nowe aktywo finansowe jest ujmowane w bilansie w wartości godziwej na dzień początkowego ujęcia.

Odpisy z tytułu utraty wartości na poniesione, lecz niezidentyfikowane straty kredytowe

Grupa tworzy odpisy z tytułu utraty wartości na poniesione, lecz niezidentyfikowane straty kredytowe (IBNR ang. incurred but not reported). Procesem wyliczania odpisu z tytułu utraty wartości IBNR objęte są wszystkie należności, dla których albo nie stwierdzono przesłanek utraty wartości lub mimo stwierdzenia przesłanek, indywidualna ocena pod kątem utraty wartości nie wykazała potrzeby dokonania odpisu aktualizującego. Odpisy z tytułu utraty wartości IBNR odzwierciedlają poziom strat kredytowych poniesionych lecz niezareportowanych, które zostaną zidentyfikowane na poziomie ekspozycji w przyjętym przez Grupę okresie rozpoznania straty. Odpisy z tytułu utraty wartości IBNR liczone są w oparciu o modele statystyczne dla grup aktywów łączonych w portfele o wspólnych cechach ryzyka kredytowego. W sprawozdaniu finansowym Grupa koryguje wartość ekspozycji kredytowych o wartość odpisów z tytułu utraty wartości na poniesione niezidentyfikowane straty kredytowe.

Odpisy z tytułu utraty wartości aktywów indywidualnie istotnych

Poziom odpisów z tytułu utraty wartości na należności uznane za indywidualnie istotne, dla których stwierdzono wystąpienie przesłanek utraty wartości, obliczany jest jako różnica między wartością bilansową składnika aktywów a wartością bieżącą przewidywaną do otrzymania przyszłych przepływów pieniężnych wynikających ze spodziewanych spłat przez kredytobiorcę z tytułu realizacji zabezpieczeń lub sprzedaży wierzytelności. Przyszłe przepływy dyskontowane są do wartości bieżącej efektywną stopą procentową instrumentu.

Jeżeli wartość bieżąca szacowanych przepływów pieniężnych wzrośnie na skutek zdarzenia, które nastąpiło po wykazaniu utraty wartości, wówczas uprzednio dokonany odpis z tytułu utraty wartości jest odpowiednio odwracany przez rachunek zysków i strat.

Odpisy z tytułu utraty wartości aktywów indywidualnie nieistotnych

Poziom odpisów z tytułu utraty wartości na należności uznane za indywidualnie nieistotne, dla których stwierdzono wystąpienie przesłanek utraty wartości, obliczany jest na bazie oceny portfelowej opartej o historyczne doświadczenia dotyczące strat ponoszonych z tytułu aktywów o podobnych cechach ryzyka.

Odpisy z tytułu utraty wartości na należności od banków i klientów, odpisy z tytułu utraty wartości papierów wartościowych i innych aktywów korygują wartość odpowiednich pozycji aktywów. Natomiast rezerwy na zobowiązania warunkowe wykazywane są w zobowiązaniach w pozycji „Rezerwy”.

Utrata wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży

Dla aktywów finansowych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży, dla których występują obiektywne dowody, że nastąpiła utrata wartości, skumulowane straty ujęte w kapitale własnym w wysokości różnicy między ceną nabycia skorygowaną o późniejsze spłaty i amortyzację a wartością godziwą, uwzględniając poprzednie odpisy z tytułu utraty wartości, przenosi się do rachunku zysków i strat. Straty z tytułu utraty wartości inwestycji kapitałowych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży nie podlegają odwróceniu poprzez rachunek zysków i strat. Straty z tytułu utraty wartości instrumentów dłużnych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży podlegają odwróceniu poprzez rachunek zysków i strat, jeśli w późniejszych okresach wartość godziwa instrumentu dłużnego wzrośnie i wzrost ten może być obiektywnie łączony ze zdarzeniem następującym po ujęciu straty.

Utrata wartości aktywów finansowych wycenianych według kosztu

Na kategorię aktywów finansowych wycenianych według kosztu w sprawozdaniu finansowym Grupy składają się akcje i udziały w jednostkach innych niż zależne, sklasyfikowane jako dostępne do sprzedaży, dla których nie da się wiarygodnie określić wartości godziwej (np. ze względu na brak notowań na aktywnym rynku). Jeśli występują obiektywne dowody, że nastąpiła utrata wartości takich inwestycji kapitałowych, to kwotę straty z tytułu utraty wartości ustala się jako różnicę pomiędzy wartością bilansową składnika aktywów finansowych oraz wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych zdyskontowanych przy zastosowaniu bieżącej rynkowej stopy zwrotu dla podobnych aktywów finansowych. Strat z tytułu utraty wartości akcji i udziałów sklasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży, dla których nie da się wiarygodnie określić wartości godziwej, nie poddaje się odwróceniu przez rachunek zysków i strat.

Utrata wartości aktywów innych niż aktywa finansowe

Wartości bilansowe aktywów Grupy innych niż aktywa z tytułu podatku odroczonego, w tym w szczególności składników rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych, przeglądane są na dzień bilansowy w celu określenia, czy zaistniały przesłanki wskazujące na utratę wartości. Jeżeli istnieje taka przesłanka, należy określić wartość odzyskiwalną aktywów.

Odpis aktualizacyjny z tytułu utraty wartości jest ujmowany, jeżeli wartość księgową aktywa lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne przekracza wartość odzyskiwalną. Odpis aktualizacyjny z tytułu utraty wartości jest ujmowany w rachunku zysków i strat.

Odpisy aktualizacyjne z tytułu utraty wartości w przypadku ośrodków wypracowujących środki pieniężne w pierwszej kolejności redukują wartość firmy przypadającą na te ośrodki wypracowujące środki pieniężne (grupę ośrodków), a następnie redukują proporcjonalnie wartość księgową innych aktywów w ośrodku (grupie ośrodków).

Kalkulacja wartości odzyskiwalnej

Wartość odzyskiwalna w przypadku aktywów innych niż aktywa finansowe jest wartością większą z: wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży i wartości użytkowej. W celu wyznaczenia wartości użytkowej, oszacowane przyszłe przepływy pieniężne są dyskontowane do ich wartości bieżącej przy użyciu stopy dyskontowej przed opodatkowaniem, która odzwierciedla bieżące oczekiwania rynku co do wartości pieniądza oraz specyficznego ryzyka w odniesieniu do danego aktywa. Dla aktywów niegenerujących niezależnych przepływów środków pieniężnych, wartość odzyskiwalna jest wyznaczana dla danego ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego te aktywa należą.

Odwrócenie odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości

Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości, z wyłączeniem wartości firmy, podlega odwróceniu, jeżeli nastąpiła zmiana w szacunkach służących do określenia wartości możliwej do odzyskania.

Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości innych aktywów może być odwrócony tylko do poziomu, przy którym wartość księgową aktywa nie przekracza wartości księgowej, która pomniejszona o kwotę amortyzacji, zostałaby wyznaczona, jeżeli nie zostałyby ujęte odpisy aktualizujący z tytułu utraty wartości.

Wartość firmy

W skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy wartość firmy stanowi nadwyżkę kosztu przejęcia nad wartością godziwą udziału Grupy w możliwych do zidentyfikowania przejętych aktywach, zobowiązaniach oraz zobowiązaniach warunkowych na dzień połączenia. Wartość firmy ujmuje się w ramach wartości niematerialnych. Wartość firmy jest wykazywana w wysokości ceny nabycia pomniejszonej o łączne dotychczasowe odpisy aktualizacyjne wynikające z tytułu utraty wartości. Wartość firmy jest alokowana na ośrodki wypracowujące środki pieniężne i nie jest amortyzowana, a jedynie corocznie testowana pod kątem utraty wartości niezależnie od wystąpienia przesłanek utraty wartości. Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości w odniesieniu do wartości firmy nie podlega odwróceniu.

Wartość firmy powstała w wyniku przejęć sprzed 31 marca 2004 roku, to jest dnia wejścia w życie MSSF 3 „Połączenia jednostek gospodarczych”, została obliczona zgodnie z poprzednio stosowanymi standardami rachunkowości jako różnica między kosztem przejęcia jednostki a wartością aktywów netto przejmowanej jednostki na dzień przejęcia.

Rzeczowy majątek trwały oraz wartości niematerialne (z wyłączeniem wartości firmy)

Rzeczowy majątek trwały oraz wartości niematerialne wykazywane są według kosztu historycznego pomniejszonego o naliczone umorzenie, a także o odpisy z tytułu utraty wartości. Koszt historyczny uwzględnia wydatki bezpośrednio związane z nabyciem danych aktywów oraz ich przygotowaniem do użytkowania.

Późniejsze nakłady uwzględnia się w wartości bilansowej danego środka trwałego lub ujmuje jako odrębny środek trwały (tam, gdzie jest to właściwe) tylko wówczas, gdy jest prawdopodobne, że z tytułu tej pozycji nastąpi wpływ korzyści ekonomicznych do Grupy, zaś koszt danej pozycji można wiarygodnie zmierzyć. Wszelkie pozostałe wydatki, na przykład na naprawę i konserwację, odnoszone są do rachunku zysków i strat w okresie, w którym je poniesiono.

Umorzenie naliczane jest metodą liniową przez przewidywany okres użytkowania przy zastosowaniu stawek określonych w zatwierdzonym planie amortyzacji na 2016 rok.

Przykładowe stosowane roczne stawki amortyzacji są następujące:

Budynki i budowle	1,5%- 4,5%
Środki transportu	14,0%- 20,0%
Komputery	34,0%
Wyposażenie biurowe	20,0%
Inne środki trwale	7,0%- 20,0%
Oprogramowanie komputerowe i prawa autorskie (z wyjątkiem podstawowych systemów operacyjnych, do których stosuje się stawki 10% i 20%)	34,0%
Pozostałe wartości niematerialne	20,0%
Inwestycje w obcych środkach trwałych – zgodnie z okresem trwania umowy najmu	

Na każdy dzień bilansowy dokonuje się weryfikacji wartości końcowej aktywów trwałych oraz okresów ich użytkowania

i w razie potrzeby dokonuje stosownych korekt planu amortyzacji.

Składniki majątku o jednostkowej wartości początkowej nie przekraczającej 3500 zł podlegają jednorazowemu odpisaniu w koszty z datą wydania ich do używania. Suma wartości środków trwałych jednorazowo odpisanych w koszty nie jest istotna z punktu widzenia sprawozdania finansowego.

Środki trwałe w budowie wykazywane są w wysokości ogółu poniesionych kosztów pozostających w bezpośrednim związku z niezakończoną jeszcze budową, montażem lub ulepszeniem istniejącego środka trwałego z uwzględnieniem odpisów z tytułu utraty wartości.

Środki trwałe obejmują także prawa użytkowania wieczystego gruntów.

Środki trwałe są badane pod kątem utraty wartości, zawsze gdy występują zdarzenia lub zmiany okoliczności wskazujące, że wartość bilansowa może być niemożliwa do odzyskania. Wartość bilansowa środka trwałego lub wartości niematerialnej jest obniżana do poziomu wartości odzyskiwalnej, jeśli wartość bilansowa przewyższa wartość odzyskiwalną. Wartość odzyskiwalna jest wyższą z dwóch wartości: wartości godziwej środka trwałego pomniejszonej o koszty jego sprzedaży i wartości użytkowej.

Świadczenia pracownicze

Krótkoterminowe świadczenia pracownicze

Krótkoterminowe świadczenia pracownicze Grupy obejmują wynagrodzenia, premie, płatne urlopy oraz składki na ubezpieczenie społeczne.

Pracownicy, w zależności od ich indywidualnego poziomu zaszczerowania, mogą otrzymać nagrodę z funduszu motywacyjnego, premię w ramach planu premiowego obowiązującego w danym obszarze lub uznaniową nagrodę roczną na zasadach określonych w wewnętrznych przepisach o wynagradzaniu pracowników. Premie i nagrody przyznawane są po zakończeniu okresu, za który oceniane są wyniki.

Krótkoterminowe świadczenia pracownicze są ujmowane jako koszty w okresie, którego dotyczą.

Płatności w formie akcji

W ramach programu świadczeń kapitałowych wybrani pracownicy otrzymują nagrody w formie „akcji odroczonej” Citigroup (program akumulacji kapitału – CAP) oraz nagrody w postaci akcji fantomowych Banku Handlowego w Warszawie SA. W 2015 roku program SOP został zakończony. Wszystkie opcje, które nie zostały zrealizowane do dnia 29 października 2015 roku wygasły.

Zgodnie z MSSF 2 „Płatności w formie akcji własnych”, wszystkie programy funkcjonujące w Grupie traktowane są jako programy rozliczane w środkach pieniężnych. Na przyszłe wypłaty tworzona jest rezerwa wykazana w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej w pozycji „Inne zobowiązania” oraz w pozycji „Koszty działania i koszty ogólnego zarządu” rachunku zysków i strat. Koszty programu określone są na podstawie ceny akcji Banku lub ceny akcji Citigroup. Zgodnie z wymogami standardu wartość godziwa jest początkowo ustalana na dzień przyznania nagrody, a następnie na każdy dzień sprawozdawczy, aż do całkowitego rozliczenia. Łączną wartość kosztów ujętych na dany dzień sprawozdawczy stanowi iloczyn wartości godziwej akcji odroczonej na dzień sprawozdawczy i części uprawnienia uznanego za nabyte w tym okresie.

Długoterminowe świadczenia pracownicze

W ramach systemu wynagrodzeń Grupa gwarantuje pracownikom odprawy emerytalne i rentowe, stanowiące programy określonych świadczeń. Ich wysokość uzależniona jest od liczby lat pracy w Banku, przypadających bezpośrednio przed nabyciem prawa do wypłaty świadczenia. Na przyszłe wypłaty odpraw emerytalnych i rentowych tworzona jest rezerwa, która jest wykazana w zobowiązaniach w pozycji „Inne zobowiązania” oraz w pozycji „Koszty działania i koszty ogólnego zarządu” rachunku zysków i strat w części wynikającej z kosztów bieżącego zatrudnienia i upływu czasu. Część rezerwy wynikająca ze zmiany założeń aktuarialnych (ekonomicznych i demograficznych) przyjętych do wyceny ujmowana jest w pozostałych całkowitych dochodach.

Elementem składowym wynagrodzenia zmiennego przyznawanego Zarządowi Banku oraz osobom zajmującym stanowiska kierownicze, mającym istotny wpływ na profil ryzyka Banku, jest także odroczone nagroda pieniężna opisana szczegółowo w nocie 47 „Świadczenia na rzecz pracowników”.

Programy określonych składek

Grupa stwarza możliwość uczestnictwa pracowników w programie emerytalnym, opisanym szczegółowo w nocie 47. Za pracowników uczestniczących w programie Grupa odprowadza składki do odrębnej jednostki i z chwilą ich uiszczenia Grupa nie posiada dalszych obowiązków w zakresie dokonywania płatności, zatem zgodnie z MSR 19 „Świadczenia pracownicze” jest to program określonych składek. Składki ujmują się jako koszty świadczeń pracowniczych w okresie, którego dotyczą.

Rezerwy

Rezerwy są ujmowane w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej, jeżeli na Grupie ciąży obowiązek prawny lub zwyczajowo oczekiwany wynikający ze zdarzeń przeszłych, a także jeżeli prawdopodobne jest, że wypełnienie tego obowiązku spowoduje konieczność wypływu środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne oraz kwota rezerwy może być w wiarygodny sposób oszacowana.

Rezerwa restrukturyzacyjna

Rezerwa na restrukturyzację jest tworzona po spełnieniu następujących warunków: (i) Grupa posiada szczegółowy, formalny plan restrukturyzacji; (ii) restrukturyzacja już się rozpoczęła albo została publicznie ogłoszona; (iii) kwota rezerwy może być wiarygodnie oszacowana. Rezerwa na restrukturyzację nie obejmuje przyszłych kosztów operacyjnych.

Kapitały

Kapitały wykazywane są według wartości nominalnej, z wyjątkiem kapitału z aktualizacji wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, który wykazywany jest z uwzględnieniem wpływu odroczonego podatku dochodowego.

Dywidendy są ujmowane jako zobowiązania w momencie, w którym podział zysku został zatwierdzony przez Walne Zgromadzenie Banku.

Rozliczenia międzyokresowe kosztów

W celu przypisania kosztów do okresów sprawozdawczych, których one dotyczą, Grupa dokonuje czynnych i biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów. Dotyczy to w szczególności kosztów działania Grupy.

Ustalanie wyniku finansowego

Wynik finansowy ustala się z zachowaniem zasady memoriału i współmierności przychodów i kosztów. Do wyniku finansowego zaliczane są wszystkie osiągnięte przychody i koszty związane z tymi przychodami, dotyczące danego okresu sprawozdawczego, niezależnie od terminu ich zapłaty.

Przychody i koszty z tytułu odsetek

Przychody i koszty z tytułu odsetek od instrumentów finansowych są ujmowane w rachunku zysków i strat przy użyciu metody efektywnej stopy procentowej.

Metoda efektywnej stopy procentowej jest metodą naliczania zamortyzowanego kosztu składnika aktywów lub zobowiązania finansowego oraz przypisania przychodów lub kosztów odsetkowych do odpowiednich okresów. Efektywna stopa procentowa jest stopą, która dyskontuje oszacowane przyszłe pieniężne wpływy lub płatności dokonywane w oczekiwanym okresie do wygaśnięcia instrumentu finansowego do bilansowej wartości netto składnika aktywów lub zobowiązania finansowego. Przy wyliczaniu efektywnej stopy procentowej Grupa uwzględnia wszelkie postanowienia umowy instrumentu finansowego (na przykład: przedpłaty, opcje kupna i podobne), jednakże nie uwzględnia potencjalnych przyszłych strat związanych z nieściągalnością kredytów. Wyliczenie obejmuje wszelkie płacone i otrzymywane przez strony umowy prowizje i punkty stanowiące integralną część efektywnej stopy procentowej, koszty transakcji oraz wszelkie inne premie i dyskonta. W rezultacie prowizje stanowiące integralną część efektywnej stopy procentowej po pomniejszeniu o bezpośrednie koszty pozyskania instrumentu finansowego prezentowane są jako składnik przychodów odsetkowych.

W przypadku aktywów finansowych lub grupy podobnych aktywów finansowych, dla których dokonano odpisu z tytułu utraty wartości, przychody odsetkowe są ujmowane przy zastosowaniu stopy procentowej użytej do zdyskontowania przyszłych przepływów pieniężnych dla celów oszacowania straty z tytułu utraty wartości.

Przychody/koszty odsetkowe od instrumentów pochodnych, desygnowanych jako instrumenty zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń, prezentowane są w wyniku odsetkowym.

Odsetki karne wynikające z ekspozycji z tytułu podatku dochodowego ujmowane są w „Pozostałych przychodach operacyjnych” lub w „Pozostałych kosztach operacyjnych” w rachunku zysków i strat.

Przychody i koszty z tytułu prowizji, opłaty bankowe

Przychody z tytułu opłat i prowizji powstają w wyniku świadczenia usług finansowych oferowanych przez Grupę. Prowizje klasyfikowane są do następujących kategorii:

- prowizji stanowiących integralną część efektywnej stopy procentowej,
- prowizji za wykonanie usługi,
- prowizji za wykonanie znaczącej czynności.

Prowizje stanowiące integralną część efektywnej stopy procentowej zaliczane są do rachunku zysków i strat jako korekta kalkulacji efektywnej stopy procentowej i wykazywane w przychodach odsetkowych.

Prowizje za wykonanie usługi i znaczącej czynności zaliczane są do rachunku zysków i strat proporcjonalnie do stopnia wykonania usługi lub jednorazowo w momencie wykonania czynności i wykazywane w przychodach z tytułu prowizji.

W przypadku kredytów i pożyczek o niestabilnych terminach płatności rat, np. kredytów w rachunku bieżącym lub kart kredytowych, prowizje rozliczane są w czasie metodą liniową przez okres ważności limitu kredytowego. Tego typu prowizje zaliczane są do przychodów z tytułu prowizji.

Przychody i koszty z tytułu sprzedaży produktów ubezpieczeniowych

Grupa pośredniczy w sprzedaży produktów ubezpieczeniowych. Przychody z tytułu wynagrodzenia za dystrybucję produktów ubezpieczeniowych niepowiązanych z instrumentami finansowymi ujmowane są w przychodach prowizyjnych

w momencie sprzedaży lub odnowienia polisy, z wyjątkiem części wynagrodzenia dotyczącego usług świadczonych po dokonaniu sprzedaży, które jest ujmowane w przychodach prowizyjnych liniowo, przez okres życia produktu.

W przypadku produktów powiązanych z instrumentem finansowym, gdzie wynagrodzenie otrzymywane jest z góry za okres dłuższy niż miesięczny, w celu ustalenia sposobu ujmowania wynagrodzenia z tytułu dystrybucji tego ubezpieczenia stosowany jest model względnej wartości godziwej. Na podstawie proporcji wartości godziwej usługi dystrybucji produktu ubezpieczeniowego oraz wartości godziwej pożyczki w stosunku do sumy tych wartości ustalana jest alokacja łącznego wynagrodzenia. Wynagrodzenie z tytułu sprzedaży produktu ubezpieczeniowego dzielone jest na następujące komponenty:

- część stanowiąca wynagrodzenie za usługę pośrednictwa, ujmowana w wyniku z tytułu prowizji oraz
- część stanowiąca element zamortyzowanego kosztu instrumentu finansowego rozliczanego z użyciem efektywnej stopy procentowej będącą elementem wyniku odsetkowego.

Wynagrodzenie opisane powyżej ujmowane jest z uwzględnieniem szacowanych przyszłych zwrotów z tytułu odstąpienia klientów od ubezpieczenia w określonych przypadkach.

Z części odpowiadających wynagrodzeniu za usługę pośrednictwa wydzielana jest część wynagrodzenia dotyczącego świadczenia dodatkowych czynności po dokonaniu sprzedaży produktu ubezpieczeniowego i ta część ujmowana jest w przychodach prowizyjnych liniowo przez okres życia produktu. Pozostała część ujmowana jest w przychodach prowizyjnych w momencie sprzedaży lub odnowienia polisy.

Koszty bezpośrednio powiązane z akwizycją pożyczki gotówkowej Grupa rozlicza w czasie jako element zamortyzowanego kosztu instrumentu finansowego stanowiącego część wyniku odsetkowego.

Jeśli Grupa ponosi koszty bezpośrednio związane ze sprzedażą produktu ubezpieczeniowego, koszty takie rozliczane są zgodnie z zasadą współmierności przychodów i kosztów. Koszty niepowiązane bezpośrednio ze sprzedażą produktów ubezpieczeniowych ujmowane są w rachunku wyników jednorazowo, w momencie ich poniesienia.

Wynik na rachunkowości zabezpieczeń

W pozycji tej prezentowana jest wycena transakcji zabezpieczanych i zabezpieczających w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej.

Pozostałe przychody i koszty operacyjne

Do pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych zaliczane są koszty i przychody niezwiązane bezpośrednio z działalnością bankową. Jest to w szczególności wynik z tytułu sprzedaży lub likwidacji środków trwałych oraz aktywów do zbycia, przychody związane z przetwarzaniem danych na rzecz podmiotów powiązanych, a także koszty z tytułu odszkodowań, kar i grzywnien.

Podatek dochodowy

Podatek dochodowy składa się z podatku bieżącego oraz odroczonego. Podatek dochodowy ujmuje się w rachunku zysków i strat z wyjątkiem sytuacji, gdy podatek dotyczy kwot ujmowanych w pozostałych całkowitych dochodach.

Rezerwa i aktywa na podatek odroczone są kalkulowane przy użyciu metody bilansowej, poprzez wyliczenie przejściowych różnic pomiędzy wartością bilansową aktywów i zobowiązań oraz ich wartością podatkową. Rezerwa i aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego wykazywane są w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej po dokonaniu kompensaty, wtedy gdy istnieje tytuł prawny do przeprowadzenia takiej kompensaty oraz rezerwa i aktywa dotyczą tego samego podatnika.

Aktywa z tytułu podatku odroczonego ujmuje się w zakresie, w którym jest prawdopodobne, że będzie dostępny przyszły dochód do opodatkowania.

Sprawozdawczość dotycząca segmentów

Segment działalności jest dającą się wyodrębnić częścią działalności Grupy, generującą przychody i koszty (w tym z transakcji wewnątrz Grupy), której wyniki operacyjne są regularnie analizowane przez Zarząd jako główny organ decyzyjny Grupy, w celu alokacji zasobów oraz oceny jej działalności.

Grupa jest zarządzana na poziomie dwóch głównych segmentów – bankowości korporacyjnej oraz bankowości detalicznej. Szczegółowe informacje na temat segmentów przedstawiono w nocie 3.

Wycena aktywów i pasywów segmentu, przychodów oraz wyniku segmentu jest oparta na zasadach rachunkowości Grupy.

Aktywa trwale przeznaczone do zbycia

Do aktywów trwałych przeznaczonych do zbycia klasyfikuje się składniki aktywów lub grupy aktywów wraz z bezpośrednio powiązanymi z nimi zobowiązaniami, których wartość bilansowa ma zostać odzyskana w drodze ich odsprzedaży, a nie dalszego wykorzystania. Jako przeznaczone do zbycia klasyfikowane są jedynie składniki aktywów lub grupy dostępne do natychmiastowej sprzedaży w bieżącym stanie, których sprzedaż jest wysoce prawdopodobna, tzn. zdecydowano o wypełnieniu planu sprzedaży i aktywny program znalezienia nabywcy i zakończenia planu został rozpoczęty. Ponadto, taki składnik aktywów (lub grupa) jest oferowany do sprzedaży po cenie, która jest racjonalna w odniesieniu do jego bieżącej wartości godziwej i oczekuje się, że sprzedaż zostanie ujęta jako sprzedaż zakończona

w czasie jednego roku od dnia zaklasyfikowania składnika aktywów (lub grupy) do tej kategorii.

Aktywa trwale przeznaczone do zbycia ujmuje się w kwocie niższej z wartości bilansowej i wartości godziwej pomniejszonej o koszty zbycia tych aktywów. Aktywa te nie podlegają amortyzacji.

Wartości szacunkowe

Ustalenie bilansowych wartości niektórych aktywów i zobowiązań oraz przychodów i kosztów wymaga oszacowania na datę bilansową wpływu niepewnych przyszłych zdarzeń na te pozycje. Szacunki i założenia podlegają ciągłej ocenie, oparte są o doświadczenia historyczne oraz inne czynniki, w tym oczekiwania co do przyszłych zdarzeń, które w danej sytuacji wydają się uzasadnione. Poniżej zaprezentowano najistotniejsze z nich, zastosowane przy sporządzaniu sprawozdania finansowego.

Wartość godziwa instrumentów pochodnych

Wartość godziwą instrumentów finansowych nienotowanych na aktywnych rynkach ustala się, stosując techniki wyceny. Jeżeli do ustalenia wartości godziwej stosuje się techniki wyceny, metody te są okresowo oceniane i weryfikowane. Wszystkie modele są testowane i zatwierdzane przed użyciem. W miarę możliwości w modelach wykorzystywane są wyłącznie dane możliwe do zaobserwowania, chociaż w pewnych obszarach kierownictwo jednostki musi korzystać z oszacowań. Zmiany założeń dotyczących szacowanych czynników mogą mieć wpływ na wykazywane wartości godziwe instrumentów finansowych.

Grupa stosuje następujące metody wyceny w stosunku do poszczególnych typów instrumentów pochodnych:

- do wyceny terminowych transakcji walutowych stosuje się model zdyskontowanych przepływów pieniężnych,
- do wyceny transakcji opcyjnych wykorzystywane są rynkowe modele wyceny opcji,
- do wyceny transakcji na stopy procentowe stosuje się model zdyskontowanych przepływów pieniężnych,
- do wyceny transakcji futures stosuje się bieżące notowania rynkowe.

Grupa do wyceny ryzyka kredytowego wykorzystuje kwotowania instrumentu wymiany ryzyka upadłości dłużnika (Credit Default Swap).

Grupa różnicuje wycenę ryzyka kontrahenta ze względu na dostępność kwotowań kredytowych instrumentów pochodnych (CDS):

- ryzyko kredytowe kontrahentów, dla których istnieje aktywny rynek CDS: Uznaje się, że kwotowania CDS odzwierciedlają rynkową wycenę ryzyka kredytowego;
- ryzyko kredytowe kontrahentów, dla których nie istnieje aktywny rynek CDS: Na podstawie ratingu kredytowego (zewnętrznego lub wewnętrznego, jeżeli zewnętrzny nie jest dostępny) oraz sektora gospodarki, w którym klient działa, kontrahentowi przypisywana jest wartość indeksu CDS, która odzwierciedla rynkową wycenę ryzyka.

W przypadku wyceny własnego ryzyka kredytowego, Grupa stosuje metodę zdefiniowaną dla klientów, dla których nie ma aktywnego rynku CDS.

Głównymi czynnikami wpływającymi na zmiany szacunków w zakresie ryzyka kontrahenta są: (i) zmiany wartości godziwej instrumentów pochodnych skorelowane między innymi z poziomem kursów walut oraz stóp procentowych, (ii) zmiany w zakresie kwotowań kredytowych instrumentów pochodnych (CDS) (iii) zmiany w zakresie ryzyka kredytowego kontrahentów (zmiana ratingów).

Utrata wartości kredytów

Na każdy dzień bilansowy dokonywana jest ocena, czy zaistniały obiektywne przesłanki świadczące o utracie wartości ekspozycji kredytowych. Jeśli tak, dokonuje się odpisu aktualizującego w wysokości różnicy pomiędzy wartością bilansową a oszacowaną wartością bieżącą oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych z danej ekspozycji kredytowej. Aktywa finansowe, dla których albo nie stwierdzono przesłanek utraty wartości na poziomie indywidualnym lub mimo stwierdzenia przesłanek, indywidualna ocena składnika aktywów pod kątem utraty wartości nie wykazała potrzeby dokonania odpisu aktualizującego, Grupa objęła analizą grupową. Dla celów grupowej oceny utraty wartości aktywa finansowe są podzielone według podobnych charakterystyk ryzyka kredytowego w ramach danego portfela. W celu wyliczenia kwoty odpisu na ekspozycje bilansowe analizowane grupowo Grupa wykorzystuje, między innymi, prawdopodobieństwo wystąpienia niewykonania zobowiązania (parametr PD) oraz wartość straty w momencie niewykonania zobowiązania (parametr LGD).

Określenie przesłanek utraty wartości, wyliczenie bieżącej wartości szacowanych przepływów pieniężnych oraz oszacowanie odpisu metodą grupową wymaga zastosowania przez Grupę szacunków. Szacunki mogą uwzględniać możliwe do zaobserwowania dane wskazujące na wystąpienie niekorzystnej zmiany sytuacji kredytobiorców należących do określonej grupy lub sytuacji makroekonomicznej. Jeżeli zaistnieje taka konieczność historyczne parametry mogą być korygowane na podstawie danych pochodzących z bieżących obserwacji w celu uwzględnienia wpływu aktualnych czynników rynkowych, które nie miały miejsca w okresie, którego dotyczą obserwacje historyczne.

Metodologia i założenia wykorzystywane przy ustalaniu poziomu odpisów z tytułu utraty wartości należności są regularnie przeglądane i uaktualniane w razie potrzeby. Dodatkowo Grupa dokonuje testowania wstecznego (w oparciu o dane historyczne) w celu porównania wartości rzeczywiste poniesionych strat z szacunkami w zakresie utraty wartości kredytów, co również może mieć wpływ na zmianę metodologii.

Utrata wartości firmy

Bank corocznie przeprowadza obligatoryjne testy na utratę wartości firmy zgodnie z modelem opracowanym na podstawie wytycznych zawartych w MSR 36. Podstawą wyceny wartości odzyskiwalnej ośrodków wypracowujących środki pieniężne, do których przyporządkowano wartość firmy, jest ich wartość użytkowa, którą kierownictwo Banku szacuje w oparciu o plan finansowy, odzwierciedlający przyjęte założenia odnośnie przyszłych warunków gospodarczych oraz oczekiwanych wyników działalności Banku, stopę dyskontową wykorzystaną w prognozach przepływów pieniężnych oraz stopę wzrostu zastosowaną do ekstrapolacji prognoz przepływów pieniężnych wykraczających poza okres objęty planem finansowym.

Świadczenia pracownicze

Rezerwy na przyszłe wypłaty z tytułu świadczeń pracowniczych, takie jak nagrody jubileuszowe czy odprawy emerytalne i rentowe, podlegają okresowemu oszacowaniu aktuarialnemu przez niezależnego aktuarusza. Wysokość rezerw odpowiada wartości obecnej przyszłych długoterminowych zobowiązań Grupy wobec pracowników według stanu zatrudnienia i płac na dzień sprawozdawczy i bazuje na szeregu założeń w obszarze statystyki kadrowej, w tym prawdopodobieństwa dotrwania danej osoby do wieku emerytalnego jako pracownika Grupy, obejmującego rotację pracowników, ryzyko śmierci oraz ryzyko całkowitej niezdolności do pracy.

3. Sprawozdawczość dotycząca segmentów działalności

Segment działalności jest dającą się wyodrębnić częścią działalności Grupy, generującą przychody i koszty (w tym z transakcji wewnątrz Grupy), której wyniki operacyjne są regularnie analizowane przez Zarząd jednostki dominującej jako główny organ decyzyjny Grupy, w celu alokacji zasobów oraz oceny jej działalności.

Grupa jest zarządzana na poziomie dwóch głównych segmentów – bankowości instytucjonalnej i bankowości detalicznej. Wycena aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego segmentu dokonywane jest zgodnie z zasadami rachunkowości stosowanymi przez Grupę dla potrzeb sporządzenia sprawozdań finansowych, z uwzględnieniem transakcji pomiędzy segmentami w ramach Grupy.

Przyporządkowania aktywów i zobowiązań oraz przychodów i kosztów Grupy do segmentów dokonano na podstawie wewnętrznych informacji przygotowywanych dla potrzeb zarządczych. Transfer finansowania pomiędzy segmentami Grupy oparty jest na stawkach bazujących na stopach rynkowych. Stawki transferowe są ustalane według tych samych zasad dla obu segmentów, a ich zróżnicowanie wynika jedynie ze struktury terminowej i walutowej aktywów i zobowiązań. Podstawą oceny wyników działalności segmentu jest zysk lub strata brutto.

Działalność Grupy prowadzona jest wyłącznie na terenie Polski.

Bankowość Instytucjonalna

W ramach segmentu Bankowości Instytucjonalnej Grupa oferuje produkty i świadczy usługi podmiotom gospodarczym, jednostkom samorządowym oraz dla sektora budżetowego. Obok tradycyjnych usług bankowych polegających na działalności kredytowej i depozytowej segment świadczy usługi zarządzania gotówką, finansowania handlu, leasingu, usług maklerskich i powiernictwa papierów wartościowych, oferuje produkty skarbu na rynkach finansowych i towarowych. Ponadto segment oferuje usługi bankowości inwestycyjnej na lokalnym i międzynarodowym rynku kapitałowym, w tym usługi doradztwa, pozyskiwania i gwarantowania finansowania poprzez publiczne i niepubliczne emisje instrumentów finansowych. Działalność segmentu obejmuje także transakcje na własny rachunek na rynkach instrumentów kapitałowych, dłużnych oraz pochodnych.

Bankowość Detaliczna

Segment Bankowości Detalicznej dostarcza produktów i usług finansowych klientom indywidualnym, a także w ramach CitiBusiness mikroprzedsiębiorstwom oraz osobom fizycznym prowadzącym działalność gospodarczą. Oprócz prowadzenia rachunków, oferty w obszarze działalności kredytowej i depozytowej Grupa oferuje klientom pożyczki gotówkowe, kredyty hipoteczne, karty kredytowe, prowadzi usługi zarządzania majątkiem, pośredniczy w sprzedaży produktów inwestycyjnych i ubezpieczeniowych.

Wyniki finansowe Grupy według segmentów działalności

Za okres	2016 r.			2015 r.		
	Bankowość Instytucjonalna	Bankowość Detaliczna	Razem	Bankowość Instytucjonalna	Bankowość Detaliczna	Razem
w tys. zł						
Wynik z tytułu odsetek	439 590	563 981	1 003 571	420 852	555 748	976 600
Wynik wewnętrzny z tytułu odsetek, w tym:	(36 403)	36 403	-	(53 265)	53 265	-
przychody wewnętrzne	-	36 403	36 403	-	53 265	53 265
koszty wewnętrzne	(36 403)	-	(36 403)	(53 265)	-	(53 265)
Wynik z tytułu opłat i prowizji	275 333	285 896	561 229	279 948	351 402	631 350
Przychody z tytułu dywidend	1 537	6 513	8 050	1 667	5 715	7 382

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

Za okres	2016 r.			2015 r.		
	Bankowość Instytucjonalna	Bankowość Detaliczna	Razem	Bankowość Instytucjonalna	Bankowość Detaliczna	Razem
<i>w tys. zł</i>						
Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji	315 565	31 632	347 197	265 928	27 190	293 118
Wynik na inwestycyjnych dłużnych papierach wartościowych dostępnych do sprzedaży	44 746	-	44 746	145 246	-	145 246
Wynik na inwestycyjnych instrumentach kapitałowych dostępnych do sprzedaży	29 436	66 477	95 913	2 232	-	2 232
Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	9 553	-	9 553	7 949	-	7 949
Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych	21 348	(10 143)	11 205	17 570	(29 740)	(12 170)
Koszty działania i koszty ogólnego zarządu	(492 989)	(639 312)	(1 132 301)	(544 279)	(663 596)	(1 207 875)
Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych	(20 985)	(48 937)	(69 922)	(23 298)	(47 124)	(70 422)
Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów	116	-	116	47	55	102
Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	25 477	(71 245)	(45 768)	3 489	13 713	17 202
Zysk operacyjny	648 727	184 862	833 589	577 351	213 363	790 714
Udział w zyskach netto podmiotów wycenianych metodą praw własności	50	-	50	61	-	61
Podatek od niektórych instytucji finansowych	(50 173)	(19 138)	(69 311)	-	-	-
Zysk brutto	598 604	165 724	764 328	577 412	213 363	790 775
Podatek dochodowy			(162 748)			(164 356)
Zysk netto			601 580			626 419

Stan na dzień	31.12.2016 r.			31.12.2015 r.		
	Bankowość Instytucjonalna	Bankowość Detaliczna	Razem	Bankowość Instytucjonalna	Bankowość Detaliczna	Razem
<i>w tys. zł</i>						
Aktywa	38 493 344	6 716 572	45 209 916	43 034 095	6 472 697	49 506 792
Zobowiązania i kapitał własny, w tym:	32 836 784	12 373 132	45 209 916	38 188 084	11 318 708	49 506 792
zobowiązania	27 443 762	10 975 704	38 419 466	32 930 579	9 725 557	42 656 136

4. Wynik z tytułu odsetek

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Przychody z tytułu odsetek i przychody o podobnym charakterze z tytułu:		
operacji z Bankiem Centralnym	17 918	16 726
należności od banków	19 926	38 185
należności od klientów, z tego:	837 348	778 316
podmiotów sektora finansowego	31 069	21 362
podmiotów sektora niefinansowego	806 279	756 954
dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży	311 412	297 497
dłużnych papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	48 151	73 416
zobowiązań z ujemną stopą procentową	3 676	-
instrumentów pochodnych w rachunkowości zabezpieczeń	20 173	28 273
	1 258 604	1 232 413
Koszty odsetek i podobne koszty z tytułu:		
operacji z Bankiem Centralnym	(82)	-
zobowiązań wobec banków	(41 546)	(40 967)
zobowiązań wobec podmiotów sektora finansowego	(54 354)	(48 985)
zobowiązań wobec podmiotów sektora niefinansowego	(111 355)	(115 952)
kredytów i pożyczek otrzymanych	(866)	(1 648)

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	2016	2015
aktywów z ujemną stopą procentową	(945)	-
instrumentów pochodnych w rachunkowości zabezpieczeń	(45 885)	(48 261)
	(255 033)	(255 813)
Wynik z tytułu odsetek	1 003 571	976 600

Przychody odsetkowe za 2016 rok zawierają odsetki od kredytów, dla których rozpoznano utratę wartości w kwocie 13 408 tys. zł (za 2015 rok: 16 921 tys. zł).

5. Wynik z tytułu opłat i prowizji

w tys. zł	2016	2015
Przychody z tytułu opłat i prowizji		
z tytułu pośrednictwa w sprzedaży produktów ubezpieczeniowych i inwestycyjnych	79 564	119 656
z tytułu kart płatniczych i kredytowych	158 912	188 001
z tytułu realizacji zleceń płatniczych	105 469	110 993
z tytułu usług powierniczych	108 376	123 637
z tytułu opłat od pożyczek gotówkowych	1 351	2 606
z tytułu działalności maklerskiej	48 173	53 999
z tytułu świadczenia usług zarządzania środkami na rachunkach klientów	25 437	26 454
z tytułu udzielonych gwarancji	18 435	16 343
z tytułu udzielonych zobowiązań o charakterze finansowym	5 882	5 420
inne	87 749	62 326
	639 348	709 435
Koszty z tytułu opłat i prowizji		
z tytułu kart płatniczych i kredytowych	(27 623)	(24 977)
z tytułu działalności maklerskiej	(13 324)	(16 679)
z tytułu opłat KDPW	(17 481)	(19 367)
z tytułu opłat brokerskich	(4 246)	(4 512)
inne	(15 445)	(12 550)
	(78 119)	(78 085)
Wynik z tytułu opłat i prowizji	561 229	631 350

Wynik z tytułu opłat i prowizji za 2016 rok zawiera przychody prowizyjne (inne niż objęte kalkulacją efektywnej stopy procentowej), które odnoszą się do aktywów i zobowiązań finansowych niewycenianych do wartości godziwej przez wynik finansowy w kwocie 165 169 tys. zł (za 2015 rok: 194 649 tys. zł) oraz koszty prowizyjne w kwocie 27 623 tys. zł (za 2015 rok: 24 977 tys. zł).

6. Przychody z tytułu dywidend

w tys. zł	2016	2015
Papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	7 297	7 018
Papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	753	364
Przychody z tytułu dywidend razem	8 050	7 382

7. Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji

w tys. zł	2016	2015
Wynik na instrumentach finansowych wycenianych według wartości godziwej przez wynik finansowy		
z instrumentów dłużnych	(53 747)	(29 914)
z instrumentów kapitałowych	(684)	(8 035)
z instrumentów pochodnych, w tym:	42 809	64 559
na stopę procentową	39 854	53 614
	(11 622)	26 610

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Wynik z pozycji wymiany		
z tytułu operacji wymiany na walutowych instrumentach pochodnych	468 071	361 841
z tytułu różnic kursowych (rewaluacja)	(109 252)	(95 333)
	358 819	266 508
Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji	347 197	293 118

Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji za 2016 rok zawiera zmianę netto wartości korekty wyceny instrumentów pochodnych odzwierciedlającej ryzyko kredytowe kontrahenta oraz korekty wyceny instrumentów pochodnych odzwierciedlającej własne ryzyko kredytowe w wysokości 18 894 tys. zł (za 2015 rok: (11 170) tys. zł).

Wynik na instrumentach dłużnych zawiera wynik netto na obrocie rządowymi papierami wartościowymi, dłużnymi instrumentami komercyjnymi i instrumentami rynku pieniężnego przeznaczonymi do obrotu.

Wynik na instrumentach pochodnych zawiera wynik netto z tytułu transakcji związanymi z transakcjami swapi na stopy procentowe, opcjami, transakcjami futures i innymi instrumentami pochodnymi.

Wynik z pozycji wymiany walutowej zawiera zyski i straty z wyceny aktywów i zobowiązań denominowanych w walucie obcej oraz na walutowych instrumentach pochodnych takich jak forward, CIRS i opcje. Wynik z pozycji wymiany zawiera również marżę zrealizowaną na bieżących i terminowych transakcjach walutowych.

8. Wynik na rachunkowości zabezpieczeń

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej papierów wartościowych		
Wynik z wyceny transakcji zabezpieczanej	(37 135)	94 294
Wynik z wyceny transakcji zabezpieczającej	46 688	(86 345)
Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	9 553	7 949

Szczegółowe informacje na temat stosowanej w Grupie rachunkowości zabezpieczeń zamieszczone są w dalszej części sprawozdania w nocie nr 38.

9. Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Pozostałe przychody operacyjne		
Przychody z tytułu świadczonych usług na rzecz jednostek powiązanych	9 905	8 968
Przychody z wynajmu powierzchni biurowych	9 405	9 539
Rozwiązanie rezerw na sprawy sporne (netto)	3 391	-
Inne	17 433	21 632
	40 134	40 139
Pozostałe koszty operacyjne		
Koszty postępowania ugodowego i windykacji	(11 416)	(19 509)
Koszty dotyczące utrzymania aktywów trwałych przeznaczonych do zbycia	(118)	(173)
Utworzenie rezerw na sprawy sporne (netto)	-	(15 568)
Inne	(17 395)	(17 059)
	(28 929)	(52 309)
Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych	11 205	(12 170)

10. Koszty działania i koszty ogólnego zarządu

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Koszty pracownicze		
Koszty związane z wynagrodzeniami, w tym:	(398 387)	(404 501)
koszty związane ze świadczeniami emerytalnymi	(29 576)	(25 130)
Premie i nagrody, w tym:	(88 368)	(94 351)
pracownicze świadczenia kapitałowe	(9 787)	(10 254)
nagrody za wieloletnią pracę	(36)	(45)
Koszty ubezpieczeń społecznych	(65 963)	(66 911)

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
	(552 718)	(565 763)
Koszty ogólnoadministracyjne		
Koszty opłat telekomunikacyjnych i sprzętu komputerowego	(189 622)	(200 464)
Koszty usług obcych, w tym doradczych, audytorskich i konsultacyjnych	(55 356)	(66 253)
Koszty wynajmu i utrzymania nieruchomości	(84 469)	(82 157)
Reklama i marketing	(27 543)	(10 666)
Koszty usług zarządzania gotówką, koszty usług KIR i inne koszty transakcyjne	(39 247)	(42 580)
Koszty usług zewnętrznych dotyczące dystrybucji produktów bankowych	(18 183)	(15 717)
Koszty usług pocztowych, materiałów biurowych i poligrafii	(11 195)	(10 262)
Koszty szkoleń i edukacji	(2 629)	(2 742)
Koszty nadzoru bankowego i kapitałowego	(1 435)	(3 744)
Koszty na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego	(75 070)	(130 934)
Pozostałe koszty	(74 834)	(76 593)
	(579 583)	(642 112)
Koszty działania i koszty ogólnego zarządu razem	(1 132 301)	(1 207 875)

Koszty pracownicze zawierają koszty następujących świadczeń dla obecnych i byłych członków Zarządu Banku:

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Krótkoterminowe świadczenia pracownicze	12 885	12 536
Długoterminowe świadczenia pracownicze	3 706	4 397
Nagrody kapitałowe	3 727	3 705
	20 318	20 638

11. Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych	(32 229)	(35 853)
Amortyzacja wartości niematerialnych	(37 693)	(34 569)
Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych razem	(69 922)	(70 422)

12. Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Zyski		
z tytułu zbycia rzeczowych aktywów trwałych	43	60
z tytułu zbycia aktywów trwałych przeznaczonych do zbycia	73	43
	116	103
Straty		
z tytułu zbycia rzeczowych aktywów trwałych	-	(1)
	-	(1)
Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów	116	102

13. Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne

<i>w tys. zł</i>	2016			
	Klienci instytucjonalni	Klienci indywidualni	Banki	Razem
Utworzenie odpisu z tytułu utraty wartości aktywów finansowych				
należności od banków i klientów	(50 989)	(138 634)	(3 426)	(193 049)

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	2016			
	Klienci instytucjonalni	Klienci indywidualni	Banki	Razem
należności z tytułu zapadłych transakcji instrumentami pochodnymi	(73)	-	-	(73)
	(51 062)	(138 634)	(3 426)	(193 122)
Odwroćenie odpisu z tytułu utraty wartości aktywów finansowych				
należności od banków i klientów	55 870	50 742	4 592	111 204
należności z tytułu zapadłych transakcji instrumentami pochodnymi	7 693	-	-	7 693
odzyski od sprzedanych wierzytelności, uprzednio spisanych	9 438	10 067	-	19 505
inne	(2 296)	8 012	-	5 716
	70 705	68 821	4 592	144 118
Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych	19 643	(69 813)	1 166	(49 004)
Utworzenie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	(17 913)	-	-	(17 913)
Rozwiązanie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	21 097	52	-	21 149
Wynik rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	3 184	52	-	3 236
Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	22 827	(69 761)	1 166	(45 768)

w tys. zł	2015			
	Klienci instytucjonalni	Klienci indywidualni	Banki	Razem
Utworzenie odpisu z tytułu utraty wartości aktywów finansowych				
należności od banków i klientów	(63 544)	(110 977)	(3 900)	(178 421)
należności z tytułu zapadłych transakcji instrumentami pochodnymi	(766)	-	-	(766)
	(64 310)	(110 977)	(3 900)	(179 187)
Odwroćenie odpisu z tytułu utraty wartości aktywów finansowych				
należności od banków i klientów	63 486	91 436	4 972	159 894
należności z tytułu zapadłych transakcji instrumentami pochodnymi	1 871	-	-	1 871
odzyski od sprzedanych wierzytelności, uprzednio spisanych	(224)	27 929	-	27 705
inne	(2 745)	6 877	-	4 132
	62 388	126 242	4 972	193 602
Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych	(1 922)	15 265	1 072	14 415
Utworzenie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	(25 950)	(6)	-	(25 956)
Rozwiązanie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	28 062	681	-	28 743
Wynik rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	2 112	675	-	2 787
Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	190	15 940	1 072	17 202

14. Podatek dochodowy

Ujęty w rachunku zysków i strat

w tys. zł	2016	2015
Bieżący podatek		
Bieżący rok	(168 689)	(117 857)

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	2016	2015
Korekty z lat ubiegłych	(18 903)	(194)
	(187 592)	(118 051)
Podatek odroczony		
Powstanie i odwrócenie się różnic przejściowych	24 844	(46 305)
	24 844	(46 305)
Razem podatek dochodowy w rachunku zysków i strat	(162 748)	(164 356)

Wyliczenie efektywnej stawki podatkowej

w tys. zł	2016	2015
Zysk brutto	764 328	790 775
Podatek dochodowy według krajowej stawki podatku (19%)	(145 222)	(150 247)
Odpisy z tytułu utraty wartości niestanowiące kosztów uzyskania przychodu	(5 334)	(11 592)
Przychody podlegające opodatkowaniu nieujęte w wyniku finansowym	(513)	(642)
Koszty stanowiące koszty uzyskania przychodu nieujęte w wyniku finansowym	(3 858)	(3 083)
Przychody niepodlegające opodatkowaniu	7 591	5 414
Pozostałe różnice trwałe, w tym pozostałe koszty niestanowiące kosztów uzyskania przychodu	(15 412)	(4 206)
Ogółem obciążenie wyniku	(162 748)	(164 356)
Efektywna stawka podatkowa	21,29%	20,78%

Podatek odroczony ujęty bezpośrednio w kapitałach

Podatek odroczony ujęty bezpośrednio w kapitałach na dzień 31 grudnia 2016 roku związany jest z dłużnymi i kapitałowymi instrumentami dostępnymi do sprzedaży oraz z wyceną programu określonych świadczeń i wynosił 51 506 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 39 554 tys. zł).

15. Zysk przypadający na jedną akcję

Na dzień 31 grudnia 2016 roku zysk przypadający na jedną akcję wynosił 4,60 zł (31 grudnia 2015 roku: 4,79 zł).

Wyliczenie zysku przypadającego na jedną akcję na dzień 31 grudnia 2016 roku oparte było na zysku przypadającym na akcjonariuszy w kwocie 601 580 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 626 419 tys. zł) oraz średniej ważonej liczby akcji zwykłych występujących w roku zakończonym 31 grudnia 2016 roku w liczbie 130 659 600 (31 grudnia 2015 roku: 130 659 600).

Bank nie posiada rozwadniających, potencjalnych akcji zwykłych ani innych instrumentów rozwadniających.

16. Zestawienie zmian w pozostałych całkowitych dochodach

Odroczony podatek dochodowy i reklasyfikacje ujęte w pozostałych całkowitych dochodach dotyczą wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (AFS) odnoszonej na kapitał z aktualizacji wyceny oraz wyceny programu określonych świadczeń odnoszonej na pozostałe kapitały rezerwowe.

w tys. zł	Kwota brutto	Odroczony podatek dochodowy	Kwota netto
Stan na dzień 1 stycznia 2016 roku	(208 178)	39 553	(168 625)
Zmiana wyceny AFS	(107 993)	20 519	(87 474)
Wycena sprzedanych AFS przeniesiona do rachunku zysków i strat	44 746	(8 502)	36 244
Zyski aktuarialne z wyceny programu określonych świadczeń	342	(64)	278
Stan na dzień 31 grudnia 2016 roku	(271 083)	51 506	(219 577)
w tys. zł	Kwota brutto	Odroczony podatek dochodowy	Kwota netto
Stan na dzień 1 stycznia 2015 roku	57 994	(11 019)	46 975
Zmiana wyceny AFS	(122 019)	23 182	(98 837)
Wycena sprzedanych AFS przeniesiona do rachunku zysków i strat	(145 246)	27 597	(117 649)
Straty aktuarialne z wyceny programu określonych świadczeń	1 093	(207)	886
Stan na dzień 31 grudnia 2015 roku	(208 178)	39 553	(168 625)

17. Kasa, operacje z Bankiem Centralnym

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Środki pieniężne w kasie	380 757	477 105
Środki na rachunku bieżącym w Banku Centralnym	3 587	1 693 132
Lokaty	281 411	-
Kasa, operacje z Bankiem Centralnym razem	665 755	2 170 237

Na rachunku bieżącym w Narodowym Banku Polskim (NBP) utrzymywana jest rezerwa obowiązkowa, która może być wykorzystywana przez Bank pod warunkiem, że suma średniego miesięcznego salda na rachunku bieżącym w NBP nie jest mniejsza od poziomu deklarowanego.

Deklarowana wysokość rezerwy obowiązkowej na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosiła 1 149 911 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 1 277 754 tys. zł).

18. Należności od banków

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Rachunki bieżące	8 899	184 445
Lokaty	-	28 111
Kredyty i pożyczki	913	4 461
Nienotowane dłużne papiery wartościowe	-	28 455
Należności z tytułu zakupionych papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu	418 283	215 166
Lokaty stanowiące zabezpieczenie operacji instrumentami pochodnymi i transakcji giełdowych	159 169	286 641
Inne należności	-	11 574
Łączna wartość brutto	587 264	758 853
Odpisy z tytułu utraty wartości	(177)	(1 750)
Należności od banków netto razem	587 087	757 103

Zmiana stanu odpisów z tytułu utraty wartości należności od banków przedstawia się następująco:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Stan na dzień 1 stycznia	(1 750)	(2 880)
Zwiększenia (z tytułu):		
utworzenie odpisów	(3 426)	(3 900)
Zmniejszenia (z tytułu):		
rozwiązanie odpisów	4 592	4 972
inne	407	58
Stan na dzień 31 grudnia	(177)	(1 750)

Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz 31 grudnia 2015 roku utrata wartości rozpoznana na należności od banków dotyczyła odpisów na poniesione niezidentyfikowane straty (IBNR).

19. Aktywa i zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu

Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu		
Obligacje i bony wyemitowane przez:		
Banki*	482	379 866
Inne podmioty finansowe	58 299	33 054
Rządy centralne	2 546 247	4 279 640
	2 605 028	4 692 560
z tego:		
notowane na aktywnym rynku	2 605 028	4 297 762

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
nienotowane na aktywnym rynku	-	394 798
Instrumenty kapitałowe przeznaczone do obrotu	9 243	27 592
z tego:		
notowane na aktywnym rynku	9 243	27 592
Instrumenty pochodne	1 167 134	2 267 132
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu razem	3 781 405	6 987 284

* Na dzień 31 grudnia 2016 roku część papierów wartościowych (obligacji) emitowanych przez banki w kwocie 482 tys. zł jest objęta gwarancją Skarbu Państwa (31 grudnia 2015 roku: 406 tys. zł).

Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Zobowiązania z tytułu krótkiej sprzedaży papierów wartościowych	208 106	988 102
Instrumenty pochodne	1 097 508	2 259 421
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu razem	1 305 614	3 247 523

Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz 31 grudnia 2015 roku Grupa nie posiadała aktywów i zobowiązań finansowych przeznaczonych w momencie początkowego ujęcia do wyceny według wartości godziwej przez wynik finansowy.

Zarówno na dzień 31 grudnia 2016 roku jak i 31 grudnia 2015 roku aktywa z tytułu transakcji instrumentami pochodnymi nie zawierają odpisów, które wymagałyby dokonania korekty wyceny z tytułu podwyższonego ryzyka kredytowego kontrahenta.

Instrumenty pochodne na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem	Wartość godziwa	
	do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat		Aktywa	Pasywa
Instrumenty stopy procentowej	19 554 407	23 382 572	57 901 103	24 179 834	125 017 916	873 191	913 240
FRA	15 100 000	12 295 600	750 000	-	28 145 600	1 352	1 458
swapy odsetkowe (IRS)	2 590 538	7 406 664	46 239 791	14 195 451	70 432 444	475 564	531 287
swapy odsetkowo-walutowe (CIRS)	1 695 111	3 680 308	8 821 662	9 984 383	24 181 464	386 873	370 946
opcje na stopę procentową	80 890	-	2 089 650	-	2 170 540	9 402	9 350
kontrakty futures*	87 868	-	-	-	87 868	-	199
Instrumenty walutowe	13 847 064	5 701 087	2 130 378	37 014	21 715 543	254 131	143 840
FX forward	2 222 894	1 710 653	337 921	37 014	4 308 482	82 173	42 147
FX swap	9 689 383	784 910	1 562 143	-	12 036 436	117 387	46 958
opcje walutowe	1 934 787	3 205 524	230 314	-	5 370 625	54 571	54 735
Transakcje na papierach wartościowych	766 911	1 342	-	-	768 253	2 812	3 331
kontrakty futures*	8 291	1 342	-	-	9 633	-	-
papiery wartościowe zakupione do otrzymania/sprzedane do wydania	758 620	-	-	-	758 620	2 812	3 331
Transakcje związane z towarami	149 986	358 250	41 072	-	549 308	37 000	37 097
swap	70 024	306 423	41 072	-	417 519	23 775	23 824
opcje	79 962	51 827	-	-	131 789	13 225	13 273
Instrumenty pochodne ogółem	34 318 368	29 443 251	60 072 553	24 216 848	148 051 020	1 167 134	1 097 508

* Instrumenty znajdujące się w obrocie giełdowym.

Instrumenty pochodne na dzień 31 grudnia 2015 roku

w tys. zł	Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem	Wartość godziwa	
	do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat		Aktywa	Pasywa
Instrumenty stopy procentowej	29 606 742	25 704 772	65 253 560	17 039 073	137 604 147	1 833 332	1 910 807
FRA	14 448 907	5 482 363	2 360 000	-	22 291 270	8 191	6 617
swapy odsetkowe (IRS)	11 139 647	15 847 092	52 692 575	12 731 037	92 410 351	1 533 367	1 636 670
swapy odsetkowo-walutowe (CIRS)	3 103 899	4 375 317	9 855 708	4 308 036	21 642 960	289 872	265 389
opcje na stopę procentową	-	-	345 277	-	345 277	1 748	1 748
kontrakty futures*	914 289	-	-	-	914 289	154	383
Instrumenty walutowe	22 998 714	7 398 703	2 842 795	49 994	33 290 206	337 491	249 663
FX forward	1 798 010	1 300 349	923 125	49 994	4 071 478	53 699	34 668
FX swap	19 188 781	2 359 480	-	-	21 548 261	231 367	162 205
opcje walutowe	2 011 923	3 738 874	1 919 670	-	7 670 467	52 425	52 790
Transakcje na papierach wartościowych	1 790 280	-	-	-	1 790 280	1 575	4 252
papiery wartościowe zakupione do otrzymania/sprzedane do wydania	1 790 280	-	-	-	1 790 280	1 575	4 252
Transakcje związane z towarami	175 897	446 005	260 071	-	881 973	94 734	94 699
swap	122 107	430 807	260 071	-	812 985	94 720	94 685
opcje	53 790	15 198	-	-	68 988	14	14
Instrumenty pochodne ogółem	54 571 633	33 549 480	68 356 426	17 089 067	173 566 606	2 267 132	2 259 421

* Instrumenty znajdujące się w obrocie giełdowym.

20. Pochodne instrumenty zabezpieczające

Aktywa -Wycena dodatnia

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Wycena bilansowa instrumentów zabezpieczających wartość godziwą papierów wartościowych		
Transakcje IRS	12 244	1 795

Zobowiązania -Wycena ujemna

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Wycena bilansowa instrumentów zabezpieczających wartość godziwą papierów wartościowych		
Transakcje IRS	39 897	112 383

Instrumenty pochodne zabezpieczające na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem
	do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat	
Instrumenty stopy procentowej					
swapy odsetkowe (IRS)	-	-	3 266 396	1 338 000	4 604 396

Instrumenty pochodne zabezpieczające na dzień 31 grudnia 2015 roku

w tys. zł	Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem
	do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat	
Instrumenty stopy procentowej					
swapy odsetkowe (IRS)	-	-	3 058 015	1 373 000	4 431 015

21. Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Obligacje i bony wyemitowane przez:		
Banki centralne	2 239 715	-
Pozostałe banki*	66 384	1 509 007
Rządy centralne, w tym:	16 766 272	16 842 252
obligacje zabezpieczone w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej	4 794 696	4 657 996
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży razem	19 072 371	18 351 259
z tego:		
notowane na aktywnym rynku	16 832 656	17 730 251
nienotowane na aktywnym rynku	2 239 715	621 008

Zmiana stanu dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży przedstawia się następująco:

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Stan na dzień 1 stycznia	18 351 259	14 435 099
Zwiększenia (z tytułu):		
nabycia	41 491 375	172 338 701
różnic kursowych	260 691	213 522
rozliczenia dyskonta, premii, odsetek	164 552	241 808
Zmniejszenia (z tytułu):		
sprzedaży	(40 907 900)	(168 634 720)
aktualizacji wyceny	(50 431)	(243 151)
rozliczenia premii	(237 175)	-
Stan na dzień 31 grudnia	19 072 371	18 351 259

* Na dzień 31 grudnia 2016 roku część papierów wartościowych (obligacji) emitowanych przez pozostałe banki w kwocie 66 384 tys. zł jest objęta gwarancją Skarbu Państwa (31 grudnia 2015 roku: 556 274 tys. zł).

22. Inwestycje kapitałowe wyceniane metodą praw własności

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Akcje i udziały w jednostkach zależnych	10 471	7 768
z tego:		
nienotowane na giełdzie	10 471	7 768

Zmiana stanu inwestycji kapitałowych wycenianych metodą praw własności przedstawia się następująco:

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Stan na dzień 1 stycznia	7 768	7 765
Zwiększenia (z tytułu)		
aktualizacji wyceny	2 703	3
	10 471	7 768

23. Inwestycje kapitałowe dostępne do sprzedaży

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Akcje i udziały w pozostałych jednostkach	29 669	77 229
Utrata wartości	(6 827)	(9 485)
Pozostałe inwestycje kapitałowe dostępnych do sprzedaży razem	22 842	67 744
z tego:		
notowane na aktywnym rynku	1 119	1 006
nienotowane na aktywnym rynku	21 723	66 738

Zmiana stanu inwestycji kapitałowych dostępnych do sprzedaży przedstawia się następująco:

w tys. zł	2016	2015
Stan na dzień 1 stycznia	67 744	8 211
Zwiększenia (z tytułu):		
aktualizacji wyceny	-	63 050
Zmniejszenia (z tytułu):		
aktualizacji wyceny	(44 246)	-
sprzedaż	(656)	(3 517)
Stan na dzień 31 grudnia	22 842	67 744

W 2016 roku miały miejsce następujące zdarzenia:

- nastąpiła sprzedaż udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. Wartość bilansowa zbywanych udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. wynosiła 656 tys. zł., zaś zysk na sprzedaży 2 938 tys. zł.

W 2015 roku miały miejsce następujące zdarzenia:

- dokonano dodatniej wyceny do wartości godziwej udziałów w spółce Visa Europe Ltd., według stanu na dzień 31 grudnia 2015 r. na kwotę 63 323 tys. zł, będącej wynikiem transakcji przejęcia Visa Europe Ltd. przez Visa Inc. oraz otrzymanych przez Bank warunków transakcji sprzedaży udziału w Visa Europe Ltd. Różnica pomiędzy wcześniejszą wartością udziału wynoszącą 45 zł, a ustaloną wartością godziwą została odniesiona na pozostałe dochody całkowite. Dodatkowe informacje zawiera nota 39;
- nastąpiła sprzedaż udziałów w spółce Polski Koncern Mięsny DUDA S.A. stanowiących 2,81% udziału w kapitale zakładowym i 2,81% udziału w głosach na Walnym Zgromadzeniu. Wartość bilansowa zbywanych udziałów w spółce Polski Koncern Mięsny DUDA S.A. wynosiła 3 517 tys. zł. zaś zysk na sprzedaży 2 232 tys. zł.

24. Należności od klientów

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Należności od podmiotów sektora finansowego		
Kredyty i pożyczki	293 117	307 402
Nienotowane dłużne papiery wartościowe	1 199 671	199 724
Należności z tytułu zakupionych papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu	-	1 356 247
Fundusze gwarancyjne i lokaty stanowiące zabezpieczenie	211 360	186 007
Inne należności	3 916	1 605
Łączna wartość brutto	1 708 064	2 050 985
Odpisy z tytułu utraty wartości	(17 810)	(17 270)
Łączna wartość netto	1 690 254	2 033 715
Należności od podmiotów sektora niefinansowego		
Kredyty i pożyczki	16 051 239	15 254 953
Nienotowane dłużne papiery wartościowe	514 401	1 075 891
Skupione wierzytelności	1 116 054	1 102 720
Zrealizowane gwarancje i poręczenia	1 056	1 577
Inne należności*	32 660	74 751
Łączna wartość brutto	17 715 410	17 509 892
Odpisy z tytułu utraty wartości	(545 611)	(568 136)
Łączna wartość netto	17 169 799	16 941 756
Należności od klientów netto razem	18 860 053	18 975 471

* Kwota „Inne należności” zawiera należności z tytułu leasingu w kwocie 13 678 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 66 895 tys. zł).

Grupa podejmując decyzję o inwestowaniu w papiery sekurytyzacyjne opiera się na rachunku ekonomicznym, mierząc opłacalność inwestycji wobec potencjalnych ryzyk. W ramach każdej transakcji sekurytyzacji bank będący właścicielem portfela (Inicjator) tworzy spółkę specjalnego przeznaczenia (SPV) w celu wyemitowania papierów dłużnych, które są spłacane wyłącznie z przepływów pieniężnych generowanych przez sekurytyzowany portfel wierzytelności, które SPV kupiło od Inicjatora. Dotychczas Grupa występowała jako Inwestor w dwóch takich transakcjach obejmując transze senioralne w kwocie łącznej 1 199 611 tys. PLN. Aktywa sekurytyzacyjne objęte przez Grupę nie są przedmiotem obrotu na rynku. Zamiarem Grupy jest utrzymanie inwestycji do daty zapadalności. Głównym ryzykiem, na jakie narażone są transakcje sekurytyzacyjne będące w posiadaniu Grupy jest ryzyko kredytowe. Maksymalna ekspozycja Grupy na ryzyko kredytowe z tytułu udziału w tych jednostkach jest równa ich wartości bilansowej brutto, zatem na dzień

31 grudnia 2016 r. wynosi 1 199 671 tys. PLN (31 grudnia 2015 r.: 199 724 tys. PLN). Wartość bilansowa netto aktywów dotyczących udziału Grupy w jednostkach strukturyzowanych, które nie podlegają konsolidacji na dzień 31 grudnia 2016 r. wynosi 1 199 611 tys. PLN (31 grudnia 2015 r.: 199 714 tys. PLN).

Na saldo zamknięcia odpisów z tytułu utraty wartości rozpoznanej na należności od klientów składały się następujące kategorie:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Odpisy z tytułu utraty wartości na należności oceniane portfelowo	(228 081)	(224 106)
Odpisy z tytułu utraty wartości na należności oceniane indywidualnie	(255 605)	(296 332)
Odpis na poniesione niezidentyfikowane straty (IBNR)	(79 735)	(64 968)
Odpisy z tytułu utraty wartości razem	(563 421)	(585 406)

Zmiana stanu odpisów z tytułu utraty wartości należności od klientów przedstawia się następująco:

w tys. zł	2016			2015		
	Klienci instytucjonalni	Klienci indywidualni	Razem	Klienci instytucjonalni	Klienci indywidualni	Razem
Stan na dzień 1 stycznia	(321 490)	(263 916)	(585 406)	(403 578)	(395 318)	(798 896)
Zwiększenia (z tytułu):						
utworzenie odpisów	(50 989)	(138 634)	(189 623)	(63 544)	(110 977)	(174 521)
inne	(12 831)	607	(12 224)	(3 253)	433	(2 820)
Zmniejszenia (z tytułu):						
spisane należności w ciężar odpisów	23 074	24 272	47 346	41 530	58 338	99 868
odwrócenie odpisów (netto) na należności z tytułu zapadłych transakcji instrumentami pochodnymi	7 620	-	7 620	1 105	-	1 105
rozwiązanie odpisów	55 870	50 742	106 612	63 486	91 436	154 922
sprzedaż wierzytelności	20 107	42 147	62 254	42 764	92 172	134 936
Stan na dzień 31 grudnia	(278 639)	(284 782)	(563 421)	(321 490)	(263 916)	(585 406)

Należności z tytułu leasingu finansowego

Grupa prowadzi działalność leasingową poprzez spółkę zależną Handlowy-Leasing Sp. z o.o. Grupa zawiera jako leasingodawca transakcje leasingu finansowego, których głównym przedmiotem są środki transportu, maszyny i urządzenia techniczne.

Pozycja aktywów „Należności od klientów” zawiera następujące pozycje dotyczące należności od podmiotów sektora niefinansowego z tytułu leasingu finansowego:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Należności (brutto) z tytułu leasingu finansowego	13 868	68 127
Niezrealizowane przychody finansowe	(190)	(1 232)
Należności (netto) z tytułu leasingu finansowego	13 678	66 895

Należności (brutto) z tytułu leasingu finansowego w rozbiciu na okresy zapadalności przedstawia poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Poniżej 1 roku	13 066	57 957
Od 1 do 5 lat	802	10 170
	13 868	68 127

Należności (netto) z tytułu leasingu finansowego w rozbiciu na okresy zapadalności przedstawia poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Poniżej 1 roku	12 884	56 933
Od 1 do 5 lat	794	9 962
	13 678	66 895

Na dzień 31 grudnia 2016 roku odpisy z tytułu utraty wartości na należności z tytułu umów leasingu finansowego wyniosły 4 204 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 8 010 tys. zł).

Przychody z tytułu umów leasingu finansowego prezentowane są w pozycji przychodów z tytułu odsetek.

25. Rzeczowe aktywa trwałe

Zmiana stanu rzeczowych aktywów trwałych w 2016 roku

w tys. zł	Grunty i budynki	Maszyny i urządzenia	Środki transportu	Inne środki trwałe	W budowie	Razem
Wartość brutto						
Stan na dzień 1 stycznia 2016	613 671	96	2 982	292 034	9 457	918 240
Zwiększenia:						
Zakupy	158	-	688	3 878	24 227	28 951
Inne zwiększenia	45	-	-	251	-	296
Zmniejszenia:						
Zbycia	-	-	(2 455)	-	-	(2 455)
Likwidacje	(25 560)	-	-	(22 002)	-	(47 562)
Inne zmniejszenia	(20)	-	-	(1 207)	-	(1 227)
Transfery	4 477	-	-	5 158	(14 219)	(4 584)
Stan na dzień 31 grudnia 2016	592 771	96	1 215	278 112	19 465	891 659
Umorzenie						
Stan na dzień 1 stycznia 2016	305 483	96	1 467	257 121	(7)	564 160
Zwiększenia:						
Koszty amortyzacji za okres	17 038	-	298	14 893	-	32 229
Inne zwiększenia	8	-	-	400	7	415
Zmniejszenia:						
Zbycia	-	-	(1 109)	-	-	(1 109)
Likwidacje	(24 163)	-	-	(21 653)	-	(45 816)
Inne zmniejszenia	-	-	(146)	(1 045)	-	(1 191)
Stan na dzień 31 grudnia 2016	298 366	96	510	249 716	-	548 688
Wartość bilansowa						
Na dzień 1 stycznia 2016	308 188	-	1 515	34 913	9 464	354 080
Na dzień 31 grudnia 2016	294 405	-	705	28 396	19 465	342 971

Zmiana stanu rzeczowych aktywów trwałych w 2015 roku

w tys. zł	Grunty i budynki	Maszyny i urządzenia	Środki transportu	Inne środki trwałe	W budowie	Razem
Wartość brutto						
Stan na dzień 1 stycznia 2015	601 749	101	16 896	307 290	10 149	936 185
Zwiększenia:						
Zakupy	806	-	188	6 206	27 302	34 502
Inne zwiększenia	-	-	-	854	-	854
Zmniejszenia:						
Zbycia	-	(5)	(14 093)	(194)	-	(14 292)
Likwidacje	(1 381)	-	-	(32 702)	-	(34 083)
Inne zmniejszenia	-	-	(9)	(73)	-	(82)
Transfery	12 497	-	-	10 653	(27 994)	(4 844)
Stan na dzień 31 grudnia 2015	613 671	96	2 982	292 034	9 457	918 240
Umorzenie						
Stan na dzień 1 stycznia 2015	289 412	99	7 393	272 424	-	569 328
Zwiększenia:						
Koszty amortyzacji za okres	17 452	2	1 750	16 649	-	35 853
Inne zwiększenia	-	-	40	827	-	867
Zmniejszenia:						
Zbycia	-	(5)	(7 706)	(326)	(7)	(8 044)
Likwidacje	(1 381)	-	-	(32 390)	-	(33 771)

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

<i>w tys. zł</i>	Grunty i budynki	Maszyny i urządzenia	Środki transportu	Inne środki trwale	W budowie	Razem
Inne zmniejszenia	-	-	(10)	(63)	-	(73)
Stan na dzień 31 grudnia 2015	305 483	96	1 467	257 121	(7)	564 160
Wartość bilansowa						
Na dzień 1 stycznia 2015	312 337	2	9 503	34 866	10 149	366 857
Na dzień 31 grudnia 2015	308 188	-	1 515	34 913	9 464	354 080

26. Wartości niematerialne

Zmiana stanu wartości niematerialnych w 2016 roku

<i>w tys. zł</i>	Wartość firmy	Koncesje, patenty, licencje i podobne wartości	Oprogramo- wanie komputerowe	Inne wartości niematerialne	Zaliczki na wartości niematerialne	Razem
Wartość brutto						
Stan na dzień 1 stycznia 2016	1 245 976	2 560	406 003	18 519	10 331	1 683 389
Zwiększenia:						
Zakupy	-	-	812	-	14 629	15 441
Zmniejszenia:						
Likwidacje	-	-	(4 609)	-	1	(4 608)
Inne zmniejszenia	-	(15)	-	-	-	(15)
Transfery	-	-	13 638	-	(12 271)	1 367
Stan na dzień 31 grudnia 2016	1 245 976	2 545	415 844	18 519	12 690	1 695 574
Umorzenie						
Stan na dzień 1 stycznia 2016	-	2 320	290 678	18 512	-	311 510
Zwiększenia:						
Koszty amortyzacji za okres	-	42	37 644	7	-	37 693
Zmniejszenia:						
Likwidacje	-	-	(4 475)	-	-	(4 475)
Inne zmniejszenia	-	(15)	-	-	-	(15)
Stan na dzień 31 grudnia 2016	-	2 347	323 847	18 519	-	344 713
Wartość bilansowa						
Na dzień 1 stycznia 2016	1 245 976	240	115 325	7	10 331	1 371 879
Na dzień 31 grudnia 2016	1 245 976	198	91 997	-	12 690	1 350 861

Zmiana stanu wartości niematerialnych w 2015 roku

<i>w tys. zł</i>	Wartość firmy	Koncesje, patenty, licencje i podobne wartości	Oprogramo- wanie komputerowe	Inne wartości niematerialne	Zaliczki na wartości niematerialne	Razem
Wartość brutto						
Stan na dzień 1 stycznia 2015	1 245 976	2 444	401 614	18 519	5 789	1 674 342
Zwiększenia:						
Zakupy	-	116	865	-	19 892	20 873
Zmniejszenia:						
Likwidacje	-	-	(10 251)	-	-	(10 251)
Transfery	-	-	13 775	-	(15 350)	(1 575)
Stan na dzień 31 grudnia 2015	1 245 976	2 560	406 003	18 519	10 331	1 683 389
Umorzenie						
Stan na dzień 1 stycznia 2015	-	2 289	265 803	18 505	-	286 597
Zwiększenia:						

w tys. zł	Wartość firmy	Koncesje, patenty, licencje i podobne wartości	Oprogramowanie komputerowe	Inne wartości niematerialne	Zaliczki na wartości niematerialne	Razem
Koszty amortyzacji za okres	-	31	34 531	7	-	34 569
Inne zwiększenia	-	-	405	-	-	405
Zmniejszenia:						
Likwidacje	-	-	(10 061)	-	-	(10 061)
Stan na dzień 31 grudnia 2015	-	2 320	290 678	18 512	-	311 510
Wartość bilansowa						
Na dzień 1 stycznia 2015	1 245 976	155	135 811	14	5 789	1 387 745
Na dzień 31 grudnia 2015	1 245 976	240	115 325	7	10 331	1 371 879

Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość firmy obejmuje kwotę 1 243 645 tys. zł powstałą w wyniku połączenia Banku Handlowego w Warszawie SA z Citibank (Poland) S.A., które nastąpiło z dniem 28 lutego 2001 roku, oraz kwotę 2 331 tys. zł powstałą w wyniku nabycia zorganizowanej części przedsiębiorstwa bankowego ABN Amro Bank (Polska) S.A., które nastąpiło z dniem 1 marca 2005 roku.

27. Test utraty wartości dla wartości firmy

Dla potrzeb przeprowadzenia testów na utratę wartości, wartość firmy została przyporządkowana do dwóch ośrodków wypracowujących środki pieniężne: sektora Bankowości Instytucjonalnej oraz sektora Bankowości Detalicznej. Przyporządkowanie zostało dokonane na podstawie modelu zdyskontowanych przepływów pieniężnych na bazie strategii sprzed połączenia. Po fuzji realokacja wartości firmy została przeprowadzona w oparciu o wartości względne aktywów przeniesionych do innego ośrodka w porównaniu z aktywami zatrzymanymi w danym ośrodku. Dla obu ośrodków wartość użytkowa przewyższa wartość bilansową, dlatego też nie rozpoznano utraty wartości firmy.

Poniższa tabela prezentuje przyporządkowanie wartości firmy do ośrodków wypracowujących środki pieniężne.

Wartość bilansowa wartości firmy przypisanej do ośrodka

w tys. zł	31.12.2016
Sektor Bankowości Instytucjonalnej	851 944
Sektor Bankowości Detalicznej	394 032
	1 245 976

Podstawą wyceny wartości odzyskiwalnej ośrodków jest ich wartość użytkowa oszacowana w oparciu o plan finansowy. Plan opiera się na racjonalnych i mających poparcie faktograficzne założeniach, odzwierciedlających ocenę kierownictwa Banku odnośnie przyszłych warunków gospodarczych oraz oczekiwanych wyników działalności Banku. Plan podlega okresowej aktualizacji i zatwierdzeniu przez Radę Nadzorczą Banku.

W wycenie wykorzystano stopę dyskontową oszacowaną na bazie modelu wyceny aktywów kapitałowych (CAPM) przy zastosowaniu wartości wskaźnika beta dla sektora bankowego, premii za ryzyko oraz krzywych rentowności obligacji skarbowych. Tak wyliczona stopa dyskontowa na koniec 2016 roku wyniosła 9,20% (na koniec 2015 roku: 9,10%).

Ekstrapolacja przepływów pieniężnych wykraczających poza okres objęty planem finansowym została oparta o stopy wzrostu odzwierciedlające długoterminowy cel inflacyjny NBP, który na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosi 2,5 p.p.

Zarząd Banku uważa, że uzasadnione i prawdopodobne zmiany kluczowych założeń przyjętych do wyceny wartości odzyskiwalnej wyodrębnionych ośrodków wypracowujących środki pieniężne nie spowodują, iż wartości bilansowe tych ośrodków przewyższą ich wartości odzyskiwalne.

28. Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego	406 659	568 132
Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	208 276	406 546
Aktywo netto z tytułu odroczonego podatku dochodowego	198 383	161 586

Rezerwa i aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego wykazywane są w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej po skompensowaniu.

Dodatnie i ujemne różnice przejściowe przyjęte do wyliczenia aktywa i rezerwy z tytułu podatku dochodowego

Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego związane są z następującymi pozycjami:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Odsetki naliczone i inne koszty	9 957	14 652
Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości	28 303	25 767
Niezrealizowana premia od papierów wartościowych	46 370	8 273
Ujemna wycena pochodnych instrumentów finansowych	158 457	374 132
Ujemna wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	2 938	2 892
Przychody pobrane z góry	26 341	19 023
Wycena udziałów	2 039	2 545
Prowizje	8 181	8 526
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	50 395	38 378
Koszty świadczeń pracowniczych i inne koszty do zaplacen	57 764	56 744
Różnica pomiędzy bilansową a podatkową wartością portfela leasingowego	(6 335)	(4 768)
Pozostałe	22 249	21 968
Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego	406 659	568 132

Rezerwa z tytułu podatku odroczonego związana jest z następującymi pozycjami:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Odsetki naliczone (przychód)	39 412	21 587
Dodatnia wycena pochodnych instrumentów finansowych	127 598	318 957
Niezrealizowane dyskonto od papierów wartościowych	7 372	1 105
Przychody do otrzymania	4 842	4 131
Dodatnia wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	(69)	1 950
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	9 313	18 602
Ulga inwestycyjna	12 334	13 236
Wycena udziałów	1 884	1 875
Pozostałe	5 590	25 103
Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	208 276	406 546
Aktywo netto z tytułu odroczonego podatku dochodowego	198 383	161 586

Zmiany różnic przejściowych w ciągu 2016 roku

Zmiany różnic przejściowych dotyczących aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego:

w tys. zł	Saldo na 1 stycznia 2016	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2016
Odsetki naliczone i inne koszty	14 652	(4 695)	-	9 957
Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości	25 767	2 536	-	28 303
Niezrealizowana premia od papierów wartościowych	8 273	38 097	-	46 370
Ujemna wycena pochodnych instrumentów finansowych	374 132	(215 675)	-	158 457
Ujemna wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	2 892	46	-	2 938
Przychody pobrane z góry	19 023	7 318	-	26 341
Wycena udziałów	2 545	(506)	-	2 039
Prowizje	8 526	(345)	-	8 181
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	38 378	-	12 017	50 395
Koszty świadczeń pracowniczych i inne koszty do zaplacen	56 744	1 084	(64)	57 764
Różnica pomiędzy bilansową a podatkową wartością portfela leasingowego	(4 768)	(1 567)	-	(6 335)
Pozostałe	21 968	281	-	22 249
	568 132	(173 426)	11 953	406 659

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

Zmiany różnic przejściowych dotyczących rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego:

<i>w tys. zł</i>	Saldo na 1 stycznia 2016	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2016
Odsetki naliczone (przychód)	21 587	17 825	-	39 412
Dodatnia wycena pochodnych instrumentów finansowych	318 957	(191 359)	-	127 598
Niezrealizowane dyskonto od papierów wartościowych	1 105	6 267	-	7 372
Przychody do otrzymania	4 131	711	-	4 842
Dodatnia wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	1 950	(2 019)	-	(69)
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	18 602	(9 289)	-	9 313
Ulga inwestycyjna	13 236	(902)	-	12 334
Wycena udziałów	1 875	9	-	1 884
Pozostałe	25 103	(19 513)	-	5 590
	406 546	(198 270)	-	208 276
Zmiana aktywa netto z tytułu odroczonego podatku dochodowego	161 586	24 844	11 953	198 383

Zmiany różnic przejściowych w ciągu 2015 roku

Zmiany różnic przejściowych dotyczących aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego:

<i>w tys. zł</i>	Saldo na 1 stycznia 2015	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2015
Odsetki naliczone i inne koszty	23 217	(8 565)	-	14 652
Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości	51 768	(26 001)	-	25 767
Niezrealizowana premia od papierów wartościowych	10 531	(2 258)	-	8 273
Ujemna wycena pochodnych instrumentów finansowych	956 637	(582 505)	-	374 132
Ujemna wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	3 866	(974)	-	2 892
Przychody pobrane z góry	8 469	10 554	-	19 023
Wycena udziałów	2 916	(371)	-	2 545
Prowizje	7 511	1 015	-	8 526
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	-	-	38 378	38 378
Koszty świadczeń pracowniczych i inne koszty do zapłacenia	65 189	(8 238)	(207)	56 744
Różnica pomiędzy bilansową a podatkową wartością portfela leasingowego	790	(5 558)	-	(4 768)
Pozostałe	24 933	(2 965)	-	21 968
	1 155 827	(625 866)	38 171	568 132

Zmiany różnic przejściowych dotyczących rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego:

<i>w tys. zł</i>	Saldo na 1 stycznia 2015	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2015
Odsetki naliczone (przychód)	28 936	(7 349)	-	21 587
Dodatnia wycena pochodnych instrumentów finansowych	929 863	(610 906)	-	318 957
Niezrealizowane dyskonto od papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży	789	316	-	1 105
Przychody do otrzymania	4 864	(733)	-	4 131
Dodatnia wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	1 533	417	-	1 950
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	14 430	16 574	(12 402)	18 602
Ulga inwestycyjna	14 351	(1 115)	-	13 236
Wycena udziałów	1 863	12	-	1 875

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Saldo na 1 stycznia 2015	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2015
Pozostałe	1 879	23 224	-	25 103
	998 508	(579 560)	(12 402)	406 546
Zmiana aktywa netto z tytułu odroczonego podatku dochodowego	157 319	(46 305)	50 572	161 586

29. Inne aktywa

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Rozrachunki międzybankowe	3 556	4 357
Rozliczenia z tytułu działalności maklerskiej	125 766	114 456
Przychody do otrzymania	65 843	66 509
Pożyczki dla pracowników z Funduszu Świadczeń Socjalnych	17 719	17 722
Dłużnicy różni	72 064	67 192
Rozliczenia międzyokresowe	4 696	7 046
Pozostałe	-	703
Inne aktywa razem	289 644	277 985
w tym aktywa finansowe*	219 105	204 430

* Do aktywów finansowych zaliczono wszystkie pozycje „Innych aktywów” z wyjątkiem pozycji „Przychody do otrzymania” oraz „Rozliczenia międzyokresowe”.

30. Zobowiązania wobec banków

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Rachunki bieżące	1 466 809	681 202
Depozyty terminowe	503 520	4 460 693
Kredyty i pożyczki otrzymane	128 026	198 203
Zobowiązania z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu	212 372	1 623 456
Inne zobowiązania	15	7
Zobowiązania wobec banków razem	2 310 742	6 963 561

31. Zobowiązania wobec klientów

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Depozyty podmiotów sektora finansowego		
Rachunki bieżące	671 625	226 438
Depozyty terminowe	4 024 501	3 154 694
	4 696 126	3 381 132
Depozyty podmiotów sektora niefinansowego		
Rachunki bieżące, z tego:	22 301 469	20 194 711
klientów instytucjonalnych	10 895 348	10 454 683
klientów indywidualnych	8 280 082	7 074 422
jednostek budżetowych	3 126 039	2 665 606
Depozyty terminowe, z tego:	6 821 412	7 699 698
klientów instytucjonalnych	5 041 859	5 972 704
klientów indywidualnych	1 668 893	1 667 610
jednostek budżetowych	110 660	59 384
	29 122 881	27 894 409
Depozyty razem	33 819 007	31 275 541

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Pozostałe zobowiązania		
Zobowiązania z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu	-	188 505
Inne zobowiązania, w tym:	117 504	122 257
zobowiązania z tytułu kaucji	80 622	99 207
Pozostałe zobowiązania razem	117 504	310 762
Zobowiązania wobec klientów razem	33 936 511	31 586 303

32. Rezerwy

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Na sprawy sporne	3 823	10 522
Na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	7 215	10 451
Na restrukturyzację zatrudnienia	4 171	680
Na restrukturyzację sieci placówek	7 647	1 841
Rezerwy razem	22 856	23 494

Zmiana stanu rezerw przedstawia się następująco:

<i>w tys. zł</i>	2016	2015
Stan na dzień 1 stycznia	23 494	26 409
Z czego dotyczy:		
Rezerw na sprawy sporne	10 522	9 634
Rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	10 451	13 238
Rezerw na restrukturyzację zatrudnienia	680	158
Rezerw na restrukturyzację sieci placówek	1 841	3 379
Zwiększenia:		
Utworzenie odpisów na rezerwy w okresie, z tego	35 514	44 720
na sprawy sporne	1 571	16 775
na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	17 913	25 956
na restrukturyzację zatrudnienia	4 056	680
na restrukturyzację sieci placówek	11 974	1 309
Zmniejszenia:		
Rozwiązanie rezerw w okresie, z tego:	(27 088)	(30 808)
na sprawy sporne	(4 962)	(1 207)
na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	(21 149)	(28 743)
na restrukturyzację zatrudnienia	-	(158)
na restrukturyzację sieci placówek	(977)	(700)
Wykorzystanie rezerw w okresie, z tego:	(9 064)	(16 827)
na sprawy sporne	(3 308)	(14 680)
na restrukturyzację zatrudnienia	(565)	-
na restrukturyzację sieci placówek	(5 191)	(2 147)
Stan na dzień 31 grudnia	22 856	23 494

33. Inne zobowiązania

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Fundusz Świadczeń Socjalnych	43 823	48 212
Rozrachunki międzybankowe	145 531	95 534
Rozrachunki międzyoddziałowe	718	-
Rozliczenia z tytułu działalności maklerskiej	129 071	118 405
Rozliczenia z Urzędem Skarbowym i ZUS	25 684	20 120
Wierzyciele różni	144 561	115 900
Rozliczenia międzyokresowe kosztów:	289 420	298 774
koszty do zapłacenia z tytułu zobowiązań wobec pracowników	93 949	107 759

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
rezerwa na odprawy emerytalne	41 936	38 084
koszty usług IT i wsparcia operacji bankowych	62 098	78 939
koszty usług doradczych i wsparcia biznesu	24 091	21 942
inne koszty do zapłacenia	67 346	52 050
Przychody przyszłych okresów	25 038	25 927
Inne zobowiązania razem	803 846	722 872
w tym zobowiązania finansowe*	753 124	676 825

* Do zobowiązań finansowych zaliczono wszystkie pozycje „Innych zobowiązań” z wyjątkiem pozycji „Rozliczenia z Urzędem Skarbowym i ZUS” oraz „Przychody przyszłych okresów”.

34. Aktywa i zobowiązania finansowe według umownych terminów wymagalności/zapadalności

Na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Nota	Razem	Do 1 miesiąca	Od 1 do 3 miesięcy	Od 3 miesięcy do 1 roku	Od 1 roku do 5 lat	Ponad 5 lat
Należności od banków (brutto)	18	587 264	381 399	205 865	-	-	-
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu							
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	19	2 605 028	313 250	-	246 232	1 492 755	552 791
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży							
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	19 072 371	2 239 715	-	-	15 163 320	1 669 336
Należności od klientów (brutto)							
Należności od podmiotów sektora finansowego	24	1 708 064	198 132	70 000	239 932	1 200 000	-
Należności od podmiotów sektora niefinansowego	24	17 715 410	6 803 454	1 228 782	2 064 510	5 557 378	2 061 286
Zobowiązania wobec banków	30	2 310 742	2 140 202	20 897	34 627	114 977	39
Zobowiązania wobec klientów							
Zobowiązania wobec podmiotów sektora finansowego	31	4 696 177	4 650 566	41 959	3 633	-	19
Zobowiązania wobec podmiotów sektora niefinansowego	31	29 240 334	28 254 705	706 906	261 019	17 651	53

Na dzień 31 grudnia 2015 roku

w tys. zł	Nota	Razem	Do 1 miesiąca	Od 1 do 3 miesięcy	Od 3 miesięcy do 1 roku	Od 1 roku do 5 lat	Ponad 5 lat
Należności od banków (brutto)	18	758 853	519 475	4 408	38 000	196 970	-
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu							
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	19	4 692 560	163 238	-	1 822 346	1 198 152	1 508 824
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży							
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	18 351 259	-	-	131 604	11 781 131	6 438 524
Należności od klientów (brutto)							
Należności od podmiotów sektora finansowego	24	2 050 985	1 527 285	70 135	213 565	240 000	-
Należności od podmiotów sektora niefinansowego	24	17 509 892	7 456 761	1 357 325	2 328 206	4 904 883	1 462 717
Zobowiązania wobec banków	30	6 963 561	5 986 214	750 000	69 848	157 468	31
Zobowiązania wobec klientów							
Zobowiązania wobec podmiotów sektora finansowego	31	3 569 648	3 451 621	112 616	4 755	639	17
Zobowiązania wobec podmiotów sektora niefinansowego	31	28 016 655	27 237 673	519 395	247 844	11 690	53

35. Kapitały

Kapitał zakładowy

Seria/emisja	Rodzaj akcji	Rodzaj uprzywilejowania akcji	Rodzaj ograniczenia praw do akcji	Liczba akcji	Wartość serii/emisji wg wartości nominalnej (w tys. zł)	Sposób pokrycia kapitału	Data rejestracji	Prawo do dywidendy (od daty)
A	na okaziciela	akcje zwykłe	-	65 000 000	260 000	w całości opłacony	27.03.97 r.	01.01.97 r.
B	na okaziciela	akcje zwykłe	-	1 120 000	4 480	w całości opłacony	27.10.98 r.	01.01.97 r.

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

Seria/emisja	Rodzaj akcji	Rodzaj uprzywilejowania akcji	Rodzaj ograniczenia praw do akcji	Liczba akcji	Wartość serii/emisji wg wartości nominalnej (w tys. zł)	Sposób pokrycia kapitału	Data rejestracji	Prawo do dywidendy (od daty)
B	na okaziciela	akcje zwykłe	-	1 557 500	6 230	w całości opłacony	25.06.99 r.	01.01.97 r.
B	na okaziciela	akcje zwykłe	-	2 240 000	8 960	w całości opłacony	16.11.99 r.	01.01.97 r.
B	na okaziciela	akcje zwykłe	-	17 648 500	70 594	w całości opłacony	24.05.02 r.	01.01.97 r.
B	na okaziciela	akcje zwykłe	-	5 434 000	21 736	w całości opłacony	16.06.03 r.	01.01.97 r.
C	na okaziciela	akcje zwykłe	-	37 659 600	150 638	przeniesienie majątku Citibank (Poland) S.A. na Bank	28.02.01 r.	01.01.00 r.
				130 659 600	522 638			

Wartość nominalna jednej akcji wynosi 4,00 zł

Na dzień 31 grudnia 2016 roku kapitał zakładowy Banku wynosił 522 638 400 zł i podzielony był na 130 659 600 akcji zwykłych na okaziciela o wartości nominalnej 4 zł każda i w okresie od 31 grudnia 2015 roku nie uległ zmianie.

Bank nie emitował akcji uprzywilejowanych.

Zarówno w 2016 roku, jak również w 2015 roku, nie miało miejsca podwyższenie kapitału zakładowego w drodze emisji akcji.

Lista akcjonariuszy

Poniższa tabela przedstawia akcjonariuszy posiadających na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz 31 grudnia 2015 roku co najmniej 5% ogólnej liczby głosów na Walnym Zgromadzeniu lub co najmniej 5% kapitału zakładowego Banku:

	Wartość akcji (w tys. zł)	Liczba akcji	Akcje %	Liczba głosów na WZ	Głosy w WZ %
Citibank Overseas Investment Corporation, USA	391 979	97 994 700	75,0	97 994 700	75,0
Pozostali akcjonariusze	130 659	32 664 900	25,0	32 664 900	25,0
	522 638	130 659 600	100,0	130 659 600	100,0

W ciągu 2016 roku oraz w okresie od przekazania poprzedniego okresowego raportu kwartalnego za III kwartał 2016 roku do dnia przekazania niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego za 2016 rok struktura własności znacznych pakietów akcji Banku nie uległa zmianie.

Kapitał zapasowy

Na dzień 31 grudnia 2016 roku kapitał zapasowy wynosił 3 003 082 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 3 001 525 tys. zł). Kapitał zapasowy przeznaczony jest na pokrycie strat bilansowych lub na inne cele, w tym na wypłatę dywidendy dla akcjonariuszy. O wykorzystaniu kapitału zapasowego rozstrzyga Walne Zgromadzenie Banku, jednakże część kapitału zapasowego w wysokości jednej trzeciej kapitału zakładowego może być wykorzystana jedynie na pokrycie straty wykazanej w sprawozdaniu finansowym.

Kwota kapitału zapasowego obejmuje kwotę 2 485 534 tys. zł stanowiącą nadwyżkę wartości godziwej wyemitowanych akcji ponad ich wartość nominalną w związku z połączeniem Banku z Citibank (Poland) S.A., które nastąpiło z dniem 28 lutego 2001 roku.

Kapitał z aktualizacji wyceny

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Różnice z wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	(214 843)	(163 613)

Kapitał z aktualizacji wyceny nie podlega dystrybucji. Na dzień wyłączenia ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej całości lub części składnika aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, skumulowane zyski lub straty ujęte uprzednio w pozostałych dochodach całkowitych i zakumulowane w kapitale z aktualizacji wyceny ujmują się w rachunku zysków i strat.

Pozostałe kapitały rezerwowe

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Kapitał rezerwowy	2 356 107	2 349 602
Fundusz ogólnego ryzyka	529 000	521 000
Straty aktuarialne z wyceny programu określonych świadczeń	(4 735)	(5 012)

Kapitał z przewalutowania	4 672	3 919
Pozostałe kapitały rezerwowe razem	2 885 044	2 869 509

W dniu 21 czerwca 2016 roku Zwyczajne Walne Zgromadzenie Banku Handlowego w Warszawie S.A. podjęło uchwałę w sprawie podziału zysku netto za 2015 rok, w tym postanowiło przeznaczyć na kapitał rezerwowy kwotę 740 tys. zł.

Kapitał rezerwowy

Kapitał rezerwowy tworzy się z corocznych odpisów dokonywanych z zysku lub z innych źródeł, niezależnie od kapitału zapasowego.

Kapitał rezerwowy przeznaczony jest na pokrycie strat bilansowych lub na inne cele, w tym na wypłatę dywidendy dla akcjonariuszy. O wykorzystaniu kapitału rezerwowego rozstrzyga Walne Zgromadzenie Banku.

Fundusz ogólnego ryzyka

Fundusz ogólnego ryzyka tworzony jest z zysku z przeznaczeniem na niezidentyfikowane ryzyka działalności bankowej. O wykorzystaniu funduszu rozstrzyga Walne Zgromadzenie Banku, z zastrzeżeniem obowiązujących przepisów.

Dywidendy

Dywidendy wypłacone za 2015 rok

W dniu 21 czerwca 2016 roku Zwyczajne Walne Zgromadzenie Banku Handlowego w Warszawie S.A. (dalej jako **WZ**) podjęło uchwałę w sprawie podziału zysku netto za 2015 rok, w tym postanowiło przeznaczyć na wypłatę dywidendy kwotę 611 486 928,00 zł. Dywidenda ma charakter pieniężny. Kwota dywidendy przypadająca na jedną akcję wynosi 4 złote 68 groszy. Liczba akcji objętych dywidendą wynosi 130 659 600 sztuk.

Jednocześnie WZ postanowiło określić termin ustalenia prawa do dywidendy na dzień 4 lipca 2016 roku (dzień dywidendy) oraz termin wypłaty dywidendy na dzień 21 lipca 2016 roku (termin wypłaty dywidendy) i w tym dniu dywidenda została wypłacona.

Dywidendy zadeklarowane

W dniu 14 marca 2017 roku Zarząd Banku podjął uchwałę w sprawie proponowanego podziału zysku za 2016 rok. Zarząd Banku zaproponował przeznaczyć na wypłatę dywidendy kwotę 591 887 988,00 zł. Dywidenda ma charakter pieniężny. Powyższa propozycja oznacza, że dywidenda przypadająca na jedną akcję wynosi 4 złote 53 groszy. Liczba akcji objętych dywidendą wynosi 130 659 600 sztuk. Zarząd Banku zaproponował termin ustalenia prawa do dywidendy na dzień 3 lipca 2017 roku oraz termin wypłaty dywidendy na dzień 20 lipca 2017 roku. Powyższa propozycja Zarządu Banku zostanie przedłożona Radzie Nadzorczej do zaopiniowania, a następnie Walnemu Zgromadzeniu do zatwierdzenia.

36. Transakcje repo oraz reverse repo

Transakcje z przyrzeczeniem odkupu (repo)

Grupa pozyskuje płynne środki poprzez sprzedaż instrumentów finansowych z przyrzeczeniem ich odkupu w przyszłości po tej samej cenie powiększonej o z góry ustaloną kwotę odsetek.

Transakcje repo są używane powszechnie jako narzędzie krótkoterminowego finansowania aktywów odsetkowych, w zależności od poziomu stóp procentowych.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku następujące aktywa były sprzedane w ramach transakcji repo:

w tys. zł	Wartość godziwa aktywów	Wartość bilansowa odpowiadających zobowiązań*	Termin odkupu	Wartość odkupu
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	212 143	212 372	do tygodnia	212 397

* z uwzględnieniem odsetek

Na dzień 31 grudnia 2015 roku następujące aktywa były sprzedane w ramach transakcji repo:

w tys. zł	Wartość godziwa aktywów	Wartość bilansowa odpowiadających zobowiązań*	Termin odkupu	Wartość odkupu
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	374 878	374 869	do tygodnia	374 901
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	1 460 086	1 437 092	do tygodnia	1 437 254

* z uwzględnieniem odsetek

W przypadku transakcji z przyrzeczeniem odkupu wszelkie korzyści oraz ryzyka związane z posiadaniem aktywów pozostają po stronie Grupy.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku i 31 grudnia 2015 roku aktywa sprzedane w ramach transakcji repo nie mogły być przedmiotem dalszego obrotu.

W 2016 roku łączne koszty odsetek z transakcji repo wyniosły 6 495 tys. zł (w 2015 roku: 7 158 tys. zł).

Transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży (reverse repo)

Grupa nabywa także instrumenty finansowe z przyrzeczeniem ich odsprzedaży w przyszłości (transakcje reverse repo). Sprzedawca zobowiązuje się do odkupienia tych samych lub podobnych instrumentów w uzgodnionym przyszłym terminie. Transakcje reverse repo służą jako narzędzie pozyskiwania finansowania dla klientów.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku aktywa nabyte z przyrzeczeniem ich odsprzedaży były następujące:

w tys. zł	Wartość bilansowa należności*	Wartość godziwa aktywów będących zabezpieczeniem	Termin odsprzedaży	Wartość odsprzedaży
Należności od banków	212 361	207 952	do tygodnia	212 377
	205 922	181 933	do 3 miesięcy	178 886

*z uwzględnieniem odsetek

Na dzień 31 grudnia 2015 roku aktywa nabyte z przyrzeczeniem ich odsprzedaży były następujące:

w tys. zł	Wartość bilansowa należności*	Wartość godziwa aktywów będących zabezpieczeniem	Termin odsprzedaży	Wartość odsprzedaży
Należności od banków	18 142	18 169	do tygodnia	18 144
	196 965	182 177	do 2 lat	178 886
Należności od klientów:				
należności od podmiotów sektora finansowego	1 356 247	1 360 227	do tygodnia	1 356 441

*z uwzględnieniem odsetek

Na dzień 31 grudnia 2016 roku i 31 grudnia 2015 roku Grupa miała możliwość zastawu lub zbycia papierów wartościowych nabytych w ramach transakcji reverse repo.

W 2016 roku łączne przychody z tytułu odsetek z transakcji reverse repo wyniosły 10 522 tys. zł (w 2015 roku: 36 175 tys. zł).

Na dzień 31 grudnia 2016 roku zobowiązania z tytułu krótkiej sprzedaży papierów wartościowych zakupionych w transakcjach reverse repo wyniosły 208 106 tys. zł (na dzień 31 grudnia 2015 roku: 988 102 tys. zł).

37. Kompensowanie należności i zobowiązań finansowych

Zgodnie z informacją w nocie 2, obecnie Grupa nie kompensuje i nie prezentuje w kwocie netto aktywów i zobowiązań finansowych. W związku z tym, zgodnie z wymogami MSSF 7, poniższe informacje dotyczą tylko aktywów i zobowiązań finansowych wynikających z transakcji terminowych i pochodnych, zawieranych na podstawie umów ramowych typu ISDA Master Agreement, Umowy Ramowej stanowiącej Rekomendację Związku Banków Polskich oraz innych umów ramowych przewidujących w sytuacji wystąpienia określonego przypadku naruszenia możliwość rozwiązania transakcji i rozliczenia z kontrahentem na podstawie skompensowanej kwoty wzajemnych należności i zobowiązań, gdzie takie kompensowanie zostało uznane za prawnie skuteczne.

W poniższej tabeli zaprezentowano kwoty wyceny do wartości godziwej instrumentów pochodnych (zarówno zaklasyfikowanych do portfela przeznaczonego do obrotu, jak i desygnowanych jako instrumenty zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń) oraz zabezpieczeń pieniężnych objętych umowami ramowymi umożliwiającymi prawnie skuteczne kompensowanie w określonych okolicznościach.

w tys. zł	31.12.2016		31.12.2015	
	Aktywa finansowe	Zobowiązania finansowe	Aktywa finansowe	Zobowiązania finansowe
Wycena instrumentów pochodnych	1 239 184	1 173 839	2 172 436	2 184 726
Wartość przyjętych/złożonych zabezpieczeń	(286 475)	(208 094)	(94 442)	(220 020)
Aktywa i zobowiązania podlegające kompensacie zgodnie z umową ramową	952 709	965 745	2 077 994	1 964 706
Maksymalna kwota ewentualnej kompensaty	(680 079)	(680 079)	(1 913 847)	(1 913 847)
Aktywa i zobowiązania podlegające kompensacie zgodnie z umową ramową przy uwzględnieniu maksymalnej kwoty ewentualnej kompensaty	272 630	285 666	164 147	50 859

38. Rachunkowość zabezpieczeń

Grupa stosuje rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej w celu zabezpieczenia zmian wartości godziwej instrumentów dłużnych o stałej stopie procentowej zaklasyfikowanych do portfela aktywów dostępnych do sprzedaży przed ryzykiem wynikającym ze zmiany stóp procentowych.

Instrumentami zabezpieczającymi są transakcje Interest Rate Swap, denominowane w tej samej walucie co instrumenty zabezpieczane, w których Grupa otrzymuje zmienne przepływy, a płaci stałe.

Wynik z tytułu zmiany wyceny do wartości godziwej pozycji zabezpieczanej w zakresie zabezpieczanego ryzyka odnoszony jest do wyniku z tytułu rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej. Pozostała część zmiany wyceny do wartości godziwej instrumentów dłużnych dostępnych do sprzedaży ujmowana jest w pozostałych całkowitych dochodach. Przychody odsetkowe od dłużnych papierów wartościowych ujmowane są w wyniku odsetkowym.

Zmiana wyceny do wartości godziwej pochodnych instrumentów zabezpieczających ujmowana jest w wyniku na rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej. Odsetki od instrumentów pochodnych desygnowanych jako instrumenty zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej ujmowane są w wyniku odsetkowym.

Wartość godziwa instrumentów objętych rachunkowością zabezpieczeń wartości godziwej papierów wartościowych

w tys. zł	31.12.2016		31.12.2015	
	Wartość nominalna	Wartość godziwa	Wartość nominalna	Wartość godziwa
Instrumenty zabezpieczane				
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży				
Obligacje skarbowe	4 604 396	4 794 696	4 431 015	4 657 996
Instrumenty zabezpieczające				
Pochodne instrumenty				
Swapy odsetkowe (IRS) – wycena dodatnia	2 431 660	12 244	780 220	1 795
Swapy odsetkowe (IRS) – wycena ujemna	2 172 736	39 897	3 650 795	112 383

39. Wartość godziwa

Wartość godziwa aktywów i zobowiązań finansowych

Wartość godziwa to cena, którą otrzymano by za sprzedaż składnika aktywów lub zapłacono by za przeniesienie zobowiązania w transakcji przeprowadzonej na zwykłych warunkach między uczestnikami rynku na dzień wyceny.

Poniżej znajduje się podsumowanie wartości bilansowych (w podziale na kategorie) i godziwych dla każdej grupy aktywów i zobowiązań finansowych.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Nota	Przeznaczone do obrotu	Kredyty, pożyczki i inne należności	Dostępne do sprzedaży	Pozostałe aktywa / zobowiązania finansowe	Łączna wartość bilansowa	Wartość godziwa
Aktywa finansowe							
Kasa, operacje z Bankiem Centralnym	17	-	665 755	-	-	665 755	665 755
Należności od banków	18	-	587 087	-	-	587 087	587 071
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	3 781 405	-	-	-	3 781 405	3 781 405
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	12 244	-	-	-	12 244	12 244
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	-	-	19 072 371	-	19 072 371	19 072 371
Inwestycje kapitałowe wyceniane metodą praw własności	22	-	-	-	10 471	10 471	10 471
Inwestycje kapitałowe dostępne do sprzedaży	23	-	-	22 842	-	22 842	22 842
Należności od klientów	24	-	18 860 053	-	-	18 860 053	18 878 719
		3 793 649	20 112 895	19 095 213	10 471	43 012 228	43 030 878
Zobowiązania finansowe							
Zobowiązania wobec banków	30	-	-	-	2 310 742	2 310 742	2 310 776

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Nota	Przeznaczone do obrotu	Kredyty, pożyczki i inne należności	Dostępne do sprzedaży	Pozostałe aktywa / zobowiązania finansowe	Łączna wartość bilansowa	Wartość godziwa
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	19	1 305 614	-	-	-	1 305 614	1 305 614
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	39 897	-	-	-	39 897	39 897
Zobowiązania wobec klientów	31	-	-	-	33 936 511	33 936 511	33 935 951
		1 345 511	-	-	36 247 253	37 592 764	37 592 238

Na dzień 31 grudnia 2015 roku

w tys. zł	Nota	Przeznaczone do obrotu	Kredyty, pożyczki i inne należności	Dostępne do sprzedaży	Pozostałe aktywa / zobowiązania finansowe	Łączna wartość bilansowa	Wartość godziwa
Aktywa finansowe							
Kasa, operacje z Bankiem Centralnym	17	-	2 170 237	-	-	2 170 237	2 170 237
Należności od banków	18	-	757 103	-	-	757 103	757 105
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	6 987 284	-	-	-	6 987 284	6 987 284
Pochodne instrumenty zabezpieczające		1 795	-	-	-	1 795	1 795
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	-	-	18 351 259	-	18 351 259	18 351 259
Inwestycje kapitałowe wyceniane metodą praw własności	22	-	-	-	7 768	7 768	7 768
Inwestycje kapitałowe dostępne do sprzedaży	23	-	-	67 744	-	67 744	67 744
Należności od klientów	24	-	18 975 471	-	-	18 975 471	19 051 525
		6 989 079	21 902 811	18 419 003	7 768	47 318 661	47 394 717
Zobowiązania finansowe							
Zobowiązania wobec banków	30	-	-	-	6 963 561	6 963 561	6 963 525
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	19	3 247 523	-	-	-	3 247 523	3 247 523
Pochodne instrumenty zabezpieczające		112 383	-	-	-	112 383	112 383
Zobowiązania wobec klientów	31	-	-	-	31 586 303	31 586 303	31 585 503
		3 359 906	-	-	38 549 864	41 909 770	41 908 934

W zależności od stosowanej metody ustalania wartości godziwej, poszczególne składniki aktywów/zobowiązań finansowych klasyfikuje się do następujących kategorii:

- poziom I: aktywa / zobowiązania finansowe wyceniane bezpośrednio w oparciu o ceny pochodzące z aktywnego rynku, na którym dostępne są regularne kwotowania i obroty.
Do rynku aktywnego możemy zaliczyć notowania giełdowe, brokerskie oraz notowania w systemach typu serwisy cenowe takie jak Reuters i Bloomberg, które reprezentują faktyczne transakcje rynkowe zawierane na warunkach rynkowych. Do poziomu pierwszego zaliczamy przede wszystkim papiery wartościowe przeznaczone do obrotu lub dostępne do sprzedaży.
- poziom II: aktywa / zobowiązania finansowe wyceniane w oparciu o modele oparte na danych wejściowych pochodzących z aktywnego rynku i prezentowane w systemach Reuters lub Bloomberg i w zależności od instrumentów finansowych stosowane są następujące szczegółowe techniki wycen:
  - notowane ceny rynkowe dla danego instrumentu lub notowane ceny rynkowe dla instrumentu alternatywnego;
  - wartość godziwą swapów na stopę procentową oraz terminowych kontraktów walutowych oblicza się jako wartość bieżącą przyszłych przepływów pieniężnych w oparciu o rynkowe krzywe dochodowości oraz aktualne kursy fixing NBP w przypadku instrumentów walutowych;
  - inne techniki, takie jak krzywe dochodowości oparte na cenach alternatywnych dla danego instrumentu finansowego.
- poziom III: aktywa / zobowiązania finansowe wyceniane w oparciu o techniki wyceny wykorzystujące istotne parametry niepochodzące z rynku.

W 2016 roku Grupa nie dokonywała zmian w zasadach klasyfikacji instrumentów finansowych (prezentowanych w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej według wartości godziwej) do poszczególnych kategorii odzwierciedlających stosowaną metodę ustalania wartości godziwej (poziom I, poziomy II i poziomy III).

Poniższe tabele przedstawiają wartości bilansowe instrumentów finansowych prezentowanych w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej według wartości godziwej usystematyzowane według powyższych kategorii:

Na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Nota	Poziom I	Poziom II	Poziom III	Razem
Aktywa finansowe					
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	2 613 789	1 167 616	-	3 781 405
instrumenty pochodne		-	1 167 134	-	1 167 134
dłużne papiery wartościowe		2 604 546	482	-	2 605 028
instrumenty kapitałowe		9 243	-	-	9 243
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	-	12 244	-	12 244
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	16 766 272	2 306 099	-	19 072 371
Inwestycje kapitałowe dostępne do sprzedaży	23	1 118	-	18 965	20 083
Zobowiązania finansowe					
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	19	208 305	1 097 309	-	1 305 614
krótka sprzedaż papierów wartościowych		208 106	-	-	208 106
instrumenty pochodne		199	1 097 309	-	1 097 508
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	-	39 897	-	39 897

Na dzień 31 grudnia 2015 roku

w tys. zł	Nota	Poziom I	Poziom II	Poziom III	Razem
Aktywa finansowe					
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	4 307 386	2 679 898	-	6 987 284
instrumenty pochodne		154	2 266 978	-	2 267 132
dłużne papiery wartościowe		4 279 640	412 920	-	4 692 560
instrumenty kapitałowe		27 592	-	-	27 592
Pochodne instrumenty zabezpieczające		-	1 795	-	1 795
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	16 842 252	1 509 007	-	18 351 259
Inwestycje kapitałowe dostępne do sprzedaży		1 006	-	63 323	64 329
Zobowiązania finansowe					
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	19	988 485	2 259 038	-	3 247 523
krótka sprzedaż papierów wartościowych		988 102	-	-	988 102
instrumenty pochodne		383	2 259 038	-	2 259 421
Pochodne instrumenty zabezpieczające		-	112 383	-	112 383

Na dzień 31 grudnia 2016 roku kwota aktywów finansowych klasyfikowanych do poziomu III obejmuje wartość udziału w spółce Visa Inc. w wysokości 18 965 tys. zł. Na dzień 31 grudnia 2015 roku kwota ta obejmuje wartość udziału w spółce Visa Europe Limited w wysokości 63 323 tys. zł.

W pierwszym półroczu 2016 r. Zarząd Banku Handlowego w Warszawie S.A. otrzymał informację dotyczącą ostatecznej alokacji rozliczenia transakcji przejęcia Visa Europe Limited przez Visa Inc. W wyniku rozliczenia transakcji Bank zbył posiadany udział Visa Europe Limited oraz w zamian otrzymał:

- (a) 15 838 604,03 EUR w gotówce;
- (b) 5 751 akcji uprzywilejowanych Visa Inc. Serii C;
- (c) płatność odroczoną płatną po 3 latach od daty finalizacji transakcji.

Wysokość odroczonej płatności na rzecz Banku będzie proporcjonalna do udziału Banku w całkowitej kwocie płatności na dzień finalizacji transakcji wynoszącego 0.1220725995% i wyniesie odpowiednio: 1 220 726,00 EUR (część kapitałowa płatności odroczonej) oraz 152 424,73 EUR (część odsetkowa płatności odroczonej).

Wartość netto akcji po uwzględnieniu dyskonta na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosi 18 965 tys. zł.

Zmiany aktywów i zobowiązań finansowych wycenianych do wartości godziwej określonej z wykorzystaniem istotnych parametrów niepochodzących z rynku przedstawia poniższa tabela:

w tys. zł	1.01.-31.12.2016	1.01.-31.12.2015
	Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży
	Inwestycje kapitałowe	Inwestycje kapitałowe
Stan na 1 stycznia	63 323	-
Wyksięgowanie wyceny udziałów	(63 323)	-
Ujęcie wyceny udziałów	17 355	63 323
Aktualizacja wyceny	1 610	-
Stan na 31 grudnia	18 965	63 323

W wyniku ostatecznej alokacji rozliczenia transakcji przejęcia Visa Europe Limited przez Visa Inc. w 2016 roku Bank rozpoznał wynik na sprzedaży akcji i udziałów mniejszościowych (AFS) w wysokości 92 975 tys. zł, na który wchodzi otrzymana gotówka, płatność odroczonej płatna po 3 latach od daty transakcji oraz wycena akcji uprzywilejowanych Visa Inc.

W 2016 roku i w 2015 roku Grupa nie dokonywała transferu pomiędzy poziomami wartości godziwej instrumentów finansowych ze względu na stosowaną metodę ustalania wartości godziwej.

Określanie wartości godziwej

W przypadku krótkoterminowych aktywów i zobowiązań finansowych zakłada się, że wartość bilansowa tych instrumentów jest zasadniczo równa ich wartości godziwej. W przypadku instrumentów innych niż krótkoterminowe zastosowano następujące metody i założenia.

Inwestycje kapitałowe w pozostałych jednostkach

W przypadku inwestycji kapitałowych w pozostałych jednostkach w pozycji wartość godziwa zaprezentowano cenę nabycia skorygowaną o odpisy aktualizacyjne z tytułu utraty wartości zarówno dla inwestycji nienotowanych, jak i dla inwestycji notowanych, ze względu na umowne czasowe ograniczenia możliwości ich zbycia.

Według założeń strategicznych Grupy zakłada się stopniową redukcję przedstawionych zaangażowań kapitałowych, z wyjątkiem wybranych zaangażowań strategicznych w tzw. spółkach infrastrukturalnych prowadzących działalność na rzecz sektora finansowego. Poszczególne podmioty będą sprzedawane w najbardziej dogodnym momencie wynikającym z uwarunkowań rynkowych.

W 2016 roku spośród inwestycji kapitałowych, których wycena wartości godziwej nie była możliwa Grupa dokonała zbycia udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. Wartość bilansowa zbywanych udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. wynosiła 656 tys. zł., zaś zysk na sprzedaży 2 938 tys. zł.

W 2015 roku spośród inwestycji kapitałowych, których wycena wartości godziwej nie była możliwa, Grupa dokonała zbycia udziałów w spółce Polski Koncern Mięsny DUDA S.A. stanowiących 2,81% udziału w kapitale zakładowym i 2,81% udziału w głosach na Walnym Zgromadzeniu. Wartość bilansowa zbywanych udziałów w spółce Polski Koncern Mięsny DUDA S.A. wynosiła 3 517 tys. zł. zaś zysk na sprzedaży 2 232 tys. zł.

Należności od banków i klientów

W kolumnie „wartość bilansowa” zaprezentowano wartość kredytów według zamortyzowanego kosztu pomniejszoną o odpisy z tytułu utraty wartości. Wartość godziwa kredytów i pożyczek jest wyliczana jako zdyskontowana wartość oczekiwanych przyszłych płatności kapitału i uwzględnia zmiany rynkowych stóp procentowych, a także zmiany marż dla danego okresu sprawozdawczego. Zmiany marż dla kredytów wyliczane są w oparciu o faktyczne transakcje. Zakłada się, że spłaty kredytów i pożyczek następować będą w terminach uzgodnionych w umowach. Wyjątkiem są kredyty gotówkowe detaliczne oparte na stopie zarządzanej przez Bank, dla tych kredytów jako wartość godziwą przyjęto wartość bilansową tych kredytów. W przypadku kredytów, dla których terminy spłat nie są określone (np. kredyty w rachunku bieżącym), jako wartość godziwą zaprezentowano kwotę konieczną do zapłaty, gdyby należność stała się wymagalna w dniu bilansowym.

Wartością godziwą lokat overnight jest ich wartość bilansowa. Wartość godziwa lokat oprocentowanych według stałej stopy procentowej jest szacowana w oparciu o zdyskontowane przepływy przy zastosowaniu bieżących stóp procentowych rynku pieniężnego dla należności o podobnym ryzyku kredytowym, pozostającym terminie do wykupu oraz walucie.

Powyższe techniki wyceny są kwalifikowane do poziomu III hierarchii wartości godziwej, czyli aktywów finansowych wycenianych w oparciu o techniki wyceny wykorzystujące istotne parametry nie pochodzące z rynku.

Zobowiązania wobec banków i klientów

W przypadku depozytów wypłacanych na żądanie i depozytów bez ustalonej daty wymagalności za wartość godziwą przyjmowana jest kwota, która byłaby wypłacona na żądanie na dzień bilansowy. Wartość godziwą depozytów o ustalonym terminie zapadalności oszacowano na podstawie przepływów pieniężnych zdyskontowanych bieżącymi stopami procentowymi z uwzględnieniem bieżących marż, w sposób analogiczny jak w przypadku kredytów.

Jak opisano powyżej, modele zastosowane do ustalenia wartości godziwej należności i zobowiązań wobec banków i klientów, wykazywanych w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej według zamortyzowanego kosztu,

wykorzystują techniki wyceny oparte na parametrach nie pochodzących z rynku. Grupa kwalifikuje zatem wycenę tych instrumentów finansowych dla potrzeb ujawnień do poziomu trzeciej hierarchii wartości godziwej. Dla pozostałych instrumentów finansowych niewycenianych w wartości godziwej Grupa uważa, że ich wartość godziwa jest zasadniczo zbliżona do wartości bilansowej.

40. Zobowiązania warunkowe i sprawy sporne

Informacja o toczących się postępowaniach sądowych

W 2016 roku nie toczyło się przed sądem, organem administracji publicznej lub organem właściwym dla postępowania arbitrażowego postępowanie dotyczące wierzytelności i zobowiązań Banku lub jednostki zależnej od Banku, którego wartość stanowiłaby co najmniej 10% kapitałów własnych Banku.

Łączna wartość wszystkich toczących się postępowań sądowych z udziałem Banku i jednostek zależnych od Banku dotyczących wierzytelności w 2016 roku nie przekroczyła 10% kapitałów własnych Banku.

Łączna wartość zobowiązań Banku i spółek zależnych z tytułu postępowań sądowych w zakresie zobowiązań w 2016 roku nie przekroczyła 10% kapitałów własnych Banku.

Na wierzytelności będące przedmiotem postępowań sądowych Grupa, zgodnie z obowiązującymi przepisami, dokonuje odpowiednich odpisów z tytułu utraty wartości.

W przypadku postępowań sądowych wiążących się z ryzykiem wypływu środków z tytułu wypełnienia zobowiązania przez Grupę utworzone są odpowiednie rezerwy.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku Bank był między innymi stroną 18 postępowań sądowych, które nie zostały prawomocnie zakończone, związanych z terminowymi operacjami finansowymi, przy czym w 12 sprawach Bank występował jako pozwany, zaś w 6 jako powód. Żądania i zarzuty w poszczególnych sprawach przeciwko Bankowi oparte są na różnych podstawach prawnych. Przedmiot sporu dotyczy w szczególności ważności zawartych terminowych operacji finansowych oraz wymagalności zobowiązań klienta z nich wynikających wobec Banku, a także potencjalnych roszczeń związanych z ich ewentualnym unieważnieniem przez sąd. Klienci starają się uniemożliwić Bankowi dochodzenie należności wynikających z terminowych operacji finansowych, kwestionują zobowiązania wobec Banku, podważają ważność zawartych umów, a także w niektórych przypadkach żądają zapłaty od Banku. W 2016 roku w sprawach związanych z terminowymi operacjami finansowymi, w których Bank występował jako strona pozwana lub powodowa, prawomocnie zakończyły się 3 sprawy, wszystkie korzystnie dla Banku.

Bank był stroną postępowania wszczętego przez Prezesa UOKiK przeciwko operatorom systemu płatniczego Visa, Europay oraz bankom – emitentom kart Visa oraz Europay/Eurocard/Mastercard i jednym z adresatów decyzji Prezesa UOKiK w tej sprawie. Postępowanie to dotyczyło praktyk ograniczających konkurencję na rynku płatności za pomocą kart płatniczych w Polsce, mających polegać na wspólnym ustalaniu opłaty „interchange” za transakcje dokonane kartami systemu Visa oraz Europay/Eurocard/Mastercard, a także ograniczaniu dostępu rynku przedsiębiorcom nie należącym do związków emitentów kart płatniczych, przeciw którym wszczęte zostało przedmiotowe postępowanie. Decyzja Prezesa UOKiK była przedmiotem rozważań w postępowaniach odwoławczych. W dniu 22 kwietnia 2010 roku Sąd Apelacyjny uchylił w całości wyrok SOKiK, przekazując sprawę do ponownego rozpoznania przez sąd pierwszej instancji. W dniu 21 listopada 2013 roku SOKiK wydał wyrok, na podstawie którego zmodyfikował karę nałożoną na Bank i ustalił jej wysokość na kwotę 1 775 720 zł. W dniu 6 października 2015 roku Sąd Apelacyjny ponownie zmienił zaskarżony wyrok SOKiK oddalając wszystkie odwołania od decyzji Prezesa UOKiK, również w zakresie modyfikacji nałożonych na banki kar, na skutek czego została przywrócona pierwotnie nałożona na Bank kara w kwocie 10 228 470 zł. Wyrok jest prawomocny. W dniu 28 kwietnia 2016 r. została złożona przez Bank skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego, Bank czeka na jej rozpatrzenie.

W 2016 roku nie wystąpiły istotne rozliczenia z tytułu spraw sądowych zakończonych prawomocnym wyrokiem.

Zobowiązania z tytułu udzielonych i otrzymanych zobowiązań finansowych i gwarancyjnych

Wartości udzielonych i otrzymanych zobowiązań finansowych i gwarancyjnych według poszczególnych kategorii produktów prezentowały się następująco:

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Zobowiązania finansowe i gwarancyjne udzielone		
Akredytywy	145 852	160 400
Gwarancje i poręczenia udzielone	2 131 868	2 101 477
Linie kredytowe udzielone	13 331 401	14 618 126
Gwarancje emisji papierów wartościowych udzielone innym emitentom	1 246 100	1 138 000
Pozostałe zobowiązania o charakterze gwarancyjnym	33 944	29 531
	16 889 165	18 047 534

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Akredytywy według kategorii		
Akredytywy importowe wystawione	144 829	160 065

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Akredytywy eksportowe potwierdzone	1 023	335
	145 852	160 400

Na zobowiązania finansowe i gwarancyjne udzielone przez Grupę tworzone są rezerwy. Na dzień 31 grudnia 2016 roku kwota utworzonych rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne wynosiła 7 215 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 10 451 tys. zł).

Gwarancje udzielone obejmują gwarancje spłaty kredytu za zleceniodawcę, inne gwarancje zapłaty, gwarancje zwrotu zaliczki, gwarancje należytego wykonania kontraktu, gwarancje przetargowe oraz poręczenia wekslowe.

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Zobowiązania finansowe i gwarancyjne otrzymane		
Finansowe	-	-
Gwarancyjne	18 125 921	15 470 264
	18 125 921	15 470 264

41. Aktywa stanowiące zabezpieczenie

Aktywa stanowią zabezpieczenie następujących zobowiązań:

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Zobowiązania podlegające zabezpieczeniu		
Zobowiązania wobec banków		
zobowiązania z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu	212 372	1 623 456
zobowiązania z tytułu otrzymanego kredytu	114 903	143 903
Zobowiązania wobec klientów		
zobowiązania z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu	-	188 505
	327 275	1 955 864

Wartości bilansowe aktywów stanowiących zabezpieczenie są przedstawione poniżej:

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Aktywa stanowiące zabezpieczenie		
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	212 143	186 373
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	336 624	1 943 149
Należności od banków		
lokata zabezpieczająca operacje instrumentami pochodnymi i transakcje giełdowe	159 169	286 641
Należności od klientów		
fundusze gwarancyjne i lokaty zabezpieczające transakcje giełdowe	211 360	186 007
	919 296	2 602 170

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku przedstawione w tabeli dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży stanowią zabezpieczenie na pokrycie funduszu ochrony środków gwarantowanych na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w kwocie 183 022 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 208 791 tys. zł), zabezpieczenie otrzymanego kredytu w kwocie 153 602 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 274 272 tys. zł) oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku stanowiły zabezpieczenie sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu w kwocie 1 460 086 tys. zł).

Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku stanowią zabezpieczenie zobowiązań Banku z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu.

Więcej informacji o aktywach stanowiących zabezpieczenie zobowiązań Banku z tytułu transakcji repo znajduje się w nocie 36.

Pozostałe aktywa wykazane powyżej stanowią zabezpieczenie rozliczenia innych transakcji, w tym instrumentami pochodnymi oraz transakcji giełdowych. Warunki i zasady dokonanych transakcji nie odbiegają od tych powszechnie przyjętych i obowiązujących dla tego typu umów.

42. Działalność powiernicza

Bank oferuje usługi powiernicze związane z prowadzeniem rachunków papierów wartościowych dla zagranicznych inwestorów instytucjonalnych oraz usługi depozytariusza przeznaczone dla krajowych podmiotów finansowych, szczególnie funduszy emerytalnych, inwestycyjnych i kapitałowych funduszy ubezpieczeniowych. Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku Bank prowadził ponad 9,2 tys. rachunków papierów wartościowych (31 grudnia 2015 rok: około 10,8 tys. rachunków).

43. Leasing operacyjny

Umowy leasingu, w których Grupa jest leasingobiorcą

Płatności leasingowe z tytułu nieodwołalnego leasingu operacyjnego według terminów zapadalności przedstawia poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Poniżej 1 roku	7 036	31 629
Od 1 do 5 lat	57 859	65 787
Powyżej 5 lat	19 096	11 748
	83 991	109 164
Łączna opłata roczna dla umów zawartych na czas nieokreślony	1 117	2 522

Grupa leasinguje powierzchnie biurową oraz samochody, zgodnie z umowami leasingu operacyjnego.

Większość umów leasingowanych powierzchni biurowych zawierana jest na okres 5 lat z możliwością przedłużenia na kolejne 3 lata, niektóre umowy jednak zawarte są na okres do 1 roku lub na okresy dłuższe niż 10 lat. Płatności leasingowe są indeksowane w trybie rocznym. W 2016 roku łączna kwota opłat z tego tytułu wyniosła 29 835 tys. zł (w 2015 roku: 34 709 tys. zł).

Umowy leasingowe samochodów zawarte są na okres 4 lat. Płatności leasingowe ustalone są według stałej stopy odsetkowej przez cały okres leasingu. W 2016 roku łączna kwota opłat z tego tytułu wyniosła 6 337 tys. zł (w 2015 roku: 4 253 tys. zł).

Opłaty te ujęte są w rachunku zysków i strat w pozycji „Koszty działania”.

Umowy leasingu, w których Grupa jest leasingodawcą

Płatności leasingowe z tytułu nieodwołalnego leasingu operacyjnego według terminów zapadalności przedstawia poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Poniżej 1 roku	296	1 864
Od 1 do 5 lat	5 403	1 926
Powyżej 5 lat	6 163	-
	11 862	3 790
Łączna opłata roczna dla umów zawartych na czas nieokreślony	6 911	8 502

Grupa wynajmuje część powierzchni biurowych na podstawie umów najmu, które spełniają ekonomiczne znamiona leasingu operacyjnego.

Większość umów leasingowanych powierzchni biurowych zawarta jest na czas nieokreślony. Pozostałe umowy zawarte są na okres od 2 do 10 lat. Płatności leasingowe są indeksowane w trybie rocznym. W 2016 roku łączna kwota otrzymanych opłat z tego tytułu wyniosła 9 009 tys. zł (w 2015 roku: 9 199 tys. zł).

Opłaty te ujęte są w rachunku zysków i strat w pozycji „Pozostałe przychody operacyjne”.

44. Sprawozdanie z przepływów pieniężnych

Środki pieniężne

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Stan środków pieniężnych:		
Środki pieniężne w kasie	380 757	477 105
Rachunek bieżący nostro w Banku Centralnym	283 587	1 693 132

Rachunki bieżące w innych bankach (nostro, przekroczenia sald na rachunkach loro)	8 538	184 115
	672 882	2 354 352

45. Transakcje z kluczowym personelem kierowniczym

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016		31.12.2015	
	Członkowie Zarządu Banku	Członkowie Rady Nadzorczej Banku	Członkowie Zarządu Banku	Członkowie Rady Nadzorczej Banku
Kredyty udzielone	719	-	1 103	-
Depozyty				
Rachunki bieżące	10 078	4 216	4 000	4 481
Depozyty terminowe	5 227	1 000	10 989	8 062
	15 305	5 216	14 989	12 543

Na dzień 31 grudnia 2016 roku i 31 grudnia 2015 roku nie zawierano transakcji gwarancji i poręczeń z członkami Zarządu i Rady Nadzorczej Banku.

Wszystkie transakcje Grupy z członkami Zarządu i Rady Nadzorczej Banku zawierane są na warunkach rynkowych.

Z zakresu stosunku pracy, spośród umów o pracę zawartych między Bankiem a członkami Zarządu Banku, wyłącznie w przypadku jednego Członka Zarządu jego umowa o pracę zawiera postanowienie mówiące o odszkodowaniu pieniężnym w wypadku jej rozwiązania za wypowiedzeniem.

Każdego z członków Zarządu Banku obowiązuje zawarta z Bankiem odrębna umowa o zakazie konkurencji. Zgodnie z jej zapisami, w przypadku rozwiązania stosunku pracy z Bankiem, w okresie 12 miesięcy (w przypadku jednego Członka Zarządu przez 6 miesięcy) od dnia rozwiązania umowy o pracę, Członek Zarządu jest obowiązany powstrzymać się od zajmowania działalności konkurencyjną wobec Banku. Z tytułu powyższego ograniczenia Bank będzie zobowiązany do wypłaty Członkowi Zarządu odszkodowania.

46. Jednostki powiązane

Bank jest członkiem Citigroup Inc. Jednostką dominującą dla Banku jest Citibank Overseas Investment Corporation, podmiot zależny od Citibank N.A., który jest jednostką dominującą najwyższego szczebla.

W ramach prowadzonej działalności biznesowej podmioty Grupy zawierają transakcje z jednostkami powiązanymi, a w szczególności z jednostkami wchodzącymi w skład Citigroup Inc.

Transakcje z jednostkami powiązanymi wynikają z bieżącej działalności Grupy i obejmują głównie kredyty, depozyty, gwarancje oraz transakcje pochodnymi instrumentami finansowymi.

Poza transakcjami opisanymi w niniejszym rozdziale, we wskazanym okresie ani Bank, ani jednostki zależne od Banku nie dokonały innych transakcji z podmiotami powiązanymi, które pojedynczo lub łącznie były istotne. Żadna z transakcji z podmiotami powiązanymi nie została zawarta na innych warunkach niż warunki rynkowe.

Transakcje z jednostkami Citigroup Inc.

Należności i zobowiązania wobec jednostek Citigroup Inc. przedstawiają się następująco:

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Należności, w tym:	102 855	174 358
Lokaty	-	-
Zobowiązania, w tym:	1 242 047	4 338 922
Depozyty	237 515	3 801 172
Kredyty otrzymane	6 999	41 337
Wycena bilansowa transakcji pochodnymi instrumentami finansowymi:		
Aktywa przeznaczone do obrotu	823 853	1 337 826
Aktywa z tytułu pochodnych instrumentów zabezpieczających	11 912	1 795
Zobowiązania przeznaczone do obrotu	669 388	1 307 730
Zobowiązania z tytułu pochodnych instrumentów zabezpieczających	26 482	90 464
Zobowiązania warunkowe udzielone	264 347	287 814
Zobowiązania warunkowe otrzymane	68 290	103 458
Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych (wartość nominalna instrumentów), z tego:	77 856 118	96 302 028

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Instrumenty stopy procentowej	68 946 263	79 711 721
FRA	14 745 600	12 641 270
swapy odsetkowe (IRS)	33 717 144	45 355 519
swapy odsetkowo-walutowe (CIRS)	19 310 382	20 628 005
opcje na stopę procentową	1 085 269	172 638
kontrakty futures	87 868	914 289
Instrumenty walutowe	8 439 712	15 964 479
FX forward/spot	1 215 512	1 229 628
FX swap	4 549 027	10 916 585
opcje walutowe	2 675 173	3 818 266
Transakcje na papierach wartościowych	195 488	184 842
papiery wartościowe zakupione do otrzymania	102 785	93 569
papiery wartościowe sprzedane do wydania	92 703	91 273
Transakcje związane z towarami	274 655	440 986
swap	208 760	406 492
opcje	65 895	34 494

w tys. zł	2016	2015
Przychody z tytułu odsetek i prowizji	53 269	65 996
Koszty z tytułu odsetek i prowizji	64 824	61 563

Grupa osiąga dochody oraz ponosi koszty z tytułu transakcji na instrumentach pochodnych zawieranych z jednostkami Citigroup Inc. w celu zabezpieczenia ryzyka rynkowego. Są to transakcje przeciwstawne (back to back) do transakcji na instrumentach pochodnych zawieranych z pozostałymi klientami Grupy oraz domykające pozycję własną Grupy. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wycena bilansowa netto transakcji pochodnymi instrumentami finansowymi wynosiła 139 895 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: (58 573) tys. zł). Okresowo Bank przeprowadza kompresję portfeli transakcji na instrumentach pochodnych, będącą jedną z technik ograniczania ryzyka takich transakcji, zalecanych przez Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 648/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, kontrahentów centralnych i repozytoriów transakcji oraz rozporządzenia wykonawcze (Rozporządzenie EMIR). Dotyczy to w szczególności portfeli przekraczających 500 transakcji na instrumentach pochodnych, zgodnie z postanowieniami Rozporządzenia EMIR.

Ponadto Grupa ponosi koszty i uzyskuje przychody z tytułu zawartych pomiędzy jednostkami Citigroup Inc. i Grupą umów dotyczących wzajemnie świadczonych usług.

Koszty poniesione i naliczone (uwzględniające odzwierciedlony w kosztach Grupy podatek VAT) w 2016 roku oraz w 2015 roku z tytułu zawartych umów dotyczyły w szczególności kosztów z tytułu świadczenia na rzecz Grupy usług związanych z utrzymaniem i wsparciem bankowych systemów informatycznych oraz wsparciem doradczym i ujmowane są w kosztach działania i kosztach ogólnego zarządu; przychody dotyczyły w szczególności świadczenia przez Grupę na rzecz tych jednostek usług związanych z przetwarzaniem danych i prezentowane są w pozostałych przychodach operacyjnych.

w tys. zł	2016	2015
Koszty działania i koszty ogólnego zarządu	175 489	183 754
Pozostałe przychody operacyjne	9 905	8 968

W 2016 roku miała miejsce kapitalizacja nakładów inwestycyjnych związanych z pracami nad modyfikacją funkcjonalności systemów informatycznych Grupy. Łączna kwota płatności na rzecz podmiotów Citigroup Inc. z tego tytułu wyniosła 11 229 tys. zł (w 2015 roku: 11 301 tys. zł).

47. Świadczenia na rzecz pracowników

Świadczenia pracownicze dzielą się na następujące kategorie:

- świadczenia krótkoterminowe, które obejmują wynagrodzenia, składki na ubezpieczenia społeczne, płatne nieobecności i świadczenia niepieniężne (takie jak opieka medyczna, mieszkania służbowe, samochody i inne nieodpłatnie przekazywane lub subsydiowane świadczenia). Koszty świadczeń krótkoterminowych ujmowane są w rachunku zysków i strat na bieżąco w okresie, którego dotyczą. Na koniec okresu sprawozdawczego pozostałą do wypłaty przewidywaną niezdyktowaną wartość krótkoterminowych świadczeń za dany okres obrotowy Grupa ujmuje jako element biernych międzyokresowych rozliczeń kosztów,
- świadczenia po okresie zatrudnienia – w ramach tego typu świadczeń Grupa oferuje pracownikom odprawy, opisane w nocie 2, oraz przedstawiony poniżej program emerytalny.

Na przyszłe wypłaty odpraw emerytalnych tworzona jest rezerwa wykazana w pasywach w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej w pozycji „Inne zobowiązania”. Rezerwa ta jest okresowo weryfikowana przez niezależnego aktuariusza z zastosowaniem przepisów MSSF.

Program emerytalny oferowany przez Grupę stanowi program określonych składek zgodnie z MSR 19. Za pracowników uczestniczących w programie Grupa odprowadza składki do odrębnej jednostki i z chwilą ich uiszczenia nie posiada dalszych obowiązków w zakresie dokonywania płatności. Składki ujmują się jako koszty świadczeń pracowniczych w okresie, którego dotyczą.

Opis Pracowniczego Programu Emerytalnego

Grupa prowadzi dla swoich pracowników pracowniczy program emerytalny („PPE”, „Program”) zarejestrowany przez Organ Nadzoru pod numerem RPPE 178/02. Umowa zakładowa oparta jest na zapisach o wnoszenie przez pracodawcę składek pracowników do funduszu inwestycyjnego. Program jest prowadzony i zarządzany przez Legg Mason TFI S.A.

Składka podstawowa finansowana przez pracodawcę określona jest jako procent wynagrodzenia uczestnika Programu. Stawka składki podstawowej wynosi 7%. Składka dodatkowa - dobrowolna, finansowana jest przez pracownika- uczestnika Programu. Minimalna wysokość miesięcznej składki dodatkowej wynosi 10,00 zł, a maksymalna wysokość składki dodatkowej jest ograniczona do kwoty wynikającej z Obwieszczenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wysokości kwoty odpowiadającej sumie składek dodatkowych wniesionych przez uczestnika jednego programu w danym roku, na podstawie art. 25 ust. 4a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004r. o pracowniczych programach emerytalnych (Dz.U. z 2014 r. poz. 710 oraz 2015r. poz. 1844). Składka podstawowa stanowi przychód uczestnika Programu, od którego obowiązany jest on zapłacić podatek dochodowy od osób fizycznych (art. 12 i 13 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych Dz. U. z 2000 r. Nr 90, poz. 416, z późn. zm.).

Wypłata środków z Programu następuje na wniosek uczestnika Programu lub osoby uprawnionej w trybie i na zasadach ściśle określonych w programie.

Uczestnik Programu może zrezygnować z udziału w Programie. Pracodawca zaprzestaje naliczania i odprowadzania na rzecz uczestnika Programu składek podstawowych i składek dodatkowych, a środki dotychczas zgromadzone na rejestrach Uczestnika Programu pozostają na tych rejestrach do czasu wypłaty, wypłaty transferowej, przeniesienia lub zwrotu.

- inne długoterminowe świadczenia pracownicze – nagrody za wieloletnią pracę i inne świadczenia z tytułu długiego stażu pracy oraz odroczone nagrody pieniężne. Informację o nagrodach za wieloletnią pracę wypłacanych pracownikom przedstawia nota 2. Od 1 stycznia 2015 r. pracownicy o długoletnim stażu pracy (10, 20, 30 itd.) są uprawnieni do nagrody w formie rzeczowej,
- kapitałowe świadczenia pracownicze – w formie programu tzw. „akcji odroczonej” Citigroup, a także w postaci akcji fantomowych Banku Handlowego w Warszawie S.A. Zasady wyceny oraz prezentacji tych programów w sprawozdaniu finansowym przedstawione zostały w notce 2 w punkcie „Płatności w formie akcji”. Szczegółowe informacje dotyczące zasad funkcjonowania programów kapitałowych świadczeń pracowniczych opisane są w dalszej części niniejszej noty.

Stan rezerw na opisane powyżej świadczenia przedstawiał się następująco:

<i>w tys. zł</i>	31.12.2016	31.12.2015
Rezerwa na wynagrodzenia i koszty pochodne od wynagrodzeń	61 217	66 424
Rezerwa na niewykorzystane urlopy	14 698	19 789
Rezerwa na odprawy emerytalno-rentowe	41 936	38 084
Rezerwa na pracownicze świadczenia kapitałowe	18 034	21 546
Rezerwa na restrukturyzację zatrudnienia	4 171	680
	140 056	146 523

Rezerwa na odprawy emerytalne i rentowe tworzona jest indywidualnie na podstawie wyceny aktuarialnej sporządzanej okresowo przez niezależną firmę doradztwa aktuarialnego. Wycena rezerw na świadczenia pracownicze dokonywana jest z zastosowaniem technik i założeń aktuarialnych. W kalkulacji rezerwy uwzględniono wszystkie odprawy emerytalne i rentowe, które mogą być w przyszłości wypłacone. Bank dokonał aktualizacji szacunków na dzień 31 grudnia 2015 roku, wykorzystując kalkulacje przeprowadzone przez zewnętrznego, niezależnego aktuariusza. Naliczone rezerwy są równe zdyskontowanym płatnościom, które w przyszłości zostaną dokonane, z uwzględnieniem rotacji zatrudnienia i dotyczą okresu do dnia kończącego okres sprawozdawczy. Istotnym elementem wpływającym na wysokość rezerwy jest przyjęta stopa dyskonta finansowego, która została przyjęta przez Bank na poziomie 3,25%.

Zmiana stanu rezerw na odprawy emerytalne i nagrody za wieloletnią pracę

w tys. zł	2016		2015	
	Rezerwa na odprawy emerytalno-rentowe	Rezerwa na nagrody za wieloletnią pracę	Rezerwa na odprawy emerytalno-rentowe	Rezerwa na nagrody za wieloletnią pracę
Stan na dzień 1 stycznia	38 084	-	40 677	268
Zwiększenia (z tytułu):	6 178	-	3 478	-
zyski/straty aktuarialne z wyceny	(342)	-	(1 093)	-
w tym wynikające ze:				
zmiany założeń ekonomicznych	(175)	-	(1 088)	-
zmiany założeń demograficznych	(1)	-	-	-
korekty założeń aktuarialnych ex post	(166)	-	(5)	-
koszt wynagrodzenia	206	-	3 450	-
koszt odsetek	45	-	1 172	-
koszt przeszłego zatrudnienia	274	-	-	-
dotworzenie rezerwy	5 944	-	-	-
inne zwiększenia	51	-	(51)	-
Zmniejszenia (z tytułu):	(2 326)	-	(6 071)	(268)
koszt przeszłego zatrudnienia	-	-	(3 680)	-
wykorzystanie rezerw	(2 326)	-	(2 391)	(268)
Stan na dzień 31 grudnia	41 936	-	38 084	-

Więcej informacji o programie określonych świadczeń i ich szacowaniu znajduje się w nocie 2.

Koszty poniesione przez Grupę w 2016 roku z tytułu składek na pracowniczy program emerytalny wyniosły 24 679 tys. zł (w 2015 roku: 25 286 tys. zł).

Zatrudnienie w Grupie:

w etatach	2016	2015
Średnie zatrudnienie w roku	3,782	4,146
Stan zatrudnienia na koniec roku	3,640	3,986

Charakter i zasady funkcjonowania programów kapitałowych świadczeń pracowniczych

W ramach programu świadczeń kapitałowych wybranym pracownikom oferowane są w formie nagrody akcje Citigroup (tzw. program akumulacji kapitału lub CAP) oraz akcje fantomowe Banku Handlowego w Warszawie S.A.

W ramach programu CAP uprawnieni pracownicy otrzymują tzw. „akcje odroczone” Citigroup. „Akcje odroczone” w ramach programu CAP przyznawane są po średniej cenie zamknięcia z giełdy NYSE z ostatnich 5 dni poprzedzających przyznanie nagrody. „Akcje odroczone” pozwalają uczestniczyć w ekwiwalencie dywidendy, nie dają jednak prawa głosu i nie mogą zostać sprzedane do dnia przekazania. „Akcje odroczone” przekształcają się w akcje zwykle po upływie okresu określonego w regulaminie programu CAP. Co do zasady, pracownik traci prawo do przyznanych akcji z chwilą ustania zatrudnienia w Citigroup, chyba że rozwiązanie umowy o pracę następuje w trybie gwarantującym zachowanie prawa do przyznanych akcji. Szczegółowe warunki opisane są w dokumencie „Capital Accumulation Program – Prospectus”. Akcje przyznane w latach 2012- 2015 będą przekazywane w częściach po 25% rocznie w ciągu czterech lat począwszy od pierwszej rocznicy przyznania akcji.

Program akcji pracowniczych podlega wewnętrznej kontroli w Biurze Polityki Wynagradzania.

W 2012 roku Bank wdrożył „Politykę zmiennych składników wynagrodzenia osób zajmujących stanowiska kierownicze w Banku Handlowym w Warszawie S.A.” (Polityka), zgodnie z wymogami opisanymi w Uchwale Komisji Nadzoru Finansowego nr 258/2011 z dnia 4 października 2011 roku. Zgodnie z tą Polityką, Zarząd Banku oraz osoby zajmujące stanowiska kierownicze, mające istotny wpływ na profil ryzyka Banku, otrzymują zmienne wynagrodzenia na podstawie wyników indywidualnych oraz całego Banku.

Część zmiennych wynagrodzeń osób objętych Polityką będzie wypłacana w transzach przez kolejne 3,5 roku.

Zmienne wynagrodzenia – Akcje Fantomowe

Rodzaj transakcji w świetle MSSF	Transakcje płatności w formie akcji rozliczane w środkach pieniężnych zgodnie z MSSF 2
Data przyznania nagrody w postaci akcji fantomowych	20 stycznia 2014 roku

Zmienne wynagrodzenia – Akcje Fantomowe

	20 stycznia 2015 roku 18 stycznia 2016 roku 16 stycznia 2017 roku
Liczba instrumentów przyznanych	Została ustalona w dacie przyznania nagrody akcji fantomowych
Data zapadalności	co najmniej 6, 18, 30, 42 miesiące od daty przyznania akcji fantomowych
Data nabycia uprawnień	co najmniej 6, 12, 24 i 36 miesięcy od daty przyznania akcji fantomowych
Warunki nabycia uprawnień dla nagrody	Spełnienie warunków dotyczących wyników Banku, indywidualnych wyników pracy oraz zatrudnienia w Grupie w latach 2014- 2017 w odniesieniu do nagrody z 2014 roku oraz w latach 2015- 2018 w odniesieniu do nagrody z 2015 roku oraz w latach 2016- 2019 w odniesieniu do nagrody z 2016 roku oraz w latach 2017- 2020 w odniesieniu do nagrody z 2017 roku.
Rozliczenie programu	W dniu rozliczenia uczestnikowi zostanie wypłacona kwota środków pieniężnych stanowiąca iloczyn posiadanych przez uczestnika akcji fantomowych oraz średniej arytmetycznej najniższej i najwyższej ceny akcji Banku na GPW w dniu zapadalności nagrody. Nabycie uprawnienia będzie każdorazowo potwierdzone decyzją Rady Nadzorczej w stosunku do Zarządu oraz decyzją Zarządu w stosunku do pozostałych pracowników objętych Polityką. Zgodnie z decyzją ww. władz Banku kwota wypłaty może zostać pomniejszona lub całkowicie zredukowana zgodnie z warunkami podanymi w Polityce. Warunki te odnoszą się do wyników Banku, indywidualnych wyników pracowników, zatrudnienia i będą się odnosić do całego okresu nabywania uprawnień dla poszczególnych transz.

Innym elementem składowym wynagrodzenia zmiennego przyznawanego w oparciu o Politykę jest Odroczone Nagroda Pieniężna.

Zmienne wynagrodzenia – Odroczone Nagroda Pieniężna

Rodzaj transakcji w świetle MSSF	Inne długoterminowe świadczenia pracownicze zgodnie z MSR 19
Data przyznania nagrody w postaci Odroczonej Nagrody Pieniężnej	20 stycznia 2014 roku 20 stycznia 2015 roku 18 stycznia 2016 roku 16 stycznia 2017 roku
Przyznana kwota	Została ustalona w dacie przyznania Odroczonej Nagrody Pieniężnej
Data zapadalności	co najmniej 18, 30, 42 miesiące od daty przyznania nagrody
Data nabycia uprawnień	co najmniej 12, 24 i 36 miesięcy od daty przyznania nagrody
Warunki nabycia uprawnień dla nagrody	Spełnienie warunków dotyczących wyników Banku, indywidualnych wyników pracy oraz zatrudnienia w Grupie w latach 2014- 2017 w odniesieniu do nagrody z 2014 roku oraz w latach 2015- 2018 w odniesieniu do nagrody z 2015 roku oraz w latach 2016- 2019 w odniesieniu do nagrody z 2016 roku oraz w latach 2017- 2020 w odniesieniu do nagrody z 2017 roku.
Rozliczenie programu	W dniu rozliczenia uczestnikowi zostanie wypłacona kwota środków pieniężnych stanowiąca transzę Odroczonej Nagrody Pieniężnej powiększona o kwotę odsetek za okres odroczenia aż do dnia wypłaty. Wysokość odsetek została ustalona w styczniu 2014, 2015, 2016 i 2017 roku Uchwałą Rady Nadzorczej Banku. Nabycie uprawnienia do nagrody będzie każdorazowo potwierdzone decyzją Rady Nadzorczej w stosunku do Zarządu oraz decyzją Zarządu w stosunku do pozostałych pracowników objętych Polityką. Zgodnie z decyzją ww. władz Banku kwota wypłaty może zostać pomniejszona lub całkowicie zredukowana zgodnie z warunkami podanymi w Polityce. Warunki te odnoszą się do wyników Banku, indywidualnych wyników pracowników, zatrudnienia i będą się odnosić do całego okresu nabywania uprawnień dla poszczególnych transz.

W 2015 Bank przyjął Politykę Wynagrodzeń Osób Kluczowych w Banku Handlowym w Warszawie S.A. określając zasady wynagradzania członków Zarządu i innych osób pełniących kluczowe funkcje, w tym osób mających istotny wpływ na profil ryzyka Banku Handlowego w Warszawie S.A. Polityka ta wdraża postanowienia dotyczące kształtowania

zasad wynagrodzenia w bankach zawartych w przepisach prawa, Zasadach Ładu Korporacyjnego dla Instytucji Nadzorowanych przyjętych przez Komisję Nadzoru Finansowego oraz Dobrych Praktykach Spółek Notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych 2016.

Założenia przyjęte do wyceny programów pracowniczych świadczeń kapitałowych

Wartość godziwa poszczególnych nagród oraz założenia przyjęte do wyceny przedstawione są poniżej:

Program CAP	Data przyznania	Cena wykonania / Wartość akcji na moment przyznania (w USD)	Liczba nagrodzonych pracowników	Liczba opcji/akcji
1	19.02.2013	43,93	7	1 190
2	18.02.2014	49,66	8	3 107
3	16.02.2015	50,07	2	750
4	16.02.2016	37,05	1	802

Program Akcje Fantomowe	Data przyznania	Cena wykonania / Wartość akcji na moment przyznania (w PLN)	Liczba nagrodzonych pracowników	Liczba opcji/akcji
1	20.01.2014	104,86	24	21 114
2	20.01.2015	103,98	33	39 744
3	18.01.2016	72,21	50	62 739

	Program CAP	Program Akcje Fantomowe
Okres nabywania uprawnień (lata)	25% po każdym kolejnym roku	40% po 0,5 roku i 20% po każdym kolejnym roku lub 60% po 0,5 roku i 13,33% po każdym kolejnym roku
Średni oczekiwany okres trwania instrumentu (życia)	W momencie nabycia uprawnień	W momencie nabycia uprawnień
Prawdopodobieństwo zakończenia zatrudnienia przed terminem (roczny wskaźnik rotacji nagrodzonych pracowników)	6,15%	6,15%
Wartość godziwa jednego instrumentu*	60,04 (USD)	75,78 (PLN)

* różni się w zależności od daty wykonania

Liczbę oraz średnie ważone ceny akcji (program CAP) przedstawia poniższa tabela:

	31.12.2016		31.12.2015	
	Liczba	Średnia ważona cena akcji (w USD)	Liczba	Średnia ważona cena akcji (w USD)
Występujące na początek okresu	26 026	39,33	53 658	33,11
Przyznane w danym okresie	802	37,05	1 000	50,07
Transfery	-	-	3 250	43,89
Wykonane/umorzone/wygasłe w danym okresie	20 978	-	31 882	-
Występujące na koniec okresu	5 850	46,82	26 026	39,33

Liczbę oraz średnie ważone ceny akcji fantomowych przedstawia poniższa tabela:

	31.12.2016		31.12.2015	
	Liczba	Średnia ważona cena akcji (w PLN)	Liczba	Średnia ważona cena akcji (w PLN)
Występujące na początek okresu	136 611	102,23	132 876	100,24
Przyznane w danym okresie	137 763	72,21	116 484	103,98
Wykonane w danym okresie	150 777	69,05	112 749	91,86
Występujące na koniec okresu	123 597	88,00	136 611	102,23

Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość bilansowa zobowiązań wynikających z akcji fantomowych oraz programów CAP wyniosła 29 359 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 30 686 tys. zł). Koszty ujęte z tego tytułu wyniosły w 2016 roku 8 801 tys. zł (w 2015 roku: 9 816 tys. zł, w tym również koszty programów SOP).

48. Zarządzanie ryzykiem

STRUKTURA ORGANIZACYJNA I PROCESY ZARZĄDZANIA RYZYKIEM

Grupa dokonuje analizy, oceny, aprobaty oraz zarządza wszystkimi rodzajami ryzyka związanymi z jej działalnością wynikającymi z przyjętej strategii biznesowej. Proces zarządzania ryzykiem jest realizowany we wszystkich jednostkach i na wszystkich poziomach organizacji i pokrywa między innymi: ryzyko kredytowe (włączając ryzyko kontrahenta, ryzyko rezydualne związane z przyjmowanymi zabezpieczeniami i ryzyko koncentracji), ryzyko płynności, ryzyko rynkowe oraz ryzyko operacyjne.

Głównym założeniem strategii zarządzania ryzykiem w Banku jest podejmowanie wyważonego ryzyka przy zachowaniu zasad wspólnej odpowiedzialności. Koncepcja zarządzania ryzykiem uwzględniająca wspólną odpowiedzialność opiera się na modelu trzech stopni ograniczania ryzyka tj.:

- Jednostkach Biznesowych prowadzących działalność operacyjną, z której wynika podejmowanie ryzyka;
- Jednostkach Ryzyka odpowiedzialnych za ustanawianie standardów zarządzania ryzykiem, definiowanie/projektowanie procesów, wsparcie metodologiczne, podejmowanie decyzji dotyczących akceptacji ryzyka, a także pomiar, ograniczanie, kontrola, monitorowanie i raportowanie podejmowanego ryzyka (włączając Zespół Fundamentalnej Oceny Ryzyka Kredytowego) oraz Jednostkach Monitoringu Zgodności
- Jednostkach Audytu zapewniających niezależną ocenę procesów zarządzania ryzykiem oraz efektywności w zakresie procesów kontrolnych / efektywności kontroli tych procesów.

W zakresie zarządzania ryzykiem Rada Nadzorcza Banku jest upoważniona do podejmowania uchwał w sprawie:

- zatwierdzania strategii działalności Grupy oraz zasad ostrożnego i stabilnego zarządzania ryzykiem uwzględniających strategię zarządzania ryzykiem operacyjnym Banku;
- zatwierdzania dopuszczalnego poziomu ryzyka w Grupie („Ogólnego Apetytu na ryzyko”) w ramach procesu szacowania i alokacji kapitału wewnętrznego w danym roku (ICAAP);
- zatwierdzania podstawowej struktury organizacyjnej Grupy ustalonej przez Zarząd, dostosowanej do zakresu i profilu podejmowanego ryzyka.

Ponadto, Rada Nadzorcza sprawuje nadzór nad zgodnością polityki Banku w zakresie podejmowania ryzyka ze strategią i planem finansowym Banku oraz realizuje obowiązki Rady wynikające z w/w strategii/regulacji lub innych zatwierdzonych przez Radę Nadzorczą dokumentów.

Zarząd Banku zatwierdza w drodze uchwał:

- strukturę organizacyjną Grupy z dobrze określonymi, przejrzystymi i spójnymi zakresami odpowiedzialności dostosowaną do zakresu i profilu podejmowanego ryzyka zapewnia oddzielenie funkcji pomiaru, monitorowania i kontroli ryzyka od jednostek prowadzących działania wymagające podejmowania ryzyka,
- Profil ryzyka Banku poprzez określenie istotnych rodzajów ryzyka, jednocześnie zapewniając wdrożenie procesów zarządzania nimi i/lub alokację kapitału wewnętrznego,
- Strategię działalności Banku, zasady ostrożnego i stabilnego zarządzania ryzykiem stanowiące strategię zarządzania ryzykiem w Banku, w tym ryzykiem operacyjnym,
- Ogólny akceptowalny poziom ryzyka w Banku („Ogólny Apetyt na ryzyko”), w ramach dokumentu podsumowującego proces szacowania i alokacji kapitału wewnętrznego na dany rok.

Zarząd Banku powołał niezależnego Szefa Sektora Zarządzania Ryzykiem (ang. *Chief Risk Officer*), podlegającego bezpośrednio Prezesowi Zarządu i odpowiedzialnego za zarządzanie i kontrolę ryzyka kredytowego, rynkowego, operacyjnego, a w szczególności za:

- wdrożenie systemu zarządzania ryzykiem w Grupie, metod identyfikacji, pomiaru i systemu kontroli oraz sprawozdawczości ryzyka,
- kształtowanie polityki zarządzania ryzykiem i opracowanie systemów oceny i kontroli ryzyka,
- podejmowanie decyzji kredytowych zgodnie z zasadami wynikającymi z procedur kredytowych oraz dokumentów wyznaczających politykę kredytową Grupy,
- zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa portfela kredytowego,
- zarządzanie portfelem kredytów trudnych (włączając windykację i restrukturyzację wierzytelności).

oraz odpowiada za opracowanie, wprowadzenie oraz aktualizację pisemnych polityk, strategii oraz procedur w zakresie systemu zarządzania ryzykiem, systemu kontroli wewnętrznej oraz szacowania kapitału wewnętrznego i dokonywania przeglądów procesu szacowania i utrzymywania kapitału wewnętrznego oraz polityki zmiennych składników wynagrodzeń.

Procesy zarządzania ryzykiem są wdrażane w Banku na podstawie pisemnych polityk i zasad dotyczących identyfikacji, pomiaru, ograniczania, kontroli, monitorowania i raportowania ryzyka, na które Bank jest narażony, zatwierdzonych przez Zarząd, osoby upoważnione zgodnie z zasadami wydawania aktów normatywnych w Banku lub odpowiednio powołane Komitety.

W ramach systemu zarządzania ryzykiem w Banku działają następujące Komitety:

- Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami,
- Komitet ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem, zawierający Komisję ds. Ryzyka Operacyjnego, Systemu Kontroli i Zgodności (BRCC),
- Komitet ds. Ryzyka Sektora Bankowości Detalicznej.

Wiceprezes Zarządu Banku, pełniący jednocześnie funkcję szefa Sektora Zarządzania Ryzykiem przedstawia Zarządowi Banku do zatwierdzenia strukturę organizacyjną Sektora, która uwzględni specyfikę zarządzania ryzykiem kredytowym, rynkowym, płynności i operacyjnym w poszczególnych segmentach klientów. Dla tego celu w ramach Sektora Zarządzania Ryzykiem zostały wyodrębnione jednostki organizacyjne odpowiedzialne za:

- zarządzanie ryzykiem kredytowym Bankowości Korporacyjnej,
- zarządzanie ryzykiem kredytowym Bankowości Przedsiębiorstw,
- zarządzanie ryzykiem kredytowym Bankowości Detalicznej,
- zarządzanie należnościami z utratą wartości,
- zarządzanie ryzykiem rynkowym, z uwzględnieniem ryzyka stopy procentowej w księdze bankowej,
- zarządzanie ryzykiem płynności,
- zarządzanie ryzykiem operacyjnym,
- zarządzanie procesem kapitałowym i ryzykiem modeli,
- walidacje modeli
- wsparcie zarządzania ryzykiem w wyżej wymienionych obszarach, w tym w ramach funkcji kontrolnych,
- proces całościowej i ciągłej oceny ryzyka kredytowego (Fundamentalna Ocena Ryzyka Kredytowego).

Menedżerowie z Sektora Zarządzania Ryzykiem i jednostek biznesowych są odpowiedzialni za ustalanie i wdrażanie polityki i praktyki zarządzania ryzykiem w odpowiednich jednostkach biznesowych, nadzór nad ryzykiem w tych jednostkach oraz reagowanie na potrzeby i problemy w nich występujące.

Zarządzanie ryzykiem w Grupie wspierane jest przez szereg systemów informatycznych w zakresie:

- oceny ryzyka kredytowego klienta i ekspozycji;
- pomiaru, raportowania i monitoringu ryzyka kredytowego, rynkowego i operacyjnego;
- monitorowania i raportowania zabezpieczeń;
- kalkulacji i raportowania odpisów z tytułu utraty wartości.

Istotne rodzaje ryzyka

Grupa zarządza wszystkimi istotnymi rodzajami ryzyka, wynikającymi z realizacji przyjętej strategii biznesowej. W ramach procesu identyfikacji istotnych rodzajów ryzyka w 2016 roku Zarząd Banku uznał za istotne następujące rodzaje ryzyka:

- Ryzyko kredytowe i ryzyko kredytowe kontrahenta,
- Ryzyko płynności,
- Ryzyko rynkowe w księdze handlowej,
- Ryzyko stopy procentowej w księdze bankowej,
- Ryzyko operacyjne,
- Ryzyko braku zgodności.

Bank monitoruje wszystkie powyższe rodzaje ryzyka. Z uwagi na charakterystykę portfela, w niniejszym rozdziale zostaną przedstawione zasady związane z procesem monitorowania ryzyka kredytowego (w tym ryzyka kontrahenta i koncentracji), operacyjnego, płynności, rynkowego w księdze handlowej i stopy procentowej księgi bankowej.

Ryzyko kredytowe, obejmujące również ryzyko kredytowe kontrahenta, wynika z zaangażowania kredytowego lub związanego z zawieraniem i rozliczaniem niżej wymienionych transakcji, i jest to ewentualność wystąpienia strat finansowych w wyniku niedopełnienia zobowiązań finansowych lub umownych przez kredytobiorcę lub kontrahenta. Ryzyko kredytowe jest elementem wielu aspektów działalności Grupy, zwanych dalej produktami, takich, jak:

- kredyty i pożyczki;
- transakcje walutowe oraz na instrumentach pochodnych;
- transakcje na papierach wartościowych;
- finansowanie i obsługa rozliczeń, w tym handlowych (krajowych i zagranicznych);
- transakcje, w których Grupa występuje w charakterze pośrednika wobec klientów lub innych osób trzecich.

Zasady opisane w sekcji „Ryzyko kredytowe” niniejszego dokumentu dotyczą różnych rodzajów ekspozycji, które zostały zdefiniowane w odpowiednich Politykach Kredytowych Grupy.

Dodatkowo w ramach systemu zarządzania ryzykiem kredytowym Grupa stosuje zasady ograniczania ryzyka kredytowego (w tym poprzez przyjmowanie zabezpieczeń, ograniczając związane z tym **ryzyko rezydualne**) oraz zarządza **ryzykiem koncentracji** przy uwzględnieniu istotnych czynników koncentracji.

Ryzyko płynności to ryzyko, że Grupa może być niezdolna do wypełnienia w określonym terminie swoich zobowiązań finansowych wobec klienta, kredytodawcy lub inwestora. Pomiar ryzyka płynności prowadzony zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, a w szczególności z ustawą Prawo bankowe, opiera się o standardy wyznaczone przez regulatora (regulacyjne miary płynności) oraz o wewnętrzne miary ułatwiające zarządzanie tym ryzykiem.

Ryzyko rynkowe to ryzyko utraty zysków wskutek zmian stóp procentowych, kursów wymiany walut i cen towarów oraz ich wahań. Ryzyko rynkowe jest związane z portfelem bankowym oraz handlowym. Pomiar ryzyka rynkowego jest

prowadzony zgodnie z ustalonymi standardami w celu zapewnienia spójności pomiarów we wszystkich jednostkach oraz możliwości agregacji ryzyka.

Ryzyko operacyjne należy rozumieć jako możliwość poniesienia strat w wyniku niewłaściwych lub wadliwych procesów wewnętrznych, czynników ludzkich, systemów technicznych lub zdarzeń zewnętrznych. Ryzyko operacyjne obejmuje ryzyko utraty reputacji, związane ze zdarzeniami ryzyka operacyjnego oraz z praktykami biznesowymi oraz rynkowymi. Ryzyko operacyjne obejmuje również ryzyko prawne i ryzyko braku zgodności. Ryzyko operacyjne nie obejmuje ryzyka strategicznego i ryzyka potencjalnych strat wynikających z decyzji związanych z podejmowaniem ryzyka kredytowego, rynkowego, ryzyka płynności lub ryzyka związanego z działalnością ubezpieczeniową.

RYZIKO KREDYTOWE

Głównym celem w zakresie zarządzania ryzykiem kredytowym jest wspieranie długoterminowego planu stabilnego rozwoju portfela kredytowego przy zachowaniu jego odpowiedniej jakości. Służą temu obowiązujące w Grupie regulacje i wdrożone procesy kontrolne.

Zasady polityki zarządzania ryzykiem kredytowym

Za ustalanie zasad Polityki Kredytowej Bankowości Korporacyjnej i Polityki Kredytowej Bankowości Przedsiębiorstw, oraz polityk kredytowych Bankowości Detalicznej, a także pozostałych polityk i procedur, monitorowanie wyników zarządzania ryzykiem kredytowym, bieżącą ocenę ryzyka kredytowego portfela oraz zatwierdzanie indywidualnie znaczących limitów ryzyka kredytowego odpowiedzialne są jednostki zarządzania ryzykiem. Zasady akceptacji ryzyka są dostosowywane do strategii Banku, ogólnego akceptowanego poziomu ryzyka, wyników portfela kredytowego oraz wyników kontroli wewnętrznej.

Zgodnie z charakterem prowadzonej przez Bank działalności, portfel kredytowy został podzielony według metod zarządzania na dwie kategorie:

- ekspozycje kredytowe klientów zarządzanych na bazie klasyfikacji (podejście indywidualne),
- ekspozycje kredytowe klientów zarządzanych na bazie przeterminowania (podejście grupowe).

Kryterium odróżniającym klientów zarządzanych na bazie klasyfikacji (indywidualne podejście) od klientów zarządzanych na bazie przeterminowania (podejście grupowe) jest poziom ekspozycji wobec klienta lub grupy. W szczególnych przypadkach, każda ekspozycja może być oceniana indywidualnie,

W przypadku klientów Bankowości Korporacyjnej i Bankowości Przedsiębiorstw oraz działalności w zakresie bankowości inwestycyjnej w skali całej organizacji, proces kredytowy opiera się na szeregu fundamentalnych zasad, takich jak:

- wspólna odpowiedzialność obszaru biznesu i niezależnych jednostek zarządzania ryzykiem za jakość portfela i procesu kredytowego oraz ponoszone straty kredytowe;
- postępowanie zgodnie z wytycznymi dotyczącymi portfela w celu zapewnienia jego dywersyfikacji i zachowania równowagi pomiędzy ryzykiem i kapitałem;
- wprowadzenie systemu kompetencji kredytowych, który zakłada, iż kompetencje kredytowe mogą być przyznane upoważnionym, przeszkolonym i doświadczonym pracownikom jednostek zarządzania ryzykiem na podstawie ich dotychczasowego doświadczenia zawodowego oraz umiejętności i zdolności oceny ryzyka;
- wymóg podejmowania decyzji kredytowej przez co najmniej dwóch upoważnionych pracowników Banku posiadających stosowne limity kompetencyjne dla wszystkich istotnych ekspozycji;
- uzależnienie wymaganego szczebla akceptacji od ponoszonego ryzyka – ekspozycje związane z większym ryzykiem (uwzględniając wielkość i poziom ryzyka) wymagają zatwierdzenia na wyższym szczeblu decyzyjnym;
- stosowanie zróżnicowanych i adekwatnych standardów oceny ryzyka do każdego kredytobiorcy i zaangażowania, w tym w ramach działań naprawczych;
- określenie ratingu ryzyka dla każdego dłużnika i ekspozycji w spójnym procesie ratingowym w oparciu m.in. o wyniki modeli ratingowych lub scoringowych;
- okresowe monitorowanie wyników z działalności klientów oraz identyfikowanie negatywnych zmian w ich sytuacji, które wymagają podjęcia natychmiastowych działań klasyfikujących należność lub działań naprawczych;
- wymóg zatwierdzania odstępstw od zasad Polityki Kredytowej na wyższych szczeblach organizacyjnych, w celu zapewnienia kontroli realizacji jej zasad przez kierownictwo wyższego szczebla, z zachowaniem zgodności z wewnętrznymi aktami normatywnymi obowiązującymi w Banku, przepisami prawa powszechnie obowiązującymi oraz regulacjami wydawanymi przez właściwych regulatorów.

W Sektorze Bankowości Detalicznej (SBD) Grupa posiada zatwierdzone przez Zarząd polityki kredytowe dla poszczególnych produktów kredytowych oferowanych przez SBD.

Ryzyko kredytowe w tym obszarze zarządzane jest przy pomocy:

- szczegółowych polityk kredytowych określających zasady badania zdolności kredytowej i wiarygodności kredytowej;
- systemu przyznawania kompetencji kredytowych oraz niezależnego nadzorowania jakości pracy analityków kredytowych;
- systemu monitorowania jakości narzędzi informatycznych wspomagających analizę zdolności i wiarygodności kredytowej;

- systemu pomiaru i kontroli ryzyka w portfelach kredytowych, na które składają się m.in: szczegółowy system informacji zarządczej o jakości portfela kredytowego oraz czynności windykacyjnych, identyfikacja ekspozycji z utratą wartości, monitorowanie przeterminowań, monitorowanie benchmarków itp., zatwierdzonych przez Zarząd limitów wewnętrznych określających parametry portfela kredytowego;
- zatwierdzonych przez Zarząd zasad polityki windykacyjnej oraz politykę ochrony przed nadużyciami oraz politykę autoryzacji transakcji dokonanych na kartach kredytowych i debetowych;
- sprawozdań, informacji na temat jakości portfela kredytowego na Komitecie ds. Ryzyka Sektora Bankowości Detalicznej, Komitecie Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem oraz Komitecie ds. Ryzyka i Kapitału przy Radzie Nadzorczej;
- zasad przeprowadzania testów warunków skrajnych;
- monitoringu działania modeli scoringowych oraz pomiaru i identyfikacji ekspozycji z utratą wartości;
- monitoringu zachowań klientów Banku w Biurze Informacji Kredytowej (BIK);
- polityki wyceny zabezpieczeń kredytów zabezpieczonych hipotecznie oferowanych przez SBD.

Każdy portfel jest poddawany minimum raz w roku testom warunków skrajnych.

Ocena i pomiar ryzyka kredytowego

Grupa stosuje spójną metodykę ratingową w stosunku do całego portfela kredytów w Bankowości Korporacyjnej i Bankowości Przedsiębiorstw, co ułatwia porównanie zaangażowania kredytowego w ramach wszystkich sektorów działalności, regionów geograficznych i produktów.

Rating ryzyka dłużnika i rating limitu dłużnika są elementami oceny ryzyka kredytowego związanego z udzielonymi produktami. Rating ryzyka dłużnika odzwierciedla szacunkowe prawdopodobieństwo niewywiązania się przez dłużnika ze zobowiązania w ciągu 1 roku i jest obliczany zazwyczaj przy wykorzystaniu modeli statystycznych, ocen zewnętrznych agencji ratingowych lub modeli scoringowych.

Rating limitu dłużnika, jako miara oceny ryzyka w horyzoncie średnio i długoterminowym, uwzględnia również w ocenie szczegółowe parametry jakościowe, uwzględniające między innymi: cykliczność branży, jakość zarządu, strategię, ryzyko niekorzystnych zmian regulacyjnych, jawność i jakość procesów kontroli.

Do każdego limitu kredytowego jest przypisany rating ryzyka limitu, który uwzględnia rating ryzyka dłużnika i parametry transakcji, np. zabezpieczenie prawne, pomniejszające straty poniesione w wyniku niewykonania zobowiązania bądź rodzaj produktu. W ten sposób rating ryzyka limitu określa potencjalną oczekiwaną stratę z tytułu transakcji.

Pomiar ryzyka kredytowego jest dokonywany na wielu poziomach, w tym:

- na poziomie limitu, który może obejmować jeden lub więcej kontraktów, dyspozycji lub transakcji;
- na poziomie dłużnika, w przypadku przyznania dłużnikowi kilku limitów gdy można ocenić ryzyko braku spłaty zobowiązań przez dłużnika;
- na poziomie grupy dłużników powiązanych kapitałowo lub organizacyjnie;
- na poziomie portfela, przy czym rating ryzyka portfela jest obliczany jako średnia indywidualnych ratingów ekspozycji ważonych wielkością ekspozycji.

W przypadku kwoty zaangażowania metody pomiaru rozpoczynają się od tych najprostszych, takich jak wartość aktywów, a kończą na skomplikowanych, takich jak ocena potencjalnych kosztów zastąpienia aktywa przy transakcji na instrumentach pochodnych. Procesy zastosowane do pomiarów także są różne, począwszy od prostego obliczania sald, a skończywszy na złożonej wielokrotnej symulacji. Na przykład w odniesieniu do zaangażowań wynikających z ryzyka kredytowego kontrahenta (przedzoliczeniowego) Bank na potrzeby zarządzania ryzykiem stosuje miarę PSE (Pre-Settlement Exposure - Zaangażowanie Przedzoliczeniowe), odzwierciedlającą przyszłą potencjalną ekspozycję danego kontrahenta. PSE odzwierciedla maksymalne oczekiwane zaangażowanie kontrahenta w trakcie trwania transakcji (lub portfela transakcji) przy określonym poziomie ufności w zależności od rozkładów czynników rynkowych decydujących o wartości poszczególnych transakcji w portfelu klienta. Przy braku wystarczającej ilości danych dla symulacji wartości portfela transakcji stosowane są bardziej uproszczone metody, podobnie jak w przypadku pomiaru zaangażowania dla celów rachunku kapitałowego.

W zakresie detalicznych ekspozycji kredytowych Grupa wykorzystuje modele oceny punktowej, opracowane na podstawie historii zachowania własnych klientów. Modele te analizują zachowanie klienta w Biurze Informacji Kredytowej oraz cechy demograficzne klientów. Jakość działania modeli scoringowych podlega ocenie bieżącej oraz monitorowaniu rocznemu. W jej wyniku wprowadzane są zmiany w modelu lub polityce kredytowej.

Pomiar ryzyka kredytowego portfela detalicznego opiera się o dedykowane modele scoringowe oraz techniki raportowania obejmujące analizę wskaźników dotyczących nowych klientów oraz istniejących portfeli bez utraty wartości i z utratą wartości.

Skuteczność modeli scoringowych stosowanych w procesie oceny ryzyka jest regularnie monitorowana za pomocą raportów badających stabilność populacji, raportów KS (Kolmogorowa-Smirnowa) i sprawozdań dotyczących jakości portfela (wskaźniki przeterminowań i strat). Każdy model scoringowy podlega corocznej walidacji.

Monitoring ryzyka kredytowego

Za monitorowanie prawdopodobieństwa niewywiązania się z zobowiązań przez dłużnika odpowiedzialne są jednostki zarządzania ryzykiem, przy wsparciu jednostek biznesowych odpowiedzialnych za współpracę z klientem.

Monitorowanie i zarządzanie ekspozycją na ryzyko kredytowe jest dokonywane na dwóch poziomach: (a) na poziomie klienta lub dłużnika, (b) na poziomie portfela.

Monitorowanie i zarządzanie ekspozycją na poziomie klienta odbywa się m.in. poprzez okresowe raporty kontrolne, proces wczesnego ostrzegania, okresowe analizy sytuacji klienta.

Monitorowanie wyników portfela i identyfikowanie trendów w portfelu realizowane jest przy pomocy regularnej informacji zarządczej i raportów kontrolnych, które umożliwiają także aktywne reagowanie w przypadku niepokojących sygnałów lub trendów.

Oprócz analizy raportów informacji zarządczej menedżerowie ryzyka prowadzą regularne spotkania dotyczące portfela z udziałem przedstawicieli jednostek biznesowych, w celu dokonania przeglądu potencjalnych transakcji i przeanalizowania kwestii kredytowych.

W Sektorze Bankowości Detalicznej monitoringowi podlegają modele ocen scoringowych, pomiaru utraty wartości, poziom przeterminowań, efektywność działań windykacyjnych, limity wewnętrzne, zachowania klientów w BIK, benchmarki itp.

Ograniczanie ryzyka

Ograniczanie ryzyka kredytowego w ramach określonego apetytu na ryzyko jest stałym i kluczowym elementem procesu zarządzania ryzykiem w Grupie. Jest ono prowadzone poprzez:

- selekcję klientów i zatwierdzanie kredytów:
  - wyznaczanie rynku docelowego oraz kryteriów doboru klientów,
  - wyznaczanie maksymalnych, dopuszczalnych limitów zaangażowania kredytowego poprzez limity dla określonych ratingów ryzyka lub poprzez kryteria akceptacji ryzyka,
  - ustanowienie i monitorowanie odpowiednich limitów w celu ograniczenia ryzyka koncentracji zaangażowań,
  - wyznaczanie i utrzymywanie wysokich standardów analizy informacji o kredytobiorcy (due diligence),
  - ustanawianie standardów w zakresie procesu kredytowego, w celu zapewnienia spójnego podejścia do danych segmentów,
  - stosowanie standardów dokumentacji,
- stosowanie zabezpieczeń w celu ograniczenia ryzyka i zarządzanie ryzykiem rezydualnym:
  - określanie akceptowalnych zabezpieczeń oraz ich klasyfikacja ze względu na możliwość odzysku w przypadku egzekucji,
  - ustanawianie zabezpieczeń w odpowiedniej formie prawnej (standardy dokumentacji),
  - określanie oczekiwanej struktury zabezpieczeń lub relacji wartości kredytu do wartości zabezpieczenia,
  - wycena rzeczowych zabezpieczeń przez dedykowane i wyspecjalizowane służby w Banku z wykorzystaniem wycen zewnętrznych, tam gdzie zachodzi taka potrzeba,
- monitorowanie ekspozycji kredytowych i system wczesnego ostrzegania:
  - monitorowanie ekspozycji kredytowych i stosowanie systemu wczesnego ostrzegania,
  - regularne przeglądy portfela zapewniające identyfikację niekorzystnych tendencji i koncentracji,
  - aktywne zarządzanie portfelem poprzez wdrażanie odpowiednich zmian w strategii kredytowej w oparciu o przeglądy portfela lub testy warunków skrajnych.

Polityka stosowania zabezpieczeń

Poza ogólnymi zasadami ograniczania ryzyka kredytowego Grupa posiada zdefiniowane zasady, specyficzne dla obszaru korporacyjnego i detalicznego, przyjmowania, oceny, ustanawiania i monitorowania różnych rodzajów zabezpieczeń, w tym gwarancji, poręczeń i podobnych instrumentów wsparcia (zwanymi dalej łącznie: zabezpieczeniami). Zasady te służą minimalizowaniu ryzyka rezydualnego związanego z przyjmowaniem zabezpieczeń.

Dodatkowym czynnikiem ograniczającym to ryzyko jest fakt, że w odniesieniu do finansowania przedsiębiorstw i osób prowadzących działalność gospodarczą podstawowym źródłem spłaty wierzytelności Grupy są przychody z bieżącej działalności klientów, będące kluczowym elementem oceny zdolności kredytowej potencjalnych kredytobiorców.

W celu zdywersyfikowania ryzyka związanego z zabezpieczeniami Grupa przyjmuje różne rodzaje zabezpieczeń:

- w obszarze Bankowości Detalicznej są to przede wszystkim nieruchomości mieszkalne,
- w obszarze Bankowości Korporacyjnej i Bankowości Przedsiębiorstw przyjmowane są przede wszystkim:
  - gwarancje i poręczenia,
  - zabezpieczenia gotówkowe,
  - papiery wartościowe,
  - należności,
  - zapasy,
  - nieruchomości,
  - maszyny i urządzenia (w tym pojazdy mechaniczne).

Szczegółowe procedury określające rodzaje akceptowanych przez Grupę zabezpieczeń, zasady ich ustanowienia i określania ich wartości oraz wydzielenie specjalistycznej jednostki ryzyka odpowiedzialnej za proces zarządzania zabezpieczeniami pozwoliło na wypracowanie odpowiednich standardów dla tego procesu, obejmujących m.in.:

- kryteria akceptacji i wyceny zabezpieczeń,
- standardy dokumentacji,
- zasady oraz częstotliwość monitoringu i aktualizacji wartości zabezpieczeń (w tym inspekcji),

Ponadto w regulacjach kredytowych Bankowości Przedsiębiorstw określone są takie parametry jak:

- wymagana struktura zabezpieczeń dla poszczególnych rodzajów wierzytelności kredytowych,
- relacje wartości kredytu do wartości zabezpieczenia dla poszczególnych typów zabezpieczeń,
- pożądana struktura poszczególnych rodzajów zabezpieczeń w portfelu wierzytelności kredytowych.

Grupa okresowo kontroluje, czy bieżąca struktura portfela zabezpieczeń w Bankowości Przedsiębiorstw jest zgodna z założeniami oraz czy wartość zabezpieczeń jest wystarczająca.

W ramach Bankowości Korporacyjnej oczekiwana wartości kredytu do wartości zabezpieczenia określana jest każdorazowo w decyzji kredytowej. Relacja ta jest również przedmiotem okresowej kontroli/monitorowania.

Podstawowym zabezpieczeniem w przypadku Sektora Bankowości Detalicznej jest wpis w księdze wieczystej uzyskiwany dla kredytów zabezpieczonych hipotecznie. Grupa stosuje również ubezpieczenie pomostowe chroniące od ryzyka zaprzestania obsługi zadłużenia przez dłużnika w okresie od wypłaty kredytu do ustanowienia zabezpieczenia w postaci wpisu w księdze wieczystej.

Ocena wartości zabezpieczenia dokonywana jest każdorazowo na podstawie operatu szacunkowego nieruchomości, zleconego przez Grupę. Operaty szacunkowe są weryfikowane przez niezależny zespół wycen, zgodnie z wytycznymi w zakresie wycen nieruchomości stanowiących zabezpieczenie kredytów na nieruchomości dla Klientów Indywidualnych Sektora Bankowości Detalicznej. Jakość pracy zespołu wycen podlega monitorowaniu.

W Grupie na dzień 31 grudnia 2016 roku finansowy efekt uwzględnienia odzysku z przyjętych zabezpieczeń dla należności od klientów z rozpoznaną utratą wartości w analizie indywidualnej wyniósł 50 744 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 42 387 tys. zł). Jest to kwota, o którą poziom wymaganych odpisów z tytułu utraty wartości przypisanych do tego portfela byłby wyższy, gdyby przy szacowaniu odpisu nie zostały uwzględnione przepływy z tych zabezpieczeń.

Koncentracja zaangażowania

W celu zapobiegania niekorzystnym zdarzeniom wynikającym z nadmiernej koncentracji, Bank ogranicza ryzyko koncentracji ustanawiając limity wynikające z przepisów zewnętrznych oraz norm koncentracji przyjętych wewnętrznie, tak, aby zapewnić odpowiednie rozproszenie ryzyka w portfelu. Bank ustanawia Ogólne i Szczegółowe limity ograniczające ryzyko koncentracji kredytowej, adekwatnie do zaakceptowanego apetytu na ryzyko Banku i strategii biznesowej.

W ramach zarządzania ryzykiem kredytowym Grupa określa limity koncentracji zaangażowań w odniesieniu do maksymalnej sumy ekspozycji (według wewnętrznej sprawozdawczości):

- wobec jednego podmiotu (zaangażowania wobec pojedynczej izby rozliczeniowej - CCP na poziom ponoszonego ryzyka koncentracji) lub grupy podmiotów powiązanych,
- w ramach branż według wewnętrznej klasyfikacji Grupy,
- wobec podmiotów z tego samego regionu geograficznego (poziom kraju kraju - ryzyko koncentracji geograficznej),
- w walutach obcych,
- z tytułu transakcji generujących ryzyko kredytowe kontrahenta (przedrozliczeniowe),
- z tytułu zaangażowań zabezpieczonych,
- z tytułu detalicznych ekspozycji kredytowych Pionu Ryzyka Bankowości Detalicznej,
- wobec podmiotów należących do Grupy kapitałowej Banku,
- dla poszczególnych produktów i walut.

W ramach zarządzania ekspozycjami wobec dłużników Grupa monitoruje również limity określone ustawą Prawo Bankowe i innymi Uchwałami nadzorczymi oraz zapewnia ich przestrzeganie, w tym wyznaczenie dodatkowego wymogu kapitałowego z tytułu tych ekspozycji w razie potrzeby.

W obszarze koncentracji zabezpieczeń, zgodnie z Rekomendacją S, są ustanowione i kontrolowane odpowiednie limity zaangażowań zabezpieczonych hipotecznie.

Poza monitorowaniem aktualnych poziomów koncentracji w odniesieniu do ustanowionych limitów, Bank okresowo monitoruje również potencjalną koncentrację wynikającą z zaangażowań pośrednich – jednak ze względu na charakterystykę portfela Banku nie zostały wyznaczone limity dla tego rodzaju koncentracji.

Ryzyko koncentracji zaangażowania wobec dłużnika

Grupa dąży do ograniczenia koncentracji zaangażowania wobec pojedynczych klientów lub klientów powiązanych. Według danych z dnia 31 grudnia 2016 roku zaangażowanie Grupy w transakcje z grupami klientów, dotyczące portfela bankowego, wobec których łączne zaangażowanie przekracza 10% funduszy własnych Grupy (zdefiniowanych w dalszej części sprawozdania), wynosi 7 221 065 tys. zł, czyli 151% tych funduszy (31 grudnia 2015 roku: 6 199 373 tys. zł, tj. 130%). W 2016 roku jak i w 2015 roku Grupa spełniała przepisy dotyczące limitów koncentracji zaangażowań.

Koncentracja zaangażowań wobec poszczególnych największych niebankowych kredytobiorców Grupy:

w tys. zł	31.12.2016			31.12.2015		
	Zaangażowanie bilansowe*	Zaangażowanie z tytułu udzielonych zobowiązań finansowych i gwarancyjnych	Łączne zaangażowanie	Zaangażowanie bilansowe*	Zaangażowanie z tytułu udzielonych zobowiązań finansowych i gwarancyjnych	Łączne zaangażowanie
KLIENT 1	564 798	500 185	1 064 983	360 285	700 722	1 061 007
KLIENT 2	1 000 000	-	1 000 000	-	-	-
GRUPA 3	115 751	763 725	879 476	120 987	791 637	912 624
KLIENT 4	316 900	433 100	750 000	500 000	250 000	750 000
GRUPA 5	14	641 332	641 346	125 146	502 862	628 008
GRUPA 6	396 000	205 445	601 445	3	601 358	601 361
KLIENT 7	600 000	-	600 000	700 000	-	700 000
GRUPA 8	431 855	156 716	588 571	447 882	84 545	532 427
GRUPA 9	531 149	53 370	584 519	158 540	55 057	213 597
GRUPA 10	187 415	323 310	510 725	200 692	173 763	374 455
GRUPA 11	-	-	-	419 442	94 426	513 868
KLIENT 12	-	-	-	-	500 078	500 078
KLIENT 13	-	-	-	450 000	-	450 000
Razem	4 143 882	3 077 183	7 221 065	3 482 977	3 754 448	7 237 425

* Nie obejmuje zaangażowania z tytułu posiadanych akcji i innych papierów wartościowych.

Limity maksymalnego zaangażowania Grupy określa Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r.- Prawo bankowe oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 („Rozporządzenia nr 575/2013”). Przy zachowaniu warunków określonych przepisami Rozporządzenia nr 575/2013 dopuszcza się utrzymywanie przez Bank przekroczenia limitów koncentracji wierzytelności ponad limity określone w art. 71 ustawy – Prawo bankowe wyłącznie w zakresie wierzytelności wynikających z operacji zaliczanych do portfela handlowego. Fundusze własne dla celów wyznaczania limitów zaangażowania określonych w ustawie Prawo Bankowe ustalone zostały zgodnie z Rozporządzeniem nr 575/2013.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku Grupa posiadała zaangażowanie wobec jednego podmiotu przekraczające ustawowe limity koncentracji zaangażowań. Przekroczenie limitu dotyczyło zaangażowania wynikającego z transakcji zaliczanych do portfela handlowego. Z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań wyznaczony został dodatkowy wymóg kapitałowy, który włączony został do rachunku całkowitego wymogu kapitałowego na dzień 31 grudnia 2016 roku.

Ryzyko koncentracji zaangażowania wobec branży*

Ze względu na duże zróżnicowanie klientów reprezentujących poszczególne sektory gospodarki w poniższej tabeli przedstawiono zagregowane dane dotyczące zaangażowań (brutto) Banku w branży gospodarki.

Branża gospodarki według PKD	31.12.2016		31.12.2015	
	w tys. zł	w %	w tys. zł	w %
Handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	4 122 906	17,3%	4 416 137	17,8%
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	2 526 268	10,6%	2 661 946	10,7%
Finansowa działalność usługowa, z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszy emerytalnych	2 492 605	10,5%	1 842 100	7,4%
Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	1 313 366	5,5%	1 413 278	5,7%
Produkcja artykułów spożywczych	1 169 614	4,9%	1 290 045	5,2%
Górnictwo rud metali	1 064 982	4,5%	1 061 007	4,3%
Wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej	936 473	3,9%	848 866	3,4%
Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	615 380	2,6%	689 814	2,8%
Produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych	600 599	2,5%	229 606	0,9%
Telekomunikacja	595 110	2,5%	438 956	1,8%
„10” branż gospodarki	15 437 303	64,8%	14 891 755	60,1%
Pozostałe branże	8 380 065	35,2%	9 899 053	39,9%
Razem	23 817 368	100,0%	24 790 808	100,0%

* Zaangażowanie bilansowe i pozabilansowe brutto wobec klientów instytucjonalnych (w tym banków).

Należności brutto od klientów i banków w podziale na typ prowadzonej działalności

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Należności brutto od podmiotów gospodarczych i banków		
finansowa	2 264 443	2 713 279
produkcyjna	4 395 330	4 323 731
usługowa	4 411 674	1 034 349
pozostała	2 242 082	5 811 926
	13 313 529	13 883 285
Należności brutto od klientów indywidualnych	6 697 209	6 436 445
	(patrz nota 18, 24)	
	20 010 738	20 319 730

Zarządzanie ekspozycjami z rozpoznaną utratą wartości

Ekspozycje dla których zidentyfikowana została utrata wartości lub istnieje zagrożenie utraty wartości, są zarządzane przez wyspecjalizowaną jednostkę w ramach Sektora Zarządzania Ryzykiem. W zależności od sytuacji ekonomicznej lub prawnej, są podejmowane wobec nich działania naprawcze bądź windykacyjne przewidziane przepisami prawa.

Grupa uznaje, że bilansowa ekspozycja kredytowa utraciła wartość, zaś strata z tytułu utraty wartości została poniesiona, gdy spełnione zostały dwa warunki:

- istnieją obiektywne dowody (przesłanki) utraty wartości wynikające z jednego lub więcej zdarzeń, mających miejsce po początkowym ujęciu bilansowej ekspozycji kredytowej w księgach rachunkowych; a
- zdarzenie (lub zdarzenia) powodujące stratę ma wpływ na oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne, wynikające z bilansowej ekspozycji kredytowej lub grupy bilansowych ekspozycji kredytowych, których wiarygodne oszacowanie jest możliwe.

Grupa identyfikuje następujące zdarzenia/przesłanki, których następstwem może być utrata wartości ekspozycji bilansowych:

- pojawienie się istotnych trudności finansowych dłużnika,
- niedotrzymywanie warunków umowy, np. opóźnienia w spłacie rat kapitałowych lub odsetkowych,
- pojawienie się przyczyn ekonomicznych lub prawnych związanych z trudnościami finansowymi kredytobiorcy wraz z wyrażeniem zgody przez Bank na warunki finansowe wobec kredytobiorcy, których kredytodawca nie brałby pod uwagę w innym przypadku,
- wysokie prawdopodobieństwo upadłości klienta lub uzyskanie informacji o wszczęciu postępowania upadłościowego,
- krajowa lub lokalna sytuacja gospodarcza, która może mieć związek z niespłaceniem ekspozycji,
- opóźnienie w spłacie powyżej 60 dni,
- znaczące pogorszenie oceny ratingowej klienta,
- wniosek Banku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego wobec klienta,
- obniżenie ratingu kontrahenta przez uznaną i akceptowaną przez Bank zewnętrzną instytucję oceny wiarygodności kredytowej,

oraz inne zdarzenia, które mogą mieć negatywny wpływ na możliwe do oceny przyszłe przepływy gotówkowe wynikające z bilansowej ekspozycji kredytowej.

Dla klientów ocenianych na podstawie zaległości obiektywnym dowodem utraty wartości ekspozycji kredytowych jest przede wszystkim przekroczenie określonych progów dni zaległości.

Kadra zarządzająca ryzykiem kredytowym regularnie ocenia adekwatność ustanowionych odpisów na ekspozycjach z rozpoznaną utratą wartości.

Klienci zarządzani na bazie klasyfikacji (oceniani indywidualnie)

Utrata wartości jest określana przez szacowanie straty na ekspozycji, odrębnie dla każdej ekspozycji, uwzględniając:

- łączne zaangażowanie klienta,
- szanse do utrzymania się na rynku modelu biznesowego klienta i zdolność do pomyślnego rozwiązania problemów finansowych,
- generowanie przepływów pieniężnych wystarczających do obsługi zobowiązań,
- kwoty i terminy oczekiwanych spłat należności,
- prawdopodobieństwo realizacji udzielonych zobowiązań warunkowych,
- możliwa do odzyskania wartość zabezpieczenia i prawdopodobieństwo udanego przejęcia zabezpieczenia (z uwzględnieniem wszystkich ryzyk prawnych oraz kosztów utrzymywania zabezpieczenia do momentu zbycia),

- oczekiwane wpływy środków z tytułu prowadzonego postępowania egzekucyjnego, upadłościowego lub likwidacji,
- oszacowane prawdopodobne koszty związane z dochodzeniem zaległych płatności,
- w niektórych przypadkach również cena rynkowa wierzytelności.

Poziom odpisów na znaczących ekspozycjach zarządzanych na bazie klasyfikacji jest przeglądany miesięcznie. Przegląd obejmuje posiadane zabezpieczenia oraz weryfikację dokonanych i oczekiwanych spłat.

Klienci zarządzani na bazie dni zaległości (oceniani portfelowo)

Dla ekspozycji, które nie są uznane za znaczące, utrata wartości jest obliczana na bazie portfelowej, zasadniczo w oparciu o zaległości w spłacie. Stosowane jest podejście sformalizowane, które przypisuje progresywnie tym wyższy odpis, im dłużej klient zalega ze spłatą kredytu.

W przypadku klientów Sektora Bankowości Detalicznej podstawowym kryterium rozpoznania utraty wartości jest wystąpienie opóźnień w spłacie rat kapitałowo-odsetkowych, minimalnej kwoty do zapłaty, prowizji lub przekroczenia dozwolonego salda. Na potrzeby wyliczenia odpisów z tytułu utraty wartości przyjmuje się, że kryterium to spełnione jest w przypadku wystąpienia opóźnienia w spłacie równego lub przekraczającego 90 dni w momencie wyliczania utraty wartości.

Za dodatkowe przesłanki utraty wartości uznawane są:

- śmierć, trwałe kalectwo lub poważna choroba,
- nadużycie finansowe,
- uzyskanie informacji o wszczęciu postępowania upadłościowego klienta lub ogłoszenie przez klienta upadłości,
- utrata wartości lub zagrożenie utraty wartości zabezpieczenia,
- pobyt klienta w areszcie lub więzieniu,
- częściowe umorzenie kapitału,
- wypowiedzenie umowy,
- wniosek Banku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego wobec klienta.

Poniżej zaprezentowano zestawienie określające maksymalną ekspozycję Grupy na ryzyko kredytowe

<i>w tys. zł</i>	<i>Nota</i>	31.12.2016	31.12.2015
Należności od Banku Centralnego	17	3 587	1 693 132
Należności od banków (brutto)	18	587 264	758 853
Należności od klientów instytucjonalnych (brutto)	24	12 726 265	13 124 432
Należności od klientów indywidualnych (brutto)	24	6 697 209	6 436 445
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	19	2 605 028	4 692 560
Instrumenty pochodne	19	1 167 134	2 267 132
Instrumenty pochodne zabezpieczające	20	12 244	1 795
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	19 072 371	18 351 259
Inne aktywa finansowe	29	219 105	204 430
Zobowiązania warunkowe udzielone	40	16 889 165	18 047 534
		59 979 372	65 577 572

Poniżej został zaprezentowany portfel, pogrupowany na należności klientów ze stwierdzoną utratą oraz należności bez utraty wartości. Zaprezentowano również szczegóły odpisów z tytułu utraty wartości.

Zgodnie z podejściem do zarządzania ryzykiem kredytowym, wyodrębnia się portfel zarządzany na podstawie indywidualnej klasyfikacji (należności oceniane indywidualnie) oraz na podstawie portfelowej klasyfikacji (należności oceniane portfelowo).

Ekspozycje oceniane indywidualnie, bez rozpoznanej utraty wartości klasyfikowane są na podstawie wewnętrznych ratingów ryzyka przyjmujących wartości od 1 do 7, przy czym kategoria ryzyka 1 jest ratingiem najlepszym.

Ekspozycjom ocenianym indywidualnie z rozpoznaną utratą wartości nadawane są ratingi od 8 do 10.

Wewnętrzne ratingi ryzyka są otrzymywane w kompleksowym procesie oceny kredytowej, na który składają się modele i metodyki ratingowe, dodatkowe korekty wynikające m.in. z posiadanego wsparcia i z zabezpieczenia oraz wszelkie inne zdefiniowane procesy stosowane, w celu uzyskania ratingów ryzyka.

Rating ryzyka określa prawdopodobieństwo niewywiązania się przez dłużnika z zobowiązań w okresie jednego roku. Ratingi od 1 do 4- włącznie są traktowane jako odpowiednik ratingów z poziomu inwestycyjnego zewnętrznych agencji oceny wiarygodności kredytowej, co oznacza, że świadczą o niskim bądź średnim poziomie ryzyka kredytowego. Ratingi poniżej 4- świadczą o podwyższonym poziomie ryzyka kredytowego, przy czym rating 7 oznacza wysokie ryzyko kredytowe i niską zdolność do obsługi zobowiązań nawet przy sprzyjających warunkach makroekonomicznych.

Struktura portfela zaangażowań wobec klientów z punktu widzenia ryzyka kredytowego

w tys. zł	31.12.2016			31.12.2015		
	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków
Należności z rozpoznaną utratą wartości						
Należności oceniane indywidualnie						
Wartość brutto	300 772	11 873	-	337 170	11 349	-
Odpisy z tytułu utraty wartości	249 373	6 232	-	290 809	5 523	-
Wartość netto	51 399	5 641	-	46 361	5 826	-
Należności oceniane portfelowo						
Wartość brutto	14 988	305 513	-	23 889	327 216	-
Odpisy z tytułu utraty wartości	9 840	218 241	-	11 203	212 903	-
Wartość netto	5 148	87 272	-	12 686	114 313	-
Należności bez utraty wartości						
wg ratingu ryzyka						
rating ryzyka 1-4-	9 142 799	-	580 651	9 640 258	-	591 378
rating ryzyka +5-6-	3 071 547	-	6 613	2 915 852	-	167 475
rating ryzyka +7 i powyżej	196 159	-	-	207 263	-	-
wg przeterminowania należności						
bez opóźnień w spłacie	-	6 099 137	-	-	5 847 336	-
1-30 dni	-	233 240	-	-	202 475	-
31-90 dni	-	47 446	-	-	48 069	-
Wartość brutto	12 410 505	6 379 823	587 264	12 763 373	6 097 880	758 853
Odpisy z tytułu utraty wartości	19 426	60 309	177	19 478	45 490	1 750
Wartość netto	12 391 079	6 319 514	587 087	12 743 895	6 052 390	757 103
Łączna wartość netto	12 447 626	6 412 427	587 087	12 802 942	6 172 529	757 103

w tys. zł	31.12.2016			31.12.2015		
	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków
Odpisy z tytułu utraty wartości na należności z rozpoznaną utratą wartości						
Odpisy z tytułu utraty wartości na należności oceniane indywidualnie						
	249 373	6 232	-	290 809	5 523	-
Odpisy z tytułu utraty wartości na należności oceniane portfelowo						
	9 840	218 241	-	11 203	212 903	-
Odpis na poniesione niezidentyfikowane straty						
wg ratingu ryzyka						
rating ryzyka 1-4-	3 322	-	88	2 716	-	131
rating ryzyka +5-6-	9 027	-	89	10 124	-	1 619
rating ryzyka +7 i powyżej	7 077	-	-	6 638	-	-
wg przeterminowania należności						
bez opóźnień w spłacie	-	21 992	-	-	16 993	-
1-30 dni	-	15 227	-	-	11 083	-
31-90 dni	-	23 090	-	-	17 414	-
	19 426	60 309	177	19 478	45 490	1 750

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	31.12.2016			31.12.2015		
	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków
Łączne odpisy z tytułu utraty wartości	278 639	284 782	177	321 490	263 916	1 750

Należności od klientów indywidualnych bez utraty wartości i opóźnień w spłacie według historii przeterminowania

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Należności od klientów indywidualnych bez utraty wartości i opóźnień w spłacie, w tym:	6 099 137	5 847 335
należności, które przynajmniej raz przekroczyły 30 dni opóźnienia w spłacie (lecz nie przekroczyły 90)	365 690	344 435
należności, które przynajmniej raz przekroczyły 90 dni opóźnienia w spłacie	5 498	5 824

Należności bez utraty wartości według przeterminowania

w tys. zł	31.12.2016			31.12.2015		
	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków
Należności objęte odpisem na poniesione niezidentyfikowane straty						
Należności nieprzeterminowane	12 396 864	6 099 137	587 264	12 716 875	5 847 335	758 853
Należności przeterminowane, w tym:	13 641	280 686	-	46 498	250 545	-
1-30 dni	6 312	233 240	-	44 897	202 475	-
Wartość brutto	12 410 505	6 379 823	587 264	12 763 373	6 097 880	758 853

Struktura instrumentów pochodnych z punktu widzenia ryzyka kredytowego

w tys. zł	31.12.2016			31.12.2015		
	Transakcje z klientami instytucjonalnymi	Transakcje z klientami indywidualnymi	Transakcje z bankami	Transakcje z klientami instytucjonalnymi	Transakcje z klientami indywidualnymi	Transakcje z bankami
Instrumenty pochodne wg ratingu ryzyka						
rating ryzyka 1-4-	96 107	6 141	1 053 076	157 940	2 176	2 071 473
rating ryzyka +5-6-	14 650	-	8 242	14 696	-	21 581
rating ryzyka +7 i powyżej	1 162	-	-	1 061	-	-
Razem	111 919	6 141	1 061 318	173 697	2 176	2 093 054

Poniżej zaprezentowano podział ekspozycji w portfelu dłużnych papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu oraz w portfelu dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży według ratingów agencji Fitch.

w tys. zł	31.12.2016		31.12.2015	
	Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży
Rating emitenta agencji Fitch				
A (w tym: od A do AAA)	2 605 028	19 072 371	4 330 816	18 351 259
BBB+	-	-	361 744	-
Razem	2 605 028	19 072 371	4 692 560	18 351 259

Inne aktywa finansowe w kwocie 219 105 tys. zł na koniec 2016 roku (204 430 tys. zł na koniec 2015 roku) obejmują należności z opóźnieniem w spłacie przekraczającym 90 dni w wysokości 1 709 tys. zł (1 824 tys. zł na koniec 2015 roku).

Struktura zobowiązań warunkowych udzielonych z punktu widzenia ryzyka kredytowego

w tys. zł	31.12.2016		31.12.2015	
	Zobowiązania wobec klientów instytucjonalnych	Zobowiązania wobec banków	Zobowiązania wobec klientów instytucjonalnych	Zobowiązania wobec banków
Zobowiązania warunkowe udzielone wg ratingu ryzyka				
rating ryzyka 1-4-	7 701 340	276 957	9 737 033	260 594
rating ryzyka +5-6-	2 828 993	9 024	2 342 319	5 531
rating ryzyka +7 i powyżej	33 266	-	117 362	-
Razem	10 563 599	285 981	12 196 714	266 125

Zobowiązania warunkowe udzielone klientom indywidualnym według przeterminowania

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Zobowiązania warunkowe udzielone klientom indywidualnym, w tym:	6 039 585	5 584 695
zobowiązania warunkowe, które przynajmniej raz przekroczyły 30 dni opóźnienia w spłacie (lecz nie przekroczyły 90)	319 995	307 782
zobowiązania warunkowe, które przynajmniej raz przekroczyły 90 dni opóźnienia w spłacie	1 584	1 748

Poziom pokrycia odpisami z tytułu utraty wartości należności Grupy przedstawia poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
Wartość brutto		
Należności z rozpoznaną utratą wartości, z tego:	633 146	699 624
Należności oceniane indywidualnie	312 645	348 519
Należności oceniane portfelowo	320 501	351 105
Należności bez rozpoznanego utraty wartości	19 377 592	19 620 106
Łączna wartość brutto	20 010 738	20 319 730
Odpisy z tytułu utraty wartości		
Należności z rozpoznaną utratą wartości, z tego:	483 686	520 438
Należności oceniane indywidualnie	255 605	296 332
Należności oceniane portfelowo	228 081	224 106
Należności bez rozpoznanego utraty wartości	79 912	66 718
Łączne odpisy z tytułu utraty wartości	563 598	587 156
Wartość netto		
Należności z rozpoznaną utratą wartości, z tego:	149 460	179 186
Należności oceniane indywidualnie	57 040	52 187
Należności oceniane portfelowo	92 420	126 999
Należności bez rozpoznanego utraty wartości	19 297 680	19 553 388
Łączna wartość netto	19 447 140	19 732 574
Wskaźnik pokrycia odpisami z tytułu utraty wartości należności z rozpoznaną utratą wartości	76,4%	74,4%

Praktyki „forbearance”

W Grupie w ramach zarządzania ryzykiem kredytowym identyfikuje się ekspozycje „forborne”. Grupa uwzględnia ekspozycje „forborne” zgodnie z wymaganiami sprawozdawczymi wynikającymi ze Standardów Technicznych EBA/ITS/2013/03.

Grupa jako „forborne” traktuje ekspozycje, które są w procesie restrukturyzacji wymuszonej. Jest to sytuacja, w której dłużnikowi doświadczającemu trudności finansowych Grupa udziela preferencyjnych warunków finansowania (np. na warunkach nierynkowych), które w innej sytuacji nie byłyby rozważane. Grupa poprzez preferencyjne warunki finansowania rozumie sytuacje, w której np. zmodyfikowane oprocentowanie kredytu jest niższe niż umowna wartość oprocentowania sprzed restrukturyzacji i/lub zmodyfikowane oprocentowanie kredytu jest niższe niż oprocentowanie rynkowe dla danego okresu finansowania i ryzyka kredytowego.

Zakres, w którym zmieniane są warunki finansowania, ustalany jest indywidualnie dla każdego dłużnika, którego dotyczy przedmiotowa sytuacja. W szczególności działania takie obejmują:

- przejęcie aktywów,

- udzielenia nowego, zrestrukturyzowanego zaangażowania w celu częściowej lub całkowitej spłaty istniejącego zaangażowania,
- modyfikację warunków istniejącego zaangażowania, w tym zmiany harmonogramu spłat (np. wydłużenie okresu kredytowania), zmiany oprocentowania należności lub sposobu spłaty, lub redukcji kwoty do spłaty (kwoty głównej lub narosłych odsetek).

Proces nadawania ekspozycjom statusu „forborne” jest ściśle związany z procesem zarządzania ryzykiem kredytowym, w tym również z procesem rozpoznawania utraty wartości dla ekspozycji. Zgodnie z definicją wynikiem przejścia ekspozycji do statusu „forborne” jest taka zmiana warunków finansowania, która zmienia strumień wpływów Grupy z tytułu spłaty zaangażowania, w szczególności przejście ekspozycji do stanu „forborne” wiąże się z koniecznością dokonania odpisu w straty części należności. Zgodnie z wdrożonym procesem rozpoznawania utraty wartości, zmiana statusu ekspozycji na „forborne” stanowi dowód utraty wartości i taka ekspozycja znajduje się w portfelu z utratą wartości.

Grupa przyjmuje, że ekspozycje pozostają w statusie „forborne” aż do ich całkowitej spłaty.

Ekspozycje „forborne” są obsługiwane przez wyspecjalizowaną jednostkę, w której funkcjonują udokumentowane procesy zapewniające poprawną identyfikację (ekspozycje „forborne” są oznaczane w systemach księgowych Grupy), księgowanie, wycenę, raportowanie oraz monitorowanie tych ekspozycji. Wartość ekspozycji w statusie „forborne” nie jest istotna, w związku z tym Grupa monitoruje te wielkości zbiorczo, bez uwzględnienia różnych podziałów portfela.

w tys. zł	Wg stanu na dzień	
	31.12.2016	31.12.2015
Należności bez rozpoznanej utraty wartości, w tym:	18 790 328	18 861 253
podmiotów sektora niefinansowego	17 099 400	16 827 402
klientów instytucjonalnych	10 719 577	10 729 522
klientów indywidualnych	6 379 823	6 097 880
Należności z rozpoznaną utratą wartości, w tym:	633 146	699 624
podmiotów sektora niefinansowego	616 010	682 490
klientów instytucjonalnych, w tym:	298 624	343 925
„forborne”	78 766	74 991
klientów indywidualnych, w tym:	317 386	338 565
„forborne”	24 273	31 979
Należności od klientów brutto razem, w tym:	19 423 474	19 560 877
podmiotów sektora niefinansowego	17 715 410	17 509 892
klientów instytucjonalnych, w tym:	11 018 201	11 073 447
„forborne”	78 766	74 991
klientów indywidualnych, w tym:	6 697 209	6 436 445
„forborne”	24 273	31 979
Odpisy z tytułu utraty wartości, w tym:	(563 421)	(585 406)
na należności „forborne”	(56 959)	(62 073)
Należności od klientów netto, razem, w tym:	18 860 053	18 975 471
należności „forborne”	46 080	44 897

Ekspozycje „forborne” (brutto) według długości przeterminowania

w tys. zł	Wg stanu na dzień	
	31.12.2016	31.12.2015
Nieprzeterminowane	49 435	54 634
Przeterminowane, z tego:	53 604	52 336
1-30 dni	2 125	2 635
31-90 dni	6 576	4 565
powyżej 90 dni	44 903	45 136
Łączna wartość brutto	103 039	106 970

RYZYKO PŁYNNOŚCI

Procesy i organizacja zarządzania ryzykiem płynności

Ryzyko płynności jest definiowane jako niebezpieczeństwo niewywiązania się Grupy z wykonania wymagalnych zobowiązań finansowych wobec klientów i kontrahentów.

Celem zarządzania ryzykiem płynności jest terminowe wywiązanie się Grupy z wszystkich zobowiązań wobec swoich

klientów oraz zabezpieczenie środków w celu terminowego rozliczenia wszystkich transakcji na rynku pieniężnym.

Zarządzanie ryzykiem płynności opiera się na:

- obowiązujących przepisach prawa w szczególności ustawie Prawo bankowe,
- wymaganiach polskich instytucji regulacyjnych, a zwłaszcza na uchwałach Komisji Nadzoru Finansowego,
- zasadach ostrożnego i stabilnego zarządzania Bankiem oraz ogólnym poziomie ryzyka zaakceptowanym przez Radę Nadzorczą Banku,

z uwzględnieniem najlepszych praktyk stosowanych na rynku.

Ostateczna odpowiedzialność za przestrzeganie ustalonych poziomów ekspozycji na ryzyko rynkowe w Grupie spoczywa na Zarządzie Banku, natomiast bieżące zarządzanie ryzykiem rynkowym jest prowadzone przez:

- Członka Zarządu – Szefa Sektora Zarządzania Ryzykiem,
- Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami (ALCO),
- Szefa jednostki Ryzyka Rynkowego,
- osoby oddelegowane do zarządzania ryzykiem w jednostkach Grupy.

Zarządzanie płynnością

Celem zarządzania płynnością jest zapewnienie Bankowi i podmiotom Grupy dostępu do środków płynnych, w celu wypełnienia swoich zobowiązań w terminie, także w ekstremalnych, lecz prawdopodobnych sytuacjach kryzysowych.

Grupa analizuje i zarządza ryzykiem płynności w różnych horyzontach czasowych, przy czym rozróżnia się płynność bieżącą, krótko-, średnio- i długoterminową, stosując adekwatne metody pomiaru i limitowania ryzyka.

Zarządzanie płynnością długoterminową należy do zadań ALCO i jest określone w strategii Grupy. Jest ono prowadzone w oparciu o monitorowanie relacji strukturalnych bilansu oraz o regulacyjne miary płynności długookresowej i obejmuje analizę luk płynności, a także możliwości pozyskania w przyszłości wystarczających źródeł finansowania oraz kosztu pozyskania środków w kontekście wpływu na rentowność prowadzonej działalności.

Zarządzanie płynnością średnioterminową, w horyzoncie do 1 roku, należy do zadań ALCO i odbywa się w oparciu o przygotowywany w cyklu rocznym plan finansowania, określający poziomy limitów wewnętrznych oraz przygotowywane przez jednostki biznesowe Grupy plany w zakresie zmiany aktywów i pasywów, opracowywane w ramach planów finansowych na kolejny rok budżetowy.

Zarządzanie płynnością krótkoterminową, w horyzoncie do 3 miesięcy, należy do zadań Pionu Skarbu i odbywa się w oparciu o regulacyjne miary płynności krótkookresowej oraz limity wewnętrzne. Grupa analizuje także poziom płynności w sytuacjach kryzysowych, przyjmując jako warunek konieczny brak ujemnej luki we wszystkich przedziałach czasowych w horyzoncie 3 miesięcy.

Zarządzanie płynnością bieżącą należy do zadań Pionu Skarbu i prowadzone jest w oparciu o rachunki nostro Grupy, w tym w szczególności rachunek rezerwy obowiązkowej w NBP, przy użyciu dostępnych produktów oferowanych przez rynek pieniężny oraz bank centralny.

Zarządzanie płynnością w podmiotach Grupy leży w zakresie zadań zarządów tych spółek przy uwzględnieniu „Zasad zarządzania ryzykiem”. Nadzór nad płynnością podmiotów Grupy sprawuje ALCO.

Plan finansowania i zabezpieczania płynności

Roczny Plan Finansowania i Płynności (Plan) jest przygotowywany dla Grupy przez Szefa Pionu Skarbu. Odpowiada on również za uzyskanie aprobaty ALCO dla tego Planu. Plan powinien obejmować wszystkie istotne elementy dotyczące finansowania i płynności wynikające z planów biznesowych, a w szczególności w obszarze depozytów i kredytów dla klientów, tak jak to zostało określone w budżetach rocznych poszczególnych jednostek biznesowych, a także istotnych zmian otoczenia regulacyjnego oraz sytuacji rynkowej.

Narzędzia zarządzania ryzykiem płynności

Bank dokonuje pomiaru i zarządza ryzykiem płynności poprzez zastosowanie zarówno zewnętrznych miar nadzorczych, jak i miar dodatkowych wypracowanych wewnętrznie.

Wewnętrzne narzędzia zarządzania ryzykiem płynności

W uzupełnieniu do nadzorczych miar płynności Grupa Banku stosuje zestaw narzędzi zarządzania ryzykiem płynności obejmujący:

- analizę luk – MAR/S2,
- scenariusze kryzysowe,
- strukturalne wskaźniki płynności,
- rynkowe czynniki ostrzegawcze,
- znaczące źródła finansowania,
- awaryjny plan finansowania.

Scenariusze kryzysowe

Testy warunków kryzysowych są przeprowadzane w celu zbadania potencjalnego wpływu określonego zdarzenia na bilans Grupy oraz skumulowaną lukę w horyzoncie 12 miesięcy, a także określenia, jakie dodatkowe finansowanie działalności jest konieczne w każdym z określonych scenariuszy. Scenariusze te są przygotowywane przez Pion Skarbu i Ryzyko Rynkowe Banku oraz zatwierdzane przez ALCO.

Grupa przeprowadza testy warunków kryzysowych w cyklu miesięcznym. Scenariusze te zakładają istotne zmiany w podstawowych parametrach finansowania, takie jak:

- koncentracja bazy funduszowej,
- Highly Stressed Market Disruption („S2”) – poważne zakłócenia na rynkach światowych,
- kryzys finansowy na rynku krajowym.

Awaryjny plan finansowania

Pion Skarbu przygotowuje oraz aktualizuje w cyklu rocznym „Plan pozyskania funduszy i utrzymania płynności w sytuacji zagrożenia płynności” (Plan awaryjny), który określa sposób działania Banku w sytuacji kryzysowej, w tym szczególnie w przypadkach zakładanych w scenariuszach kryzysowych i opisanych w „Rocznym planie finansowania i zabezpieczenia płynności”. Awaryjny plan finansowania jest zatwierdzany przez ALCO.

Plan awaryjny określa:

- warunki/symptomy wskazujące na wystąpienie sytuacji kryzysowej,
- kompetencje do podejmowania działań w ramach realizacji planu,
- źródła pozyskania funduszy, a w szczególności zasady utrzymywania portfela aktywów płynnych do użycia w przypadku wystąpienia problemów płynnościowych,
- zasady przeprowadzania sprzedaży aktywów i zmiany struktury bilansu,
- zasady postępowania w celu przywrócenia zaufania klientów do instytucji.

Poniżej przedstawione zostały wielkości skumulowanej urealnionej luki płynności w warunkach stresowych oraz poziom aktywów płynnych na dzień 31 grudnia 2016 roku i 31 grudnia 2015 roku.

Skumulowana urealniona luka płynności na dzień 31 grudnia 2016 roku:

w tys. zł	Do 1 miesiąca	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku	Powyżej 1 roku do 2 lat	Powyżej 2 lat
Aktywa	19 726 589	563 913	417 261	-	24 615 552
Zobowiązania i kapitał własny	7 899 170	4 190 501	64 445	46 014	33 123 185
Luka bilansowa w danym okresie	11 827 419	(3 626 588)	352 816	(46 014)	(8 507 633)
Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych – wpływy	10 159 711	3 370 020	6 341 294	4 169 771	17 095 176
Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych – wypływy	10 123 268	3 346 658	6 365 283	4 227 780	17 276 599
Luka pozabilansowa w danym okresie	36 443	23 362	(23 989)	(58 009)	(181 423)
Potencjalne wykorzystanie przyznaných linii kredytowych	696 104	1 351 335	-	-	(2 047 439)
Luka skumulowana	11 167 758	6 213 197	6 542 024	6 438 001	(203 616)

Skumulowana urealniona luka płynności na dzień 31 grudnia 2015 roku:

w tys. zł	Do 1 miesiąca	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku	Powyżej 1 roku do 2 lat	Powyżej 2 lat
Aktywa	20 838 740	313 024	410 630	196 967	27 747 431
Zobowiązania i kapitał własny	12 603 752	2 682 201	87 424	59 609	34 073 806
Luka bilansowa w danym okresie	8 234 988	(2 369 177)	323 206	137 358	(6 326 375)
Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych – wpływy	17 752 619	6 507 815	8 138 631	4 750 096	10 799 649
Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych – wypływy	17 618 109	6 565 980	8 125 367	4 761 800	10 976 369
Luka pozabilansowa w danym okresie	134 510	(58 165)	13 264	(11 704)	(176 720)
Luka skumulowana	8 369 498	5 942 156	6 278 626	6 404 280	(98 815)

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.
za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2016 roku

Aktywa płynne i skumulowana luka płynności do 1 roku:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015	Zmiana
Aktywa płynne, w tym:	22 190 847	24 951 511	(2 760 664)
rachunek nostro w NBP i stabilna część gotówki	513 448	1 907 692	(1 394 244)
dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	2 605 028	4 692 560	(2 087 532)
dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	19 072 371	18 351 259	721 112
Skumulowana luka płynności do 1 roku	6 542 024	6 278 626	263 398
Wskaźnik pokrycia luki przez aktywa płynne	Pozytywna luka	Pozytywna luka	-

Poniżej przedstawione zostały zobowiązania finansowe Grupy według umownych terminów wymagalności. Prezentowane kwoty nie uwzględniają wpływu stopy efektywnej na wartości zobowiązań z tytułu odsetek.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Nota	Razem	Do 1 miesiąca	Od 1 do 3 miesięcy	Od 3 miesięcy do 1 roku	Od 1 roku do 5 lat	Ponad 5 lat
Zobowiązania wobec banków	30	2 310 743	2 140 203	20 897	34 627	114 977	39
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu							
Zobowiązania z tytułu krótkiej sprzedaży papierów wartościowych	19	208 106	208 106	-	-	-	-
Zobowiązania wobec klientów, z tego:	31	33 936 512	32 905 272	748 865	264 652	17 651	72
Depozyty podmiotów sektora finansowego	31	4 696 126	4 650 565	41 909	3 633	-	19
Depozyty podmiotów sektora niefinansowego	31	29 122 882	28 190 973	689 494	226 188	16 174	53
Pozostałe zobowiązania	31	117 504	63 734	17 462	34 831	1 477	-
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu							
Instrumenty pochodne (rozliczane netto)	19	750 866	27 175	38 182	121 727	365 330	198 452
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	39 897	-	-	-	18 549	21 348
Zobowiązania z tytułu niewykorzystanych linii kredytowych	40	13 331 401	11 333 111	49 282	312 309	1 128 776	507 923
Zobowiązania z tytułu udzielonych gwarancji	40	2 165 812	2 165 812	-	-	-	-
		52 743 337	48 779 679	857 226	733 315	1 645 283	727 834
Instrumenty pochodne rozliczane brutto							
Wpływy		40 526 382	10 536 899	3 070 489	6 175 871	10 721 726	10 021 397
Wywały		40 462 467	10 486 275	3 055 881	6 153 208	10 693 570	10 073 533
		63 915	50 624	14 608	22 663	28 156	(52 136)

Na dzień 31 grudnia 2015 roku

w tys. zł	Nota	Razem	Do 1 miesiąca	Od 1 do 3 miesięcy	Od 3 miesięcy do 1 roku	Od 1 roku do 5 lat	Ponad 5 lat
Zobowiązania wobec banków	30	6 963 564	5 986 217	750 000	69 848	157 468	31
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu							
Zobowiązania z tytułu krótkiej sprzedaży papierów wartościowych	19	988 102	988 102	-	-	-	-
Zobowiązania wobec klientów, z tego:	31	31 586 315	30 689 306	632 011	252 599	12 329	70
Depozyty podmiotów sektora finansowego	31	3 381 143	3 263 116	112 616	4 755	639	17
Depozyty podmiotów sektora niefinansowego	31	27 894 398	27 191 129	483 580	208 016	11 620	53
Pozostałe zobowiązania	31	310 774	235 061	35 815	39 828	70	-
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu							
Instrumenty pochodne (rozliczane netto)	19	1 797 159	63 520	102 212	208 112	955 916	467 399
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	112 383	-	-	-	53 684	58 699
Zobowiązania z tytułu niewykorzystanych linii kredytowych	40	14 618 126	12 272 291	175 606	376 411	1 089 615	704 203
Zobowiązania z tytułu udzielonych gwarancji	40	2 131 008	2 131 008	-	-	-	-
		58 196 657	52 130 444	1 659 829	906 970	2 269 012	1 230 402
Instrumenty pochodne rozliczane brutto							
Wpływy		47 262 699	17 657 248	6 433 442	8 035 146	10 778 834	4 358 029

w tys. zł	Nota	Razem	Do 1 miesiąca	Od 1 do 3 miesiący	Od 3 miesięcy do 1 roku	Od 1 roku do 5 lat	Ponad 5 lat
Wpływy		47 181 855	17 544 078	6 418 020	8 076 504	10 768 844	4 374 409
		80 844	113 170	15 422	(41 358)	9 990	(16 380)

RYZIKO RYNKOWE

Procesy i organizacja zarządzania ryzykiem rynkowym

Ryzyko rynkowe określane jest jako ryzyko negatywnego wpływu na wynik finansowy oraz wartość funduszy własnych Grupy zmiany rynkowych stóp procentowych, kursów walutowych, kursów akcji, cen towarów oraz wszelkich parametrów zmienności tych stóp, kursów i cen.

Celem zarządzania ryzykiem rynkowym jest zapewnienie, że rozmiary ponoszonego ryzyka w ramach Grupy odpowiadają poziomowi akceptowalnemu przez akcjonariuszy oraz instytucje nadzoru bankowego, a także zapewnienie, że wszystkie ekspozycje na ryzyko rynkowe są właściwie odzwierciedlone w kalkulowanych miarach ryzyka przekazywanych do wiadomości odpowiednim osobom i organom zarządzającym.

Zarządzanie ryzykiem rynkowym w Grupie opiera się na:

- wymaganiach polskich instytucji regulacyjnych, a zwłaszcza na uchwałach Komisji Nadzoru Finansowego,
- zasadach ostrożnego i stabilnego zarządzania Bankiem oraz ogólnym poziomie ryzyka zaakceptowanym przez Radę Nadzorczą Banku,

z uwzględnieniem najlepszych praktyk stosownych na rynku.

Ostateczna odpowiedzialność za przestrzeganie ustalonych poziomów ekspozycji na ryzyko rynkowe w Banku spoczywa na Zarządzie Banku, natomiast bieżące zarządzanie ryzykiem rynkowym jest prowadzone przez:

- Członka Zarządu – Szefa Sektora Zarządzania Ryzykiem,
- Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami (ALCO),
- Szefa jednostki Ryzyka Rynkowego,
- Szefów jednostek biznesowych podejmujących ryzyko,
- osoby oddelegowane do zarządzania ryzykiem w jednostkach Grupy.

Zarządzanie ryzykiem rynkowym

Zakres ryzyka

Zarządzanie ryzykiem rynkowym dotyczy wszystkich portfeli, z których dochody narażone są na negatywny wpływ czynników rynkowych, takich jak stopy procentowe, kursy walutowe, ceny akcji, ceny towarów masowych oraz parametrów zmienności tych czynników. W zarządzaniu ryzykiem rynkowym wyodrębniono dwa rodzaje portfeli: handlowy i bankowy.

Portfele handlowe obejmują transakcje na instrumentach finansowych (bilansowych i pozabilansowych), których celem jest osiągnięcie dochodu związanego ze zmianą parametrów rynkowych w krótkim okresie. Portfele handlowe obejmują pozycje bilansowe, takie jak: dłużne papiery wartościowe kwalifikowane jako przeznaczone do obrotu, tzn. nabywane w celach handlowych i spełniające określone kryteria płynności, oraz wszystkie pozycje w instrumentach pochodnych, przy czym w tym przypadku dokonuje się rozróżnienia portfeli nabywanych w celach czysto handlowych oraz tych, które są zawierane w celu zabezpieczenia ryzyka pozycji w portfelu bankowym – tzw. zabezpieczenia ekonomiczne (economic hedge). Wycena portfeli handlowych dokonywana jest bezpośrednio na podstawie cen rynkowych lub za pomocą modeli wyceny przy zastosowaniu parametrów cenowych notowanych na rynku. Działalność na portfelach handlowych prowadzona jest przez Departament Skarbu Banku w zakresie portfeli obejmujących ryzyko stopy procentowej oraz ryzyko kursu walutowego. Portfel handlowy obejmuje również opcje, w tym przede wszystkim walutowe transakcje opcyjne, opcje na stopy procentowe oraz struktury opcyjne, będące odzwierciedleniem ekonomicznej natury oraz ryzyka wynikającego z produktów oferowanych klientom Banku. Działalność Grupy w tym zakresie jest prowadzona w sposób zapewniający jednoczesne (każdorazowe i natychmiastowe) zawarcie transakcji przeciwstawnej o takich samych parametrach, w związku z czym portfel transakcji opcyjnych nie generuje otwartej ekspozycji ryzyka rynkowego. Jedyną wielkością związaną z zawieraniem transakcji opcyjnych uwzględnianą w pomiarze ryzyka rynkowego, a konkretnie ryzyka walutowego, jest wielkość premii płaconej/otrzymywanej w walucie zagranicznej.

Portfele bankowe obejmują wszystkie pozostałe, niezaliczone do portfeli handlowych, pozycje bilansowe oraz pozabilansowe. Celem zawierania tych transakcji jest realizacja wyniku w całym, kontraktowym okresie transakcji. Departament Skarbu Banku przejmuje pozycje ryzyka stóp procentowych z portfeli bankowych z wszystkich innych jednostek organizacyjnych Grupy. Mechanizm przekazywania pozycji ryzyka stóp procentowych opiera się na systemie transferowej ceny funduszy.

Pomiar ryzyka rynkowego portfeli bankowych

Do portfeli bankowych zastosowanie mają następujące metody pomiaru ryzyka:

- analiza luki stopy procentowej,
- metoda kosztów zamknięcia otwartych pozycji odsetkowych (*Value-at-Close*) / całkowitego zwrotu z portfela (*Total Return*),
- metoda dochodów odsetkowych narażonych na ryzyko (*Interest Rate Exposure*, IRE),
- testy warunków skrajnych.

Analiza luki stopy procentowej wykorzystuje harmonogram zapadalności lub przeszacowania pozycji bilansowych oraz instrumentów pochodnych ujmowanych w ramach rachunkowości zabezpieczeń lub zakwalifikowanych jako zabezpieczenia ekonomiczne, w celu ustalenia różnic pomiędzy pozycjami, których termin zapadalności lub aktualizacji oprocentowania przypada na dany przedział czasowy.

Generalną zasadą w analizie luki oprocentowania jest klasyfikacja transakcji do poszczególnych pasm przeszacowania pozycji z portfeli bankowych wg kontraktowych lub zakładanych terminów zmian oprocentowania transakcji.

Przyjmuje się, że:

- transakcje ze stałą stopą oprocentowania (takie jak: depozyty terminowe, lokaty międzybankowe, portfel dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży o oprocentowaniu stałym, kredyty udzielone zarówno spłacane w całości w dniu zapadalności, jak i spłacane w ratach) klasyfikuje się do odpowiednich pasm przeszacowania na podstawie daty zapadalności lub wymagalności,
- transakcje ze stopą zmienną, aktualizowaną w cyklicznych stałych okresach (głównie kredyty udzielone z oprocentowaniem ustalonym w oparciu o stopę rynkową/bazową np. WIBOR 1M) klasyfikuje się do odpowiednich pasm przeszacowania na podstawie daty najbliższej aktualizacji oprocentowania,
- transakcje o oprocentowaniu zmiennym administrowanym (tzn. zmiana wysokości oprocentowania oraz jej termin zastrzeżona jest do wyłącznej decyzji Banku) bądź o niezdefiniowanym terminie zapadalności lub aktualizacji oprocentowania klasyfikuje się do odpowiednich pasm przeszacowania na podstawie historycznie zaobserwowanych lub ekspercko przyjętych przesunięć momentu i wielkości zmiany oprocentowania danej pozycji w stosunku do zmiany rynkowych stóp procentowych (model minimalizacji zmienności marży na produkcie). W Grupie do tych transakcji/pozycji bilansu zalicza się m.in: rachunki bieżące, kredyty kartowe, kredyty w rachunku bieżącym. Dodatkowo uwzględnia się wcześniejsze spłaty kredytów w oparciu o analizę faktycznych spłat dokonywanych przez klientów przed terminem i na tej podstawie ustalany jest profil aktualizacji oprocentowania produktu, dotyczy to w szczególności kredytów ratalnych,
- transakcje niewrażliwe na zmiany stóp procentowych, do których zalicza się gotówkę, majątek trwały, kapitał, pozostałe aktywa/zobowiązania, kwalifikuje się do najdłuższego pasma przeszacowania,
- transakcje bezpośrednio zawierane przez Departament Skarbu na potrzeby zarządzania ryzykiem stóp procentowych oraz płynności (portfel własny Departamentu Skarbu) klasyfikowane są do odpowiednich pasm przeszacowania zawsze na podstawie dat zawartych w kontrakcie.

Metoda wartości zamknięcia luki stóp procentowych (*Value-at-Close*) określa wartość ekonomiczną lub „godziwą” pozycji, analogiczną do wyceny rynkowej portfela handlowego. Całkowity zwrot na portfelu to suma zmian wartości zamknięcia luki stóp procentowych, naliczonych odsetek oraz zysków/strat ze sprzedaży aktywów lub anulowania zobowiązań.

Metoda dochodów odsetkowych narażonych na ryzyko (IRE) służy do pomiaru potencjalnego wpływu określonego przesunięcia równoległego krzywych stóp procentowych na dochód odsetkowy z księgi bankowej przed opodatkowaniem, który może być uzyskany w określonym przedziale czasu. Jest to miara prospektywna, analogiczna do wskaźnika czynników wrażliwości (*Factor Sensitivity*) w przypadku portfeli handlowych. Przy czym przyjmuje się, że w standardowych warunkach przesunięcie stóp procentowych jest identyczne dla każdej waluty i wynosi 100 pkt bazowych w górę. Miara IRE jest kalkulowana dla pozycji w każdej walucie odrębnie w horyzoncie dziesięciu lat, przy czym do bieżącego monitorowania oraz limitowania pozycji ryzyka stóp procentowych portfeli bankowych stosowane są zasadniczo miary IRE w horyzoncie jednego roku i pięciu lat.

Poniżej przedstawione są miary IRE dla Grupy na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku. Zestawienie prezentowane jest odrębnie dla głównych walut PLN, USD i EUR, stanowiących łącznie ponad 90% bilansu Grupy.

w tys. zł	31.12.2016		31.12.2015	
	IRE 12M	IRE 5L	IRE 12M	IRE 5L
PLN	35 351	176 849	27 809	60 086
USD	17 212	36 974	(14 093)	(70 011)
EUR	(3 349)	(20 704)	14 002	18 278

Testy warunków skrajnych mierzą potencjalny wpływ istotnych zmian w poziomie lub kształcie krzywych stóp procentowych na pozycje otwierane w portfelu bankowym.

Grupa dokonuje testów warunków skrajnych dla zdefiniowanych scenariuszy ruchów stóp procentowych stanowiących kombinacje ruchów czynników rynkowych zdefiniowanych jako zmiany znaczące (*large move*) i kryzysowe (*stress move*) występujących zarówno w kraju, jak i zagranicą. Wielkości zakładanych przesunięć czynników rynkowych rewidowane są co najmniej raz do roku i odpowiednio dostosowywane do zmian rynkowych warunków działania Grupy.

Biuro Zarządzania Aktywami i Pasywami w Pionie Skarbu prowadzi działalność w zakresie papierów wartościowych

dostępnych do sprzedaży w Grupie. Określa się trzy podstawowe cele działalności w ramach portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży:

- zarządzanie płynnością finansową,
- zabezpieczenie przed ryzykiem przejmowanym przez Pion Skarbu z innych jednostek organizacyjnych Banku lub podmiotów Grupy,
- otwieranie własnych pozycji ryzyka stóp procentowych w portfelach Grupy przez Pion Skarbu.

Aby uniknąć nadmiernych wahań wartości funduszy kapitałowych Banku, spowodowanych przez przeszacowanie aktywów przeznaczonych do sprzedaży, ustala się maksymalne limity pozycji DV01 (Dollar Value of 1 basis point), która określa potencjalną zmianę wartości pozycji ryzyka dla danej krzywej stóp procentowych w określonym punkcie węzłowym krzywej (do którego sprowadzane są wszystkie przepływy pieniężne w ustalonym przedziale czasowym), spowodowaną przesunięciem rynkowej stopy procentowej o jeden punkt bazowy w górę dla tego typu portfeli. Limity dotyczą również pozycji otwartych w instrumentach pochodnych (np. transakcjach swap stóp procentowych), przeprowadzanych w celu zabezpieczenia wartości godziwej portfela.

Program stosowania rachunkowości zabezpieczeń

Poza ogólnymi zasadami ograniczania ryzyka rynkowego, w szczególności, ryzyka stop procentowych, Grupa posiada zdefiniowane zasady stosowania rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej. Podstawowym rodzajem ryzyka zabezpieczanym w ramach rachunkowości zabezpieczeń jest ryzyko zmiany stóp procentowych, na jakie narażony jest portfel papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży (AFS) o stałej stopie procentowej. Na koniec każdego miesiąca, w którym występowała relacja zabezpieczająca, Grupa dokonywała oceny efektywności stosowanego zabezpieczenia, analizując zmiany wartości godziwej instrumentu zabezpieczanego oraz instrumentu zabezpieczającego z tytułu zabezpieczanego ryzyka.

Pozycją zabezpieczaną była część portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży na stałą stopę procentową, denominowaną w PLN i EUR. We wszystkich przypadkach instrumentem zabezpieczającym był swap stopy procentowej (IRS), zamieniający stałą stopę procentową na zmienną. Zyski i straty wynikające z przeszacowania wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego oraz zmiany w wycenie do wartości godziwej pozycji zabezpieczanych odzwierciedlone są – w części wynikającej z zabezpieczanego ryzyka – w rachunku zysków i strat w pozycji „Wynik na rachunkowości zabezpieczeń”.

Poziom ryzyka określonego miarą DV01 dla portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży z uwzględnieniem zabezpieczeń ekonomicznych, w podziale na portfele w poszczególnych walutach przedstawiony jest w tabeli poniżej:

w tys. zł	31.12.2016			31.12.2015			Ogółem w okresie 1.01.2016 – 31.12.2016		
	Ogółem	Papiery wartościowe	IRS	Ogółem	Papiery wartościowe	IRS	Średnia	Maksimum	Minimum
PLN	(1 491)	(2 637)	1 146	(2 730)	(4 123)	1 393	(2 161)	(1 053)	(3 457)
USD	(49)	(358)	309	(933)	(1 365)	432	(290)	(48)	(955)
EUR	(430)	(430)	-	(208)	(208)	-	(572)	(208)	(808)

Działalność Grupy w zakresie inwestycji w dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży była głównym czynnikiem wpływającym także na zmiany poziomu ryzyka niedopasowania terminów przeszacowania wyrażonych miarą IRE.

Pomiar ryzyka rynkowego portfeli handlowych

Do portfeli handlowych zastosowanie mają następujące metody pomiaru ryzyka:

- metoda czynników wrażliwości (*Factor Sensitivity*),
- metoda wartości narażonej na ryzyko (VaR),
- testy warunków skrajnych.

Czynniki wrażliwości mierzą zmianę wartości pozycji w danym instrumencie bazowym w przypadku określonej zmiany czynnika ryzyka rynkowego (np. zmiana o 1 punkt bazowy w oprocentowaniu w danym punkcie na krzywej stopy procentowej, zmiana o 1% w kursie walutowym lub cenie akcji).

W przypadku stóp procentowych miarą wrażliwości jest DV01.

W odniesieniu do ryzyka walutowego wielkość współczynnika wrażliwości jest równa co do wartości wielkości pozycji walutowej w danej walucie.

W przypadku pozycji w kapitałowych papierach wartościowych wielkość współczynnika wrażliwości jest równa co do wartości wielkości pozycji netto w danym instrumencie (akcji, indeksie, jednostce udziałowej).

Miarą zintegrowaną ryzyka rynkowego portfeli handlowych, łączącą wpływ pozycji w poszczególnych czynnikach ryzyka i uwzględniającą efekt korelacji pomiędzy zmiennościami poszczególnych czynników, jest wartość narażona na ryzyko (VaR). Miara VaR jest stosowana do oszacowania potencjalnego spadku wartości pozycji lub portfela w normalnych warunkach rynkowych, przy ustalonym poziomie ufności i w określonym czasie. W przypadku pozycji otwieranych w portfelu handlowym Grupy wartość VaR jest obliczana przy zastosowaniu 99% poziomu ufności i jednodniowego

okresu utrzymania.

Zarówno wskaźnik DV01, jak i wskaźnik VaR dla portfela handlowego są obliczane jako kwota netto bez zabezpieczenia ekonomicznego portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży, tzn. bez instrumentów pochodnych mających zabezpieczyć wartość godziwą portfela. Ekspozycja na ryzyko takich transakcji jest kontrolowana poprzez odpowiednie metody pomiaru ryzyka i ograniczana za pomocą limitów ryzyka portfeli bankowych.

W cyklu dziennym dokonywana jest analiza scenariuszy warunków skrajnych (stress test), przy założeniu większych niż przyjęte w pomiarze wartości zagrożonej, zmian czynników ryzyka oraz pominięciu historycznie obserwowanych korelacji pomiędzy tymi czynnikami.

Grupa notuje ekspozycje ryzyka rynkowego portfeli handlowych w ponad dwudziestu walutach zarówno w przypadku pozycji walutowych jak i ekspozycji na ryzyko stóp procentowych, przy czym tylko w przypadku kilku walut ekspozycje są znaczące. Dla dużej grupy walut ekspozycje wynikają z niepełnego dopasowania transakcji zawartych na zlecenie klienta i transakcji domykających z innymi kontrahentami rynków hurtowych. Znaczące ekspozycje na ryzyko rynkowe otwierane są w przypadku PLN, walut rynków wysokorozwiniętych (przede wszystkim USD oraz EUR; rzadziej GBP, CHF, JPY) oraz walut krajów Europy Środkowej.

Wartości znaczących ekspozycji na ryzyko stóp procentowych portfeli handlowych w ujęciu miary DV01 w 2016 roku prezentuje poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015	w okresie 1.01.2016 – 31.12.2016		
			Średnia	Maksimum	Minimum
PLN	267	(66)	126	870	(576)
EUR	(123)	(63)	(118)	85	(395)
USD	9	96	(28)	109	(106)

W 2016 roku średnia wielkość ekspozycji na ryzyko stóp procentowych w walucie krajowej była wyższa w porównaniu z poziomem z roku ubiegłego i wyniosła 255 tys. zł. Średnia ekspozycja na ryzyko stóp procentowych w EUR była wyższa w porównaniu z rokiem 2015 (DV01 wyniosło 126 tys. zł, podczas gdy rok wcześniej 82 tys. zł). Średnia ekspozycja w USD była niższa w porównaniu do roku 2015 (DV01 wyniosło 32 tys. zł w porównaniu do 63 tys. w 2015). Jeśli chodzi o największe wielkości ekspozycji przyjmowanych przez Departament Skarbu to maksymalna ekspozycja w PLN wyniosła 870 tys. zł w porównaniu z 875 tys. zł w roku 2015, zaś maksymalna pozycja w EUR osiągnęła wielkość 395 tys. zł w porównaniu z 411 tys. zł w roku ubiegłym.

Pion Skarbu, prowadzący w ramach Grupy działalność handlową na instrumentach finansowych, kontynuował strategię bardzo aktywnego zarządzania ekspozycjami narażonymi na ryzyko walutowe i stopy procentowej, dostosowując wielkość i kierunek tych ekspozycji w zależności od zmieniających się warunków rynkowych, co obrazuje przedział wahań tych ekspozycji (wartości minimum i maksimum w powyższej tabeli).

Poziom ryzyka określonego miarą VaR (bez uwzględnienia zabezpieczeń ekonomicznych portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży) w podziale na pozycje ryzyka walutowego i ryzyka stopy procentowej w 2016 roku prezentuje poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015	w okresie 1.01.2016 – 31.12.2016		
			Średnia	Maksimum	Minimum
Ryzyko walutowe	287	96	958	6 600	24
Ryzyko stóp procentowych	6 280	4 147	5 673	17 443	1 631
Ryzyko spreadu	5 046	4 576	3 656	6 507	296
Ryzyko ogółem	8 333	6 061	7 210	18 737	3 493

Ogólny średni poziom ryzyka rynkowego portfeli handlowych w roku 2016 był o 17% niższy od średniego poziomu zanotowanego w roku 2015, w ujęciu kwotowym to ponad 1 514 tys. zł, głównie jako wynik zmniejszonych poziomów ekspozycji na zmianę stóp procentowych. Maksymalny poziom ryzyka cenowego osiągnął wartość 18 737 tys. zł, podczas gdy w 2015 roku był na poziomie 18 375 tys. mln zł.

Ryzyko instrumentów kapitałowych

Podstawowym podmiotem Grupy prowadzącym działalność w zakresie instrumentów kapitałowych jest Dom Maklerski Banku Handlowego S.A. (DMBH). Stosownie do swojego podstawowego zakresu działalności, DMBH jest uprawniony do podejmowania ryzyka cenowego portfela handlowego akcji, praw do akcji, znajdujących się lub mających się znaleźć w obrocie na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie (GPW) lub BondSpot, kontraktów Futures na index WIG20 i Indeksowanych Jednostek Udziałowych, a także akcji na giełdach zagranicznych tych spółek, które są notowane jednocześnie na GPW. Ryzyko cenowe portfela instrumentów DMBH ograniczane jest limitami wolumenowymi dla poszczególnych rodzajów instrumentów finansowych oraz progami ostrzegawczymi dla koncentracji dla poszczególnych emitentów. Dla DMBH stosowane są również progi ostrzegawcze potencjalnej straty dla scenariuszy warunków skrajnych oraz skumulowanej zrealizowanej straty na portfelu handlowym.

Ekspozycja walutowa Grupy

Ekspozycję walutową Grupy według podstawowych walut przedstawia poniższa tabela:

31.12.2016

w tys. zł	Operacje bilansowe		Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych*		Pozycja netto
	Aktywa	Zobowiązania	Aktywa	Zobowiązania	
EUR	3 164 418	4 545 892	17 289 321	15 769 761	138 086
USD	2 924 954	2 887 135	7 839 769	7 904 888	(27 300)
GBP	12 336	353 722	380 457	38 651	420
CHF	302 191	147 687	1 422 369	1 579 560	(2 687)
Pozostałe waluty	1 840	266 477	1 833 809	1 569 944	(772)
	6 405 739	8 200 913	28 765 725	26 862 804	107 747

* według wartości bieżącej będącej sumą zdyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych

31.12.2015

w tys. zł	Operacje bilansowe		Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych*		Pozycja netto
	Aktywa	Zobowiązania	Aktywa	Zobowiązania	
EUR	3 116 186	4 241 177	16 721 542	15 477 990	118 561
USD	5 456 076	3 469 607	9 206 843	11 198 528	(5 216)
GBP	28 907	380 021	437 048	46 580	39 354
CHF	310 154	123 080	656 060	845 258	(2 124)
Pozostałe waluty	106 768	251 291	2 970 751	2 839 821	(13 593)
	9 018 091	8 465 176	29 992 244	30 408 177	136 982

* według wartości bieżącej będącej sumą zdyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych

RYZIKO OPERACYJNE

Założenia systemu zarządzania ryzykiem operacyjnym

Celem strategicznym zarządzania ryzykiem operacyjnym jest zapewnienie spójnego i efektywnego podejścia do identyfikacji, oceny, ograniczania, kontroli, monitorowania oraz sprawozdawczości w zakresie tego ryzyka, a także efektywnej redukcji poziomu narażenia na ryzyko operacyjne, a w konsekwencji redukcję ilości zdarzeń ryzyka operacyjnego i dotkliwości ich skutków (polityka niskiego poziomu tolerancji dla strat operacyjnych).

Zarządzanie ryzykiem operacyjnym ma również na celu pełną integrację procesów zarządzania tym ryzykiem z procesami podejmowania decyzji biznesowych (tzn. strategia biznesowa będzie wspierana oceną ryzyka operacyjnego, a biznes będzie oceniany na podstawie wcześniej ustalonych wskaźników kontroli i ryzyka operacyjnego).

Organizując proces zarządzania ryzykiem operacyjnym, Grupa bierze pod uwagę strategię biznesową, Profil ryzyka Grupy, otoczenie makroekonomiczne, dostępne zasoby kapitału i płynności oraz wymogi regulacyjne stanowiące ramy dla przygotowania systemu kontroli i zarządzania ryzykiem operacyjnym w Grupie.

Zarząd Banku i Zarządy spółek zależnych odpowiadają za opracowanie, wdrożenie i funkcjonowanie właściwego systemu zarządzania ryzykiem operacyjnym (poprzez wprowadzanie odpowiednich regulacji wewnętrznych), zapewnia spójność systemu zarządzania ryzykiem operacyjnym ze Strategią Grupy oraz jego właściwe funkcjonowanie w organizacji poprzez analizę informacji umożliwiających ocenę, czy system jest adekwatny do profilu ryzyka operacyjnego. W przypadku zidentyfikowania potrzeby zmian, system zarządzania ryzykiem operacyjnym jest usprawniany poprzez wprowadzenie niezbędnych korekt.

System zarządzania ryzykiem operacyjnym w Grupie jest zbudowany w sposób, który zapewnia prawidłowe zarządzanie ryzykiem na każdym etapie, tj.: identyfikacji, oceny, przeciwdziałanie, kontrolę, monitorowania i raportowania.

Realizacja założeń strategii przez Zarząd Banku oceniana jest przez Radę Nadzorczą, wspieraną przez Komitet ds. Audytu oraz Komitet ds. Ryzyka i Kapitału, na podstawie syntetycznych raportów przedkładanych przez Zarząd co najmniej 2 razy w roku, określających skalę i rodzaje ryzyka operacyjnego, na które narażona jest Grupa, obszary koncentracji ryzyka, metody zarządzania ryzykiem operacyjnym, prawdopodobieństwo jego występowania, ocenę potencjalnego negatywnego wpływu metody zarządzania ryzykiem operacyjnym, a także wyniki monitorowania profilu ryzyka operacyjnego i apetytu na ryzyko operacyjne.

Definicja ryzyka operacyjnego

Ryzyko operacyjne należy rozumieć jako możliwość poniesienia strat w wyniku niewłaściwych lub wadliwych procesów wewnętrznych, czynników ludzkich, systemów technicznych lub zdarzeń zewnętrznych. Ryzyko operacyjne obejmuje ryzyko utraty reputacji, związane ze zdarzeniami ryzyka operacyjnego, z praktykami biznesowymi oraz rynkowymi. Ryzyko operacyjne obejmuje również ryzyko prawne i ryzyko braku zgodności. Ryzyko operacyjne nie obejmuje ryzyka

strategicznego i ryzyka potencjalnych strat wynikających z decyzji związanych z podejmowaniem ryzyka kredytowego, rynkowego, ryzyka płynności lub ryzyka związanego z działalnością ubezpieczeniową.

Definicja ryzyka operacyjnego w Grupie obejmuje: ryzyko technologiczne i techniczne, ryzyko outsourcingu, ryzyko nadużyć/defraudacji, ryzyko prania pieniędzy, ryzyko bezpieczeństwa informacji, ryzyko zdarzeń zewnętrznych (ciągłości działania), ryzyko podatkowe i rachunkowe, ryzyko produktu, ryzyko braku zgodności, ryzyko prawne, ryzyko modeli, ryzyko kadrowe, ryzyko koncentracji oraz ryzyko niewłaściwego postępowania (conduct risk).

Zasady identyfikacji ryzyka operacyjnego

Każda jednostka organizacyjna Grupy identyfikuje wszystkie istotne rodzaje ryzyka operacyjnego, związane z działalnością jednostki. W procesie identyfikacji ryzyka Kierownictwo uwzględnia ryzyko związane ze wszystkimi istotnymi procesami, produktami, czynnikiem ludzkim, systemami informatycznymi, zgodnością z obowiązującym prawem, regulacjami i zaleceniami instytucji nadzorczych, regulacjami wewnętrznymi oraz strategią Grupy, uwzględniając również ryzyko związane z zależnością od innych podmiotów w Grupie.

Jednostki organizacyjne w ramach Grupy oraz Departament Niezależnej Kontroli i Ryzyka Operacyjnego wykorzystują w procesie identyfikacji ryzyka procesy regularnego analizowania informacji generowanych przy użyciu narzędzi zarządzania ryzykiem operacyjnym (np. apetyt na ryzyko, docelowy profil ryzyka, KRI, dane o stratach i zdarzeniach ryzyka operacyjnego, problemy kontrolne i działania naprawcze, proces samooceny, mapę ryzyka, kluczowe projekty, obszary koncentracji ryzyka i obszary wzrastającego poziomu ryzyka, analizy scenariuszy, testy warunków skrajnych, zmiany procesów i produktów, atestacje ryzyka operacyjnego, informacje z wewnętrznych i zewnętrznych przeglądów i audytów, informacje raportowane do Komisji i Komitetów).

Profil ryzyka operacyjnego

Profil ryzyka operacyjnego rozumiany jest jako skala i struktura ekspozycji na ryzyko operacyjne, określająca stopień narażenia na ryzyko operacyjne. Wyrażany jest on w wybranych wymiarach strukturalnych (takich jak m.in. rodzaje zdarzeń operacyjnych, rodzaje linii biznesowych, istotne procesy) oraz w wymiarach skali (takich jak m.in. oszacowana potencjalna wielkość straty). Do ustalenia profilu ryzyka operacyjnego Grupa wykorzystuje posiadane informacje na temat zdarzeń operacyjnych oraz informacje pochodzące z wykorzystywanych narzędzi zarządzania ryzykiem operacyjnym.

Docelowy profil ryzyka operacyjnego, umożliwiający m.in. identyfikację obszarów koncentracji ryzyka operacyjnego, ustalany jest z uwzględnieniem skali i struktury ryzyka operacyjnego, zaakceptowanego apetytu/tolerancji na ryzyko operacyjne, analiz danych historycznych i wykorzystujący wdrożone narzędzia zarządzania ryzykiem operacyjnym. Dla poszczególnych kategorii ryzyka operacyjnego oraz głównych obszarów działalności Grupy monitorowane są wyznaczone wskaźniki.

Pomiar i ocena

W procesie oceny ryzyka Grupa wykorzystuje kombinacje różnych metod pomiaru lub szacowania ryzyka. Ocena ryzyka polega na określeniu prawdopodobieństwa wystąpienia i wielkości możliwych przyszłych strat z tytułu ryzyka operacyjnego. W tym celu wykorzystuje się mierniki ilościowe i jakościowe (np. apetyt na ryzyko, wymogi kapitałowe, docelowy profil ryzyka, KRI, dane o stratach i zdarzeniach ryzyka operacyjnego, problemy kontrolne i działania naprawcze, proces samooceny, mapę ryzyka, kluczowe projekty, obszary koncentracji ryzyka i obszary wzrastającego poziomu ryzyka, analizy scenariuszy, testy warunków skrajnych, zmiany procesów i produktów, atestacje ryzyka operacyjnego, informacje z wewnętrznych i zewnętrznych przeglądów i audytów, informacje raportowane do Komisji i Komitetów). Ocena uwzględnia analizę zagrożeń zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Trafna ocena ryzyka operacyjnego umożliwia odpowiednie określenie profilu ryzyka i właściwe nim zarządzanie.

Ramy akceptacji ryzyka, kontrola ryzyka, ograniczanie ryzyka

Grupa wyznacza poziomy tolerancji dla poszczególnych kategorii ryzyka operacyjnego oraz obszarów biznesowych w ramach ustalonego apetytu na ryzyko. Przekroczenie przyjętych progów tolerancji dla poszczególnych kategorii zdarzeń wymaga podjęcia działań naprawczych, zgodnie z decyzją Komitetu ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem.

Komitet ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem i/lub Zarząd Banku / Zarządy spółek zależnych mogą podjąć decyzje w zakresie traktowania zidentyfikowanego ryzyka poprzez:

- akceptowanie (świadome niepodjęcie działań mających na celu ograniczenie prawdopodobieństwa lub skutków zmaterializowania się danego zagrożenia, wraz z ewentualnym zapewnieniem środków na pokrycie potencjalnie związanych z nim strat),
- ograniczanie (przede wszystkim poprzez odpowiednie zdefiniowanie procesów, produktów, systemów, ich opis/procedury oraz wprowadzenie mechanizmów kontrolnych),
- transferowanie (przeniesienie części lub całości ryzyka związanego z danym zagrożeniem na podmiot zewnętrzny, w szczególności poprzez zlecenie wykonywania czynności zewnętrznym dostawcom usług lub stosowanie ubezpieczeń),
- unikanie (niepodjęcie działań, z którymi wiąże się dane zagrożenie).

Procesy identyfikacji ryzyka, samooceny, pomiaru, monitorowania oraz raportowania w zasadniczych aspektach są ujednolicone i ogólnie przyjęte we wszystkich jednostkach organizacyjnych Grupy. Procesy ograniczania ryzyka są określone dla każdej jednostki organizacyjnej i mogą być różne dla poszczególnych jednostek.

Stosowane procesy kontrolne służą ograniczaniu przyczyn występowania negatywnych skutków zdarzeń operacyjnych (włącznie ze stratami operacyjnymi), zmniejszaniu prawdopodobieństwa ich wystąpienia oraz minimalizowaniu dotkliwości potencjalnych skutków. Mechanizmy ograniczania ryzyka obejmują również transfer ryzyka, czyli przeniesienie części lub całości ryzyka związanego z danym zagrożeniem na podmiot zewnętrzny, w szczególności poprzez zlecenie wykonywania czynności zewnętrznym dostawcom usług lub stosowanie ubezpieczeń, z zastrzeżeniem, że transfer nie może być traktowany jako alternatywa dla właściwego zarządzania ryzykiem. Grupa ocenia i monitoruje prawidłowość funkcjonowania mechanizmów transferu ryzyka.

Monitorowanie i Raportowanie

Za bieżące monitorowanie ryzyka operacyjnego odpowiada Komitet ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem oraz wspierające go Komisje. Jakość procesu zarządzania ryzykiem operacyjnym (w tym proces samooceny) w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Grupy są przedmiotem kontroli i oceny przez jednostkę audytu wewnętrznego.

W ramach nadzoru skonsolidowanego, dane o ryzyku operacyjnym Banku i spółek zależnych prezentowane są Komisjom i Komitetom wspierającym Zarząd Banku i Radę Nadzorczą w procesie zarządzania ryzykiem operacyjnym.

Rada Nadzorcza sprawuje nadzór nad systemem zarządzania ryzykiem operacyjnym oraz ocenia jego adekwatność i skuteczność. Rada Nadzorcza jest wspierana przez Komitety Rady Nadzorczej - Komitet ds. Audytu, Komitet ds. Ryzyka i Kapitału oraz Komitet ds. Wynagrodzeń.

Na podstawie syntetycznych raportów przedkładanych przez Zarząd co najmniej dwa razy w roku, określających skalę i rodzaje ryzyka operacyjnego, na które narażona jest Grupa, obszary koncentracji ryzyka, metody zarządzania ryzykiem operacyjnym, prawdopodobieństwo jego występowania, ocenę potencjalnego negatywnego wpływu metody zarządzania ryzykiem operacyjnym, a także wyniki monitorowania profilu ryzyka operacyjnego i apetytu na ryzyko operacyjne, Rada Nadzorcza, wspierana przez Komitet ds. Audytu oraz Komitet ds. Ryzyka i Kapitału, dokonuje oceny realizacji przez Zarząd założeń strategii (w tym, w odniesieniu do zasad zarządzania ryzykiem operacyjnym) i w razie konieczności zleca poddanie jej rewizji.

Założenia dotyczące systemu kontroli wewnętrznej w zakresie ryzyka operacyjnego.

W ramach Zarządu Banku jeden z jego członków – pełniący funkcję Szefa Sektora Zarządzania Ryzykiem - sprawuje nadzór nad Departamentem Niezależnej Kontroli i Ryzyka Operacyjnego.

Zarząd jest wspierany przez Komitet ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem oraz podległe mu Komisje.

Każda jednostka organizacyjna jest zobowiązana do opracowania właściwego systemu kontroli, współmiernego do poziomu ponoszonego ryzyka operacyjnego i ryzyk innego typu, łącznie z odpowiednią dokumentacją procedur kontrolnych oraz stosownym szkoleniem personelu. Również na jednostkach organizacyjnych ciąży obowiązek identyfikacji ryzyka, które jest niedopuszczalne lub przekracza granice ryzyka, jakie dana jednostka może zaakceptować, i zaproponowania odpowiednich działań w celu jego ograniczenia lub transferu.

Ustalanie standardów kontrolnych oraz monitorowanie ryzyka dla istotnych kategorii ryzyka wspierane są przez wyspecjalizowane jednostki organizacyjne.

Dodatkowo okresowo dokonywana jest ocena adekwatności i skuteczności procesów kontrolnych, polegająca na testowaniu adekwatności i efektywności kluczowych kontroli, z częstotliwością dostosowaną do poziomu ryzyka i częstotliwości kontroli (proces samooceny) oraz badaniu dokonywanym przez niezależny audyt wewnętrzny. W przypadku zidentyfikowania uchybień i obszarów nieakceptowalnego ryzyka kierownictwo odpowiedzialne jest za opracowanie planu działań naprawczych. Realizacja planów naprawczych podlega niezależnemu monitorowaniu i kontroli.

Za zorganizowanie i efektywne funkcjonowanie procesu zarządzania ryzykiem operacyjnym w podmiotach zależnych Banku odpowiadają ich Zarządy. Zapewniają one odpowiednie struktury organizacyjne oraz wdrożenie procedur i procesów adekwatnych do podejmowanego ryzyka operacyjnego. Rady Nadzorcze spółek sprawują nadzór nad systemem zarządzania ryzykiem operacyjnym oraz oceniają jego skuteczność i adekwatność. Spójność podejścia do standardów zarządzania ryzykiem operacyjnym jest zapewniana przez powołane do tego celu odpowiednie jednostki kontrolne w spółkach, przy wsparciu jednostek zarządzania ryzykiem w Banku. Skuteczność zarządzania ryzykiem operacyjnym w podmiotach zależnych Banku i w Banku jest audytowana i oceniana wg spójnych standardów.

Departament Audytu odpowiada za niezależną ocenę efektywności procesów zarządzania ryzykiem operacyjnym i ocenę adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem operacyjnym, w tym za jego regularne przeglądy. Rezultaty badań audytu wewnętrznego oraz zewnętrznego są uwzględniane w systemie informacji zarządczej i w procesie podejmowania decyzji związanych z zarządzaniem ryzykiem i zarządzaniem Bankiem.

ZARZĄDZANIE KAPITAŁEM WŁASNYM

Zgodnie z obowiązującym w Polsce Prawem bankowym banki są zobligowane do utrzymywania kapitałów własnych w wielkości adekwatnej do poziomu ponoszonego ryzyka.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku kapitał własny Grupy wynosił 6 790 450 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 6 850 656 tys. zł), zaś kapitał regulacyjny uwzględniający pozycje i pomniejszenia określone przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF) wynosił 4 796 869 tys. zł (31 grudnia 2015 roku: 4 781 008 tys. zł). Taki poziom kapitałów uznawany jest za wystarczający do prowadzenia działalności biznesowej. Poziom kapitału jest regularnie monitorowany przy wykorzystaniu do tego celu współczynnika adekwatności kapitałowej.

Od 2008 roku Grupa rozpoczęła proces szacowania kapitału wewnętrznego. Dokonano klasyfikacji ryzyk ze względu na kryterium istotności, dla ryzyk zidentyfikowanych jako istotne oszacowano kapitał wymagany do ich pokrycia.

W procesie zarządzania kapitałem Bank określa politykę wypłat przyszłych dywidend dla akcjonariuszy. W procesie tym uwzględnia się szereg czynników, takich jak: zyski Banku, oczekiwania Banku w zakresie przyszłych wyników finansowych, poziom wymogów kapitałowych, a także uwarunkowania podatkowe, regulacyjne i prawne.

Poniższa tabela prezentuje dane finansowe do wyliczenia współczynnika wypłacalności na podstawie skonsolidowanego sprawozdania finansowego Grupy.

Łączny współczynnik wypłacalności*

w tys. zł	31.12.2016	31.12.2015
I Kapitał podstawowy Tier I	4 796 869	4 781 008
II Całkowity wymóg kapitałowy, z tego:	2 199 922	2 238 956
wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego	1 687 217	1 685 320
wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kontrahenta	65 908	78 682
wymóg kapitałowy z tytułu korekty wyceny kredytowej	63 927	34 059
wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań	1 792	16 418
suma wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rynkowego	74 357	86 544
wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka operacyjnego	306 721	337 933
Współczynnik kapitału podstawowego Tier I	17,4%	17,1%

* Współczynnik wypłacalności obliczony został według zasad określonych w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 („CRR”).

Zarówno w 2016 roku, jak i w 2015 roku Grupa spełniała wszystkie regulacyjne normy ostrożnościowe dotyczące adekwatności kapitałowej.

49. Zdarzenia po dacie bilansowej

W dniu 27 stycznia 2017 roku Bank złożył spółce Handlowy Leasing Sp. z o.o. ofertę nabycia pozostałego pracującego portfela aktywów leasingowych. Transakcja zostanie przeprowadzona ze skutkiem na koniec I kwartału 2017 roku.

podpisy Członków Zarządu

21.03.2017 roku ..... Data	Sławomir S. Sikora ..... Imię i nazwisko	Prezes Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2017 roku ..... Data	Maciej Kropidłowski ..... Imię i nazwisko	Wiceprezes Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2017 roku ..... Data	David Mouillé ..... Imię i nazwisko	Wiceprezes Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2017 roku ..... Data	Barbara Sobala ..... Imię i nazwisko	Wiceprezes Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2017 roku ..... Data	Witold Zieliński ..... Imię i nazwisko	Wiceprezes Zarządu Dyrektor Finansowy ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2017 roku ..... Data	Katarzyna Majewska ..... Imię i nazwisko	Członek Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2017 roku ..... Data	Czesław Piasek ..... Imię i nazwisko	Członek Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis